

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL
HALKININ
HAMLESİ

TRA2 BÖLGESİ KIRSAL EKONOMİNİN VE İMALAT SANAYİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNE YÖNELİK YATIRIM ÖNERİLERİ

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

TRA2 BÖLGESİ KIRSAL EKONOMİNİN VE İMALAT SANAYİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNE YÖNELİK YATIRIM ÖNERİLERİ

2025
OCAK

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı

Ortakapı Mahallesi, Atatürk Caddesi No: 69
Merkez / KARS / TÜRKİYE

Tel : +90 474 212 52 00

Faks : +90 474 212 52 04

E-Posta : info@serka.gov.tr

İnternet Sitesi : www.serka.gov.tr

TRA2 BÖLGESİ KIRSAL EKONOMİNİN VE İMALAT SANAYİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNE YÖNELİK YATIRIM ÖNERİLERİ

ISBN : 978-625-97201-1-1

Sayfa Sayısı : 102

Yayına Hazırlayanlar:

Ahmet Mücahit KÖKSOY - Koordinatör
Gökhan ÖZİNCE - Koordinatör
Ramazan Mutlu DOĞANER – Koordinatör
Sevgi GÜNDÜZ - Koordinatör
Ensar BEKTAŞ – Uzman
Oğuzhan ESATOĞLU - Uzman
Yiğitcan DURDU – Uzman

Yayın Sahibi:

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı

Yayın içerisinde kısmen ya da tamamen yayınlanması ve çoğaltılmasının fikri mülkiyet hukukuna tabidir.
Kaynak gösterilmek kaydı ile T.C. Serhat Kalkınma Ajansı yayınları üçüncü kişilerce kullanılabilir.

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti	1
Giriş	2
TRA2 Bölgesinde İmalat Sanayiinin Durumu	4
TRA2 Bölgesi'nde Kırsal Ekonominin Durumu	7
Ağrı İli Proje Önerileri	10
Ardahan İli Proje Önerileri	31
İğdır İli Proje Önerileri	53
Kars İli Proje Önerileri	77
Kaynakça	99

TABLolar

Tablo 1: TRA2 Bölgesi'nde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı, 2023	6
Tablo 2: TRA2 Bölgesi'nin Hayvan Varlığı (Baş), 2023	9
Tablo 3: TRA2 Bölgesi'nde Arıcılık	9

HARİTALAR

Harita 1: TRA2 Bölgesi'ndeki OSB'lerin Mevcut Durumu ve Dağılımı	5
--	---

YÖNETİCİ ÖZETİ

TRA2 Bölgesi, Türkiye'nin kırsal ekonomisi ve imalat sanayisi açısından büyük bir potansiyele sahip olmakla birlikte, bu potansiyelini tam olarak hayata geçirememiştir. Bölge, tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle öne çıkmakta, ancak üretilen ürünlerin katma değerli hale getirilmesi ve sanayiye entegre edilmesi konusunda önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bu durum, bölgenin ekonomik kalkınmasını sınırlamakta ve dışa bağımlılığını artırmaktadır.

Bu rapor, TRA2 Bölgesi'nin kırsal ekonomisini ve imalat sanayisini çeşitlendirmek, bölgedeki mevcut potansiyeli harekete geçirmek ve katma değerli üretimi artırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bölgenin tarım ve hayvancılık temelli ekonomisini daha ileriye taşımak, yeni yatırım alanları oluşturmak ve bölgedeki işletmelerin rekabet gücünü artırmak için çeşitli proje önerileri sunulmaktadır.

Rapor, özellikle tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve bölgedeki işletmelerin sayısının artırılması gibi TRA2 Bölgesi 2024 – 2028 Bölge Planı'nda da belirtilen stratejik hedefler doğrultusunda hazırlanmıştır. Ayrıca, bölgenin sahip olduğu doğal kaynakların ve yerel ürünlerin daha etkin bir şekilde değerlendirilmesi, katma değerli ürünlere dönüştürülmesi ve bölgenin ihracat potansiyelinin artırılması hedeflenmiştir. TRA2 Bölgesi'nin sosyo-ekonomik kalkınmasını hızlandıracak sürdürülebilir ve yenilikçi yatırım modellerinin geliştirilmesi, sadece bölgesel değil, ulusal kalkınma açısından da önemli kazanımlar yaratacaktır.

Bu çalışma, TRA2 Bölgesi'nde yatırım yapmayı düşünen kamu kurumları, yerel yönetimler, özel sektör temsilcileri ile yerel ve ulusal yatırımcılar için bir rehber niteliği taşımaktadır. Rapor, bölgenin mevcut durumunu analiz ederek, yatırım fırsatlarını ortaya koymakta ve bu fırsatların bölge ekonomisine ve istihdamına nasıl katkı sağlayacağını özet bir şekilde aktarmaktadır.

Bu çalışmada sunulan yatırım ve faaliyet önerileri, TRA2 Bölgesi'nde ekonomik çeşitliliği artırarak imalat sanayiini ve kırsal kalkınmayı hızlandırmayı hedeflemektedir. Bölgeye özel tasarlanan projeler, hem yerel üreticilerin gelir seviyesini artırmayı hem de bölgenin sanayi potansiyelini harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Kamu, özel sektör ve yerel paydaşların iş birliğiyle bu önerilerin hayata geçirilmesi, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

GİRİŞ

TRA2 Bölgesi sanayisi incelendiğinde OSB’lerde yer alan firmaların en çok gıda, içecek, inşaat, metalik olmayan ürünler ve orman ürünleri ürettiği görülmektedir. Ancak Bölge ekonomisi tarıma dayalı olmakla birlikte tarıma dayalı imalat üretimi yapan işletmeler oldukça sınırlı ve küçük ölçektedir. Bu da Bölge’nin ürettiği ürünlerde katma değerinin Bölge’de kalmamasına ve dışa bağımlı olmasına sebep olmaktadır.

TRA2 Bölgesi 2024 – 2028 Bölge Planı’nda Serhat Kalkınma Ajansı tarafından imalat sanayiinin geliştirilmesine yönelik belirlenen stratejik öncelik altında çeşitli hedef ve tedbirler belirlenmiştir. Bölge planında belirlenen “Beşeri Sermaye ve Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi”, “Bölgesel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi”, “Bölge’deki İşletmelerin Sayısının ve Rekabet Edebilirliklerinin Artırılması”, “Sanayi Ürünlerinin Değerinin Artırılması” hedefleri doğrultusunda bölgede imalat sanayiinin geliştirilmesi planlanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda belirlenen tedbirler arasında tarıma dayalı imalat sanayiinin geliştirilmesi ve bölgesel ihtiyaçlara yönelik işletmelerin kurulmasının teşvik edilmesi yer almaktadır.

Bölge ekonomisi tarıma dayalı olmakla birlikte, üretim büyük ölçüde geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilmektedir ve birçok ürün, katma değer kazandırılmadan hammadde olarak Bölge dışına gönderilmektedir. Bu durum, Bölge’nin ürettiği ürünlerden yeterli geliri elde edememesine, katma değer dışarıya aktarılmasına ve nihai ürünlerde dışa bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda Bölge’de tarıma dayalı sanayiinin gelişmesi için tarıma dayalı imalat yapan mevcut sanayi kuruluşları ve iyi uygulama örneklerinin incelenip analiz edilmesi, yeni girişimler için proje fikirleri ve ön fizibiliteler hazırlanması; Bölge’nin mevcut potansiyeli olan ürün ve hizmetleri öncelikle değerlendirmesi ve katma değerli ürüne dönüştürmesi planlanmıştır. Bu kapsamda özellikle Kars ve Ağrı’da tarım makineleri; Selim, Sarıkamış ve Göle’de süt ve süt ürünleri; Ağrı, Kars ve Ardahan’da et ve et ürünleri; Iğdır ve Kağızman’da meyve ve sebze işleme sanayii öncelikli olarak teşvik edilmektedir. Kars ve Ardahan’da yoğunlaşan gıda ve tarıma dayalı üretim yapan firmaların, üretim sonrasında işleme, ambalajlama ve depolama gibi aşamalarda ihtiyaç duydukları peynir çuvalı, ambalaj, karton kutu ve depo kiralama gibi mal ve hizmetleri Erzurum, Bursa, İzmir ve İstanbul gibi illerden temin ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca, Bölge genelinde gelişmekte olan tekstil sektörüne rağmen, yün ve kaz tüyü gibi yerel ürünlerin işlenerek iplik ve tekstil ürünlerine dönüştürülemediği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, lojistik avantajlardan yararlanılarak Bölge’de imalat sanayiinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin çoğunluğunu dünyada ve Türkiye’de olduğu gibi TRA2 Bölgesi’nde tarım sektörü oluşturmaktadır. Bu sebeple kırsal ekonomi denince akla tarım ve hayvancılık faaliyetleri gelmektedir. Oysa kırsalda tarım ve hayvancılık dışı ekonomik aktiviteler de yapılabilmektedir. Tarım ve hayvancılık dışı faaliyetler, kırsalda yoksulluğun azaltılmasına, kırsal nüfusun sezonluk kırılganlıklarının iyileştirilmesinde, gıdaya erişim ve geçim şartlarının iyileştirilmesinde, kırsal nüfusun devamlılığının sağlanmasında önemli potansiyel

barındırmaktadır. Kırsalda ekonominin çeşitlendirilmesi, kırsaldaki ekonomik aktivitelerin tarım ve hayvancılık sektöründen farklı sektörlere geçişi ile gerçekleşebilmektedir.

Kırsal nüfusun yoğun olduğu TRA2 Bölgesi istihdamında tarımın başat sektör olduğu görülmektedir. Kırsal alandaki geçim kaynaklarının dağılımı ve önem sırası incelendiğinde hayvancılık ve tarımsal üretim faaliyetleri ilk sırada gelmektedir. 2023 yılı TÜİK verilerine göre TRA2 Bölgesi'nde istihdam oranlarına bakıldığında da Bölge'nin kırsal karakteristiğine uygun olarak istihdam oranının en yüksek olduğu sektör %45 ile tarımdır. Tarım sektörünü sırasıyla %40,9 ile hizmet ve %14,1 ile sanayi izlemektedir. Gayri safi yurtiçi hâsıla değerlerine göre ise; Bölge'de tarım sektörü tarafından üretilen GSYH'nin Bölge'deki toplam GSYH'ye oranı, Türkiye'de tarım sektöründe üretilen GSYH'nin toplam GSYH oranının beş katından fazladır (TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2024).

Tüm Türkiye'de olduğu gibi TRA2 Bölgesi'nde de örgütlenme kültürünün geliştirilmesi; tarımsal ürünlerin katma değerinin artırılması ve gelirin tabana yayılması açısından önemli görülmektedir. Ancak Bölge'de örgütlenme bilinci oldukça düşük olup örgütlü olarak hareket eden yapılar oldukça sınırlı sayıdadır.

2024-2028 yıllarını kapsayan BGUS'ta Bölge illeri öncelikli dönüşüm illeri olarak belirlenmiş ve kırsal politikaların bu iller için daha fazla önem arz ettiği belirtilmiştir. Kırsal alanlarda kalkınmanın hızlandırılması, TRA2 Bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki eşitsizliklerin minimize edilmesinde önemli görülmekte ve bu doğrultuda plan ve politikaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Söz konusu hedef doğrultusunda On İkinci Kalkınma Planı'nda da belirtildiği üzere kırsalda yaşayan halkın gelir elde edebileceği ekonomik faaliyetler çeşitlendirilecek, mevcut faaliyetlerden daha fazla katma değer elde edilmesi sağlanacak, insan kaynağı ve kurumsal kapasite güçlendirilecek, istihdam olanakları artırılacak, temel altyapı ve hizmet ihtiyacı karşılanacak, örgütlenme kültürü geliştirilecek ve yerel potansiyel harekete geçirilecektir. Stratejik öncelik kapsamındaki hedef ve tedbirler Bölge nüfusunun çoğunluğunun kırsalda yaşaması nedeniyle tüm Bölge'de uygulanmaya uygundur.

Bu kapsamda TRA2 Bölgesi 2024 – 2028 Bölge Planı'nda Serhat Kalkınma Ajansı tarafından kırsal ekonominin geliştirilmesine yönelik belirlenen stratejik öncelik altında çeşitli hedef ve tedbirler belirlenmiştir. Bölge planında belirlenen “Yöresel ve Tarımsal Ürünlerde Katma Değer Artırılacaktır”, “Kırsalda Yaşam Kalitesi Artırılacaktır” hedefleri doğrultusunda bölgede kırsalda yaşamın iyileştirilmesi ve kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi planlanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda belirlenen tedbirler arasında tarımsal ürünleri işlemeye yönelik tesislerin sayısının ve kapasitesinin artırılması, alternatif ürünlerin üretiminin teşvik edilmesi ile kırsalda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi yer almaktadır.

Bu hedefler ve tedbirler doğrultusunda TRA2 Bölgesi'nde kırsalda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve artırılması amacıyla özellikle kadınların, gençlerin ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan bireylerin sosyoekonomik açıdan güçlenmesini sağlayacak projeler

önceliklendirilmektedir. Kırsal ekonomik faaliyetler; tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, hediyelik eşya üretimi ve kırsal turizm gibi alanlarla çeşitlendirilip desteklenmektedir. Bölge’de yaygın olmayan, kırsal turizmde ürün çeşitliliğini artırabilecek, alternatif tıp ve fitoterapi gibi popüler alanlara katkı sunabilecek ürünlerin üretimi ve yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılabileceği tespit edilmiştir. Özellikle tıbbi ve aromatik bitkilerin kültüre alınması ve işlenmesi, silaj üretim tesislerinin kurulması ve apiterapi ürünlerinin üretimi gibi faaliyetler desteklenecektir.

İşbu rapor bu tedbirler kapsamında hazırlanmış olup Bölge’deki ihtiyaç olan ve gerek pazara gerek hammaddeye yakınlık gerekse ihracat fırsatları sunan imalat sanayii yatırım konuları ile kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesine yönelik yatırım konularının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Bölgesel Teşvikler (yatırımlarda devlet yardımları) kapsamında Bölge’de yatırım yapmanın sanayici için fırsat oluşturduğu, Bölge ekonomisine ve istihdamına katkı sağlayabilecek projeler de değerlendirilmiştir.

TRA2 BÖLGESİNDE İMALAT SANAYİNİN DURUMU

TRA2 Bölgesi’nde sanayi yeterince gelişmemiş ve Türkiye genelindeki sanayileşme hareketinin gerisinde kalmıştır. Bu nedenle sanayi sektörünün hem gayrisafi yurt içi hâsıla içindeki payı hem de istihdama katkısı nispeten düşüktür. 2022 yılı verilerine göre Türkiye’de GSYH içindeki sanayi oranı %31,3 iken bu durum Bölge’de %9,7’dir (TÜİK, 2024). Bu durum istihdama da yansımış Türkiye’de sanayi sektöründe istihdam edilenler toplam istihdam edilen nüfusun %27,5’ini oluştururken, bu durum TRA2 Bölgesi’nde %14,1 seviyesindedir (TÜİK, 2024).

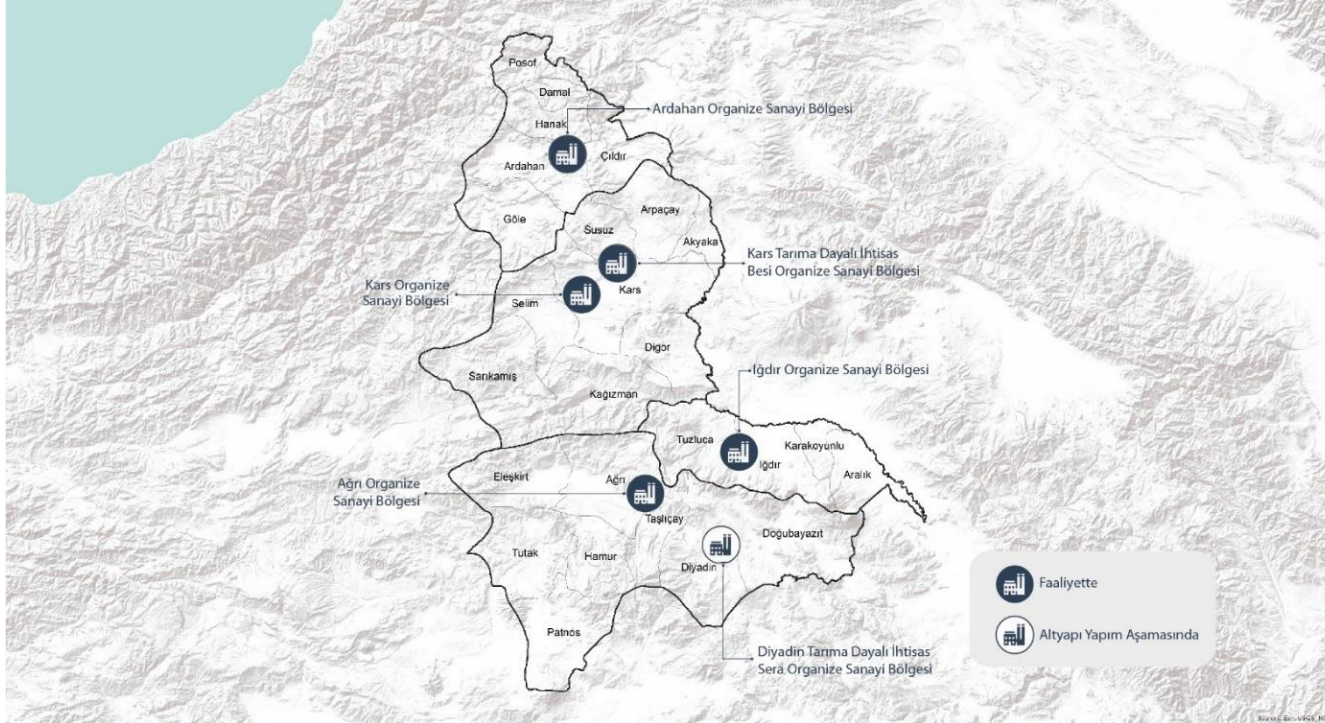
2024 yılı verilerine göre TRA2 Bölgesi’nde 791,9 hektar alanda 5’i faal ve 1’i kurulum aşamasında olmak üzere toplam 6 OSB bulunmaktadır. Kurulum aşamasında Ağrı ilinin Diyadin ilçesindeki bitkisel üretim üzerine olan tarıma dayalı ihtisas OSB’dir. Her ne kadar her ilde en az bir tane OSB olduğu ve bu OSB’lerin kent merkezlerine yakın konumlandırıldığı görülse de çeşitli ulaşım ve altyapı problemleri bulunmaktadır (TRA2 Bölgesi OSB Müdürlükleri, 2024).

OSB altyapılarına ilişkin mevcut durum incelendiğinde; ulaşım, enerji, aydınlatma, güvenlik gibi temel altyapıların sorunlu veya eksik olduğu tespit edilmiştir. Bölge’deki OSB’lerden hiçbirinde atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Sosyal tesis, kreş, itfaiye, geri kazanım tesisi gibi ihtiyaçlar ise temel altyapı sorunlarından dolayı geri planda kalmıştır (SERKA, 2023).

Faaliyette olan OSB’lerin doluluk oranlarına bakıldığında 2024 yılı itibarıyla Ağrı OSB’deki parsellerin %26’sının, Iğdır OSB’de %69’unun, Ardahan OSB’de %20’sinin, Kars OSB’de %92’sinin ve Kars Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB’de ise %30’unun tahsislerinin yapıldığı görülmektedir. Kurulum aşaması devam eden Ağrı Tarıma Dayalı İhtisas Sera OSB’deki parsellerin %36’sının ise ön tahsisli olduğu görülmektedir.

Ağrı OSB'deki parsellerin %14'ünde, Iğdır OSB'deki parsellerin %42'sinde, Kars OSB'deki parsellerin %59'unda üretim yapılmaktadır. Ardahan OSB'de ise üretim yapan bir firma bulunmamaktadır (TRA2 Bölgesi OSB Müdürlükleri, 2024).

Harita 1: TRA2 Bölgesi'ndeki OSB'lerin Mevcut Durumu ve Dağılımı

Kaynak: TRA2 Bölgesi Sanayi Bölgeleri Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi (SERKA, 2023)

Bölge'de imalat sanayii işletme sayıları sektörel olarak incelendiğinde ise gıda ürünleri imalatının diğer sektörlerden önde olduğu görülmektedir. Gıda sektörünün yanında giyim eşyaları, metalik olmayan ürünlerin imalatı, plastik ürünlerin imalatı gibi sektörler de öne çıkmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: TRAZ Bölgesi 'nde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı, 2023

S.N.	Alt Sektörler	Ağrı		Kars		Ardahan		Iğdır	
		İş yeri	Sigortalı	İş yeri	Sigortalı	İş yeri	Sigortalı	İş yeri	Sigortalı
1	Gıda Ürünleri İmalatı	94	725	151	915	65	322	72	543
2	İçecek İmalatı	3	38	0	0	0	0	1	2
3	Tekstil Ürünleri İmalatı	5	40	3	8	1	2	2	3
4	Giyim Eşyaları İmalatı	18	1.556	7	433	9	347	12	473
5	Deri ve İlgili Ürünler İmalatı	7	289	1	32	1	2	1	44
6	Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	2	9	1	2	2	2	1	21
7	Kimyasal Ürünleri İmalatı	3	8	1	2	1	8	6	75
8	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı	7	22	12	33	6	15	14	36
9	Metalik Olmayan Ürünler İmalatı	39	481	36	203	9	23	24	222
10	Ana Metal Sanayi	3	6	1	2	0	0	3	23
11	Fabrikasyon Metal Ürünleri (Makine Teçhizat Hariç)	10	34	14	25	7	10	20	110
12	Elektrikli Teçhizat İmalatı	2	2	5	9	3	5	3	5
13	Makine ve Ekipman İmalatı	3	21	7	14	3	4	6	50
14	Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı	1	1	1	4	0	0	0	0
15	Mobilya İmalatı	14	40	22	70	2	7	18	120
16	Diğer İmalatlar	9	247	2	2	0	0	7	27
Toplam		220	3.519	264	1.754	109	747	190	1.754

Kaynak: (SGK, 2024)

İşletmeler istihdam ettikleri kişi sayısına göre incelendiğinde ise işletmelerin çoğunun mikro ölçekli olduğu görülmektedir (SGK, 2024). Bölge genelinde yaygın olan mikro ölçekli işletmelerin bölgesel ekonomiye katkısı ise sınırlıdır. Sınırlı katkının başlıca nedenleri, pazara ulaşacak yetiye sahip olunmaması ve pazar analizini yapacak kapasitenin bulunmamasıdır. Bölge’de 100 ve üzeri istihdam sağlayan az sayıda işletme ise genel olarak giyim eşyası imalatı yapan işletmeler ve çağrı merkezleri olarak gözükmektedir (İŞKUR, 2023).

TRA2 BÖLGESİ’NDE KIRSAL EKONOMİNİN DURUMU

Kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin çoğunluğunu dünyada ve Türkiye’de olduğu gibi TRA2 Bölgesi’nde tarım ve hayvancılık sektörü oluşturmaktadır. Çok kısıtlı olan turizm, ticaret ve imalat faaliyetlerinin dışında TRA2 Bölgesi köy nüfusunun hemen hemen tamamı tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır.

Tarım ve hayvancılık, TRA2 Bölgesi’nin temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Bölge büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın ülkemizdeki önemli merkezlerinden birisi olup bu durumun oluşmasında verimli meraları önemli bir etkidir. Bununla birlikte Bölge’de geleneksel yöntemler devam etmekte, doğal koşullara bağlı kalınmaktadır. İşletmeler ise küçük ölçekli aile işletmeleri olup ölçek ekonomisinden yeterince faydalanamamaktadır. Tarımsal altyapının yetersiz olması ve örgütlenme kültürünün zayıf olması da Bölge’de sektörden istenilen düzeyde verim alınmamasının sebepleri arasındadır.

Bitkisel ürünler; tarla ürünleri, meyve ve sebzelerden oluşmaktadır. Tahıllar, endüstri bitkileri, yemeklik baklagiller ve çayır-mera ile yem bitkileri ise tarla ürünlerini oluşturmaktadır. TRA2 Bölgesi’nde üretimi öne çıkan tarla ürünleri, tahıl grubundan buğday, mısır, arpa, çavdar; endüstriyel bitki grubundan şeker pancarı; çayır-mera ve yem bitkileri grubundan adi, macar ve diğer fiğ (yeşil ot), yonca (yeşil ot), korunga (yeşil ot), yulaf (yeşil ot), mısır (silaj) ve çayır otudur (yeşil ot).

TRA2 Bölgesi’nin temel ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olsa da bitkisel üretim Bölge’de sınırlıdır. 2021 yılı verilerine göre Türkiye yaklaşık 306 milyar TL bitkisel üretim değerine sahipken TRA2 Bölgesi yaklaşık 1,6 milyar TL bitkisel üretim değerine sahiptir. TRA2 Bölgesi’nin Türkiye içindeki payı ancak %0,53’tür. TRA2 Bölgesi’nde bitkisel üretim konusunda öne çıkan iller ise Iğdır ve Ağrı illeridir. Ağrı ilinin Bölge içindeki bitkisel üretim payı %35, Iğdır ilinin % 52, Kars ilinin % 10, Ardahan ilinin ise %3’tür (TÜİK, 2024).

Bölge’de kış şartlarının sert olması, yükselti fazlalığı, güneşli gün sayısı azlığı, yağış rejimi gibi nedenlerden ötürü sebze meyve üretimi kısıtlıdır. Iğdır ili ise bu anlamda iklimi bir özellik göstermekte olup hatırı sayılır miktarda üretime imkân bulunmaktadır. 2023 yılında Bölge’de 85.788 ton meyve üretimi gerçekleştirilirken bunun 77.732 tonu Iğdır ilinde gerçekleştirilmiştir. Ağrı ilinde 1.093 ton, Kars ilinde 6.363 ton, Ardahan

ilinde ise 600 ton meyve üretimi gerçekleştirilmiştir. Bölge’de en çok kayısı, elma çeşitleri ve şeftali öne çıkmaktadır. Bölge’de sebze üretimine bakıldığında 2023 yılında 114.360 ton sebze üretildiği görülmektedir. Meyve üretiminde olduğu gibi Bölge’de en fazla sebze üretiminin olduğu il Iğdır’dır (101.154 ton). Iğdır’ı sırasıyla Ağrı (13.156 ton), Ardahan (50 ton) izlemekte, Kars’ta ise neredeyse hiç sebze üretimi bulunmamaktadır. Bölge’de en çok yetiştirilen sebze ürünleri olarak ise domates, karpuz, kavun, hıyar, lahana ve patlıcan öne çıkmaktadır. Meyve ve sebzeye ek olarak tarla ürünleri incelendiğinde 2023 yılı verilerine göre Bölge’de tarla bitkileri arasında en fazla üretilen ilk 5 ürün, sırasıyla; yonca (yeşilot), çayır otu (yeşilot), buğday (durum buğdayı hariç), şeker pancarı ve arpadır (TÜİK, 2024).

Bölge illerinde hayvancılık alanında küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık ile arıcılık ve kaz yetiştiriciliği ön plana çıkmaktadır. Büyükbaş hayvancılıkta Kars ve Ardahan, küçükbaş hayvancılıkta Ağrı ve Iğdır Türkiye’nin önde gelen illeri arasında yer almaktadır. Yine Kars ve Ardahan, kaz yetiştiriciliğinde ülkede sırasıyla birinci ve ikinci sırada yer almaktadır. Bölge’nin hayvancılık sektöründeki yeri canlı hayvan değeri üzerinden değerlendirildiğinde, 2021 yılı canlı hayvan değerinin 15,7 milyar TL olduğu görülmektedir. Bu tutarın Türkiye içindeki payı %6,6’ya tekabül etmekte olup Bölgenin hayvancılık alanındaki konumunu ve önemini ortaya koymaktadır. Bölge’de en fazla canlı hayvan değerine sahip olan il Kars’tır (6 milyar TL). Kars’ı sırasıyla Ağrı (4,5 milyar TL), Iğdır (2,9 milyar TL) ve Ardahan (2,3 milyar TL) illeri takip etmektedir (TÜİK, 2024).

2023 yılı verilerine göre Bölge’de en fazla büyükbaş hayvan sayısına sahip il Kars olup Kars’ı sırasıyla Ağrı, Ardahan ve Iğdır izlemektedir. Bölge’nin sahip olduğu büyükbaş hayvan sayısı, Türkiye’deki toplam büyükbaş hayvan sayısının %8’ini oluşturmaktadır. Bölge illerinde en fazla küçükbaş hayvan sayısına sahip il ise Ağrı olup Ağrı’yı sırasıyla Iğdır, Kars ve Ardahan izlemektedir. Bölge’nin sahip olduğu küçükbaş hayvan sayısı, Türkiye’deki toplam küçükbaş hayvan sayısının %5,9’unu oluşturmaktadır (TÜİK, 2024).

Kümes hayvancılığı kapsamında yer alan ve bölge ile özdeşleşen kaz varlığı incelendiğinde Bölge illerinde en fazla kaz varlığına sahip olan ilin Kars olup Kars’ı sırasıyla Ardahan, Ağrı ve Iğdır izlemektedir. 2023 yılı verilerine göre Bölge’deki toplam kaz sayısı Türkiye’deki toplam kaz sayısının yaklaşık %50’sini teşkil etmektedir (TÜİK, 2024).

Tablo 2: TRA2 Bölgesi'nin Hayvan Varlığı (Baş), 2023

	Küçükbaş Hayvan Sayısı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Kaz Sayısı
Ağrı	1.376.795	321.052	21.436
Ardahan	167.287	320.604	126.837
Iğdır	860.936	68.578	4.198
Kars	698.130	615.377	505.616
TRA2	3.103.148	1.325.611	658.087
Türkiye	52.363.410	16.583.005	1.328.175

Kaynak: (TÜİK, 2024)

TRA2 Bölgesi için arıcılık kırsalda önemli bir ekonomik faaliyet olmanın yanında Bölge'deki ballar da özellikleri ve kaliteleri ile öne çıkmaktadır. Ağrı geven balı, Ardahan çiçek balı ve Kars balı Bölge'deki coğrafi işaret tescilli ballar olup TRA2 Bölgesi'nde 2023 yılında arıcılık faaliyeti yapan işletme sayısı 2.036'dır. TRA2 Bölgesi'nde arıcılık faaliyeti yapan işletme sayısı en fazla olan il Kars olup Kars'ı Ardahan izlemektedir. Ardahan'ın gen merkezi olduğu Kafkas Arısı da önemli bir değer olarak Bölge'de bulunmaktadır

Tablo 3: TRA2 Bölgesi'nde Arıcılık, 2023

	Arıcılık Yapan İşletme Sayısı	Toplam Kovan Sayısı	Bal Üretimi (ton)	Balmumu Üretimi (ton)
Ağrı	319	28.004	317	9
Ardahan	706	35.682	171	2
Iğdır	264	19.400	121	9
Kars	747	91.386	1.690	62
TRA2	2.036	174.472	2.300	82
Türkiye	100.399	9.224.881	114.886	3.971

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Bölge'de süt üretim miktarları incelendiğinde 2019 yılı verilerine göre 1,6 milyon ton süt üretildiği görülmektedir. Toplam süt miktarının %91,8'i inek sütünden, %7,7'si koyun sütünden geriye kalan %0,5'i ise manda ve keçi sütünden oluşmaktadır. Bölge illerinde süt üretiminin en fazla Kars ilinde olduğu (592.154 ton), Kars'ı sırasıyla Ardahan (425.034 ton), Ağrı (382.068 ton) ve Iğdır'ın (220.507 ton) izlediği görülmektedir (TÜİK, 2024).

AĞRI İLİ PROJE ÖNERİLERİ

Proje No: 1

Projenin Adı	Diyadin Jeotermal Sera
Projenin Gerekçesi	Ağrı ili Diyadin İlçesi merkeze 62 km. uzaklıkta 37.687 nüfuslu bir ilçe olup ilçenin en önemli özelliği sahip olduğu jeotermal kaynaklardır. 2014 yılında başlatılan çalışmalar neticesinde 2021 yılında Diyadin Tarıma Dayalı İhtisas Sera OSB'nin ihalesi gerçekleştirilmiş ve 4 etaptan oluşacak olan bölgenin 1. ve 2. etap altyapı çalışmaları başlatılmıştır. OSB, toplam 863.900 m ² sera alanı, 72.900 m ² sanayi alanı, idari ve sosyal alanlar, tır parkı, yollar ve arıtma tesisi ile birlikte toplam 130 hektarlık bir alan üzerine kurulacaktır. Çalışmaları devam eden 1. ve 2. Etaplar ise toplam 268.000 m ² 'dir. Hâlihazırda Diyadin'de ilgili alanda üretim yapan seralar bulunmakta olup Jeotermal kaynaklar kullanılarak kurulan seraların ısıtılması 268 m derinlikten çıkarılan 78°C ısı ve 100 lt/sn debiye sahip jeotermal su ile sağlanmaktadır. Bu sıcaklık da seraların jeotermal kaynaklı olarak ısıtılarak üretim yapabilmesi için yeterli görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	600.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı – Diyadin
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Diyadin'de Tarıma Dayalı İhtisas Sera Organize Sanayi Bölgesi'nde domates başta olmak üzere sebze üretimi gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda 15 dekarlık bir alan üzerinde yapılacak olan üretim, topraksız ve modern seralarda gerçekleştirilecektir. Seraların ısıtması için ilçede var olan jeotermal kaynak kullanılacak, üretilen ürünlerin bir kısmı ilin ve bölgenin ihtiyacı için kullanılacak bir kısmı ise başta Mersin limanı üzerinden Avrupa ülkelerine ihraç edilecektir. Bu sayede ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacak; ilçede istihdam olanakları artırılabilecek; ilçenin jeotermal potansiyeli örtü altı üretimde kullanılarak düşük fiyatlı gıdaya da erişimi kolaylaştırılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Domates başta olmak üzere meyvesi yenen sebzeler
İlgili NACE Kodu	01.13 Sebze, kavun-karpuz, kök ve yumru sebzelerin yetiştirilmesi

Projenin Adı	Karma Yem Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Ağrı'da büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetleri meraya dayalı yapılmaktadır. Bu sebeple hayvanlar yaz mevsiminde taze ot ile beslenmektedir. Ancak kış mevsiminde hayvanların beslenmesi için arpa, saman ve fabrika yemi (kesif yem) tercih edilmekte ve silajla besleme genellikle yapılmamaktadır. Büyük ölçekli hayvancılık işletmelerinde maliyetin yaklaşık %70'ini yem teşkil etmektedir. Hayvansal ürünlere olan talebin artış gösterdiği günümüzde, daha çok hayvansal gıda üretimi için, daha çok ve uygun maliyetli yem üretimi gereklidir.</p> <p>Bölgedeki çiftçilerin büyük bölümü düşük gelire sahip küçük ölçekli aile işletmelerinden oluşmaktadır. Kesif yem, yüksek fiyatlandırmasından ötürü çiftçilerin büyük bölümü tarafından kullanılamamaktadır. Çayır otu ve saman gibi kaba yem çeşitleri ise besin değeri açısından oldukça düşük kalitededir. Bu da hayvanın et ve süt verimliliğini olumsuz etkilemektedir. Ağrı'da 2023 yılı verilerine göre 321.052 adet büyükbaş, 1.376.795 adet küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Bir adet sığırın günlük kesif yem tüketiminin ortalama 4,5 kg olduğu söylenebilmektedir. Küçükbaş hayvanlar ise günlük ortalama 600 gram karma yeme ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda bölgenin hayvancılık potansiyelinden azami ölçüde faydalanılması ve verimliliğin sağlanması için; Ağrı ilinde küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında yıllık yaklaşık 100 bin ton, büyükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında ise yıllık yaklaşık 168 bin ton karma yem ihtiyacı olduğu öngörülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.200.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı – Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Proje kapsamında 25.000 ton/yıl kapasiteye sahip ve Ağrı'daki çiftçilere hizmet edecek bir karma yem üretim tesisi kurulacaktır. Bölgede üretilen arpa, mısır, fiğ, korunga gibi maddelerin işlenerek katma değeri yüksek ürünler olarak piyasaya sunulması, bölgede hayvancılık yapanlara besin değeri yüksek yem temininin kolayca sağlanabilmesi hedeflenmektedir. İhtiyaç duyulan hammaddeler de yine ildeki ve bölgedeki çiftçilerden elde edilecek bu sayede girdi maliyetleri düşürüleceği gibi çiftçinin de ekonomik bir gelir elde etmesi sağlanacaktır. Proje ile hayvancılık işletmelerinin yem maliyetlerinin düşürülmesi, karma yeme ulaşımın kolaylaşması, il ve bölge ekonomisine katkı sağlanması hedeflenmektedir.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilecek Ürün / Hizmet	Karma kesif yem
İlgili NACE Kodu	10.91 Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı

Proje No: 3

Projenin Adı	Bungalov Evler
Projenin Gerekçesi	Özellikle pandemiden sonra dünyada ve ülkemizde turizm anlayışı değişime uğramıştır. Turistler 5 yıldızlı her şey dahil konaklamalı tatil yerine doğa ile iç içe ve daha fazla deneyim yaşayabileceği tatil olanaklarını tercih etmeye başlamıştır. Bu konaklamaların başında da doğanın ve kırsalın içinde yer alan bungalov oteller gelmektedir. Ağrı'da doğa ile iç içe ve bungalov turizmine uygun olarak Taşlıçay Balık Gölü çevresi, Diyadin Kanyonu ve ilçede bulunan termal kaynaklar, Doğubayazıt'ta Ağrı Dağı ve çevresi bulunmaktadır. Sahip oldukları farklı özelliklerle bu ilçeler bungalov için uygun mekânlar olarak belirlenmiştir. Yapılacak bu tesislerle çevre dostu turizm teşvik edilerek ekolojik dengenin de korunması sağlanacaktır. Ağrı'ya yılda ortalama 300.000 turist gelmektedir ve özellikle yaz aylarında turistlerin konaklayabileceği konforlu tesis sayısı çok düşük sayıda kalmaktadır. Bu nedenle bungalov yatırımları ile birlikte hem konaklama olanakları çeşitlendirilecek ve turizm ekosisteminin sürdürülebilirliği desteklenecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Ağrı - Diyadin / Doğubayazıt / Taşlıçay
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Bungalov turizmi doğa ile iç içe, sürdürülebilir ve rahatlatıcı bir tatil deneyimi sunmayı hedefleyen bir girişimdir. Proje kapsamında belirlenen ilçelerde doğal güzelliklerle çevrili, modern olanaklara sahip olan bungalovlar inşa edilecek ve bu yapılar turistlere hem huzurlu hem de konforlu bir deneyim sunacaktır. Bungalovlar çevre dostu malzemelerle inşa edilerek ekolojik sürdürülebilirliği destekleyecek ve yerel ekosistemle uyum içinde olacak şekilde tasarlanacaktır. Aynı zamanda özel dinlenme alanları, oyun alanları ve restoran da tesisle birlikte oluşturulacaktır. Proje ile Ağrı iline gelen turist sayısında ve ildeki turizm gelirlerinde artış sağlanacak; ilde farklı ve alternatif konaklama alanları oluşturulacak; bölgenin turistik cazibesi artırılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilen Ürün / Hizmet	Konaklama Hizmetleri
İlgili NACE Kodu	55.10 Oteller ve benzeri konaklama yerleri

Projenin Adı	Kamp ve Karavan Park Alanı
Projenin Gerekçesi	Türkiye'de kamp ve karavan turizmiyle ilgili talep her yıl artmaktadır. Yerli ve yabancı turistler doğayla iç içe bir tatil deneyimi yaşama ve farklı bölgeleri keşfetme arzusunda. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kamp alanları, karavan parkları ve doğal kamp alanları bulunmaktadır. Bu tesisler genellikle temel hizmetler sunmakta ve kampçıların konforlu bir konaklama deneyimi yaşamasını sağlamaktadır. Kamp ve karavan turizmi, özellikle ekoturizmin ve Covid-19 pandemisi sonrası tatil alışkanlıklarının değişmesi nedeniyle Türkiye'de önem kazanmıştır. Ağrı'da da özellikle doğasıyla ve Balık Gölü'yle öne çıkan Taşlıçay, tarihi özellikleri ve Ağrı Dağı'yla öne çıkan Doğubayazıt ile kanyonu ve termal kaynaklarına sahip Diyadin'de kamp ve karavan tesisine yönelik bir yatırımın uygun olduğu düşünülmektedir. Ağrı'ya yılda 300.000 ortalama ziyaretçi gelmektedir ve kurulacak tesislerle bu sayının daha da artacağı düşünülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	300.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı- Diyadin, Doğubayazıt, Taşlıçay
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yapılacak olan tesislerde karavan park alanları, temizlik ve güvenlik hizmetleri, doğa yürüyüş parkurları ve sosyal alanlar gibi imkanlar yer alabileceği gibi aynı zamanda Taşlıçay'da Balık Gölü'ne, Diyadin'de kanyona, Doğubayazıt'ta ise Ağrı Dağı'na yakın mesafeler seçilecektir ve bu sayede karavan turizmine gelen ziyaretçiler farklı turizm noktalarını da kolaylıkla ziyaret edebileceklerdir. Proje ile karavanlara yönelik düzenlenmiş, altyapısı olan alanlar oluşturulacak; gelen turistler yerel işletmelere de katkı sağlayacak ve bu sayede ekonomik bir girdi elde edilecektir. Bu sayede kırsal turizme ve kırsal istihdama katkı sunulacak; gelen turist sayısında ve turizm gelirinde artış sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	5
Üretilecek Ürün / Hizmet	Konaklama Hizmetleri
İlgili NACE Kodu	55.30 Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler park hizmetleri

Proje No: 5

Projenin Adı	Kaz Çiftliği
Projenin Gereçesi	Ağrı ilinde nüfusun çoğunluğu kırsalda yaşamakta olup ilin en önemli ekonomik faaliyetlerinin başında da küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği gelmektedir. Kaz yetiştiriciliği ise genellikle evlerde kadınların bakımı altında çok küçük ölçekte yapılmaktadır. Yetiştirilen kazlar ise ev tüketiminin yanında gerek canlı gerek kesilmiş olarak Kars başta olmak üzere çevre illere gönderilmektedir. Bu sebeplerle yıllar içerisinde Ağrı kazına da bir talep oluşmuştur. 2023 yılında Ağrı'daki toplam kaz sayısı TÜİK verilerine göre 21.436'dır. Üretimin artırılması, çevre illerdeki talebin ilimizden karşılanması ve profesyonel üretime geçilmesi adına daha büyük ölçekli bir kaz çiftliği kurulmasının il için önemli bir yatırım olduğu düşünülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında su kaynağına yakın ve uygun zemin özelliklerine sahip bir alan üzerinde 30.000 kaz/yıl üretim kapasitesine sahip 1000 anaç kazlık bir tesis kurulacaktır. İle ve iklime uygun ırk kazlar seçilecek, özel yemler verilecek ve düzenli sağlık kontrolleri yapılarak kaliteli bir üretim sağlanacaktır. Kurulan çiftlik ildeki yetiştiricilerin civciv / palaz ihtiyacını karşılayabilecek aynı zamanda sözleşmeli üretim metodu da uygulanabilecektir. Bu sayede ildeki kaz sayısında artış sağlanacak; ilde hayvancılıktan elde edilen gelir artacak; kırsalda istihdam ve iş olanakları artacak; Ağrı kazı olarak bilinirlik artacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilecek Ürün / Hizmet	Kaz Yetiştiriciliği
İlgili NACE Kodu	01.47 Kümes hayvanlarının yetiştirilmesi

Projenin Adı	Arı Ürünleri Üretim, İşleme ve Paketleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ağrı ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta olup, yüksek rakımı ve zengin flora çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Yüksek rakıma sahip olması nedeniyle özellikle geven bitkisine sahip alanlarda arıcılık yapılmaktadır. İl özellikle sahip olduğu geven bitkisi ile birlikte şifalı bir bala sahiptir. 2020 yılında coğrafi işaret tescili de alan Ağrı Geven Balı üretimi ilde her geçen sene artmaktadır. 2023 yılı TÜİK verilerine göre ilde arıcılık yapan 319 işletme bulunmaktadır. Yine aynı istatistiklere göre 2023 yılında 28.004 kovandan 317 ton bal üretilmiş ve 9 ton da balmumu üretimi yapılmıştır. Arı ürünleri (bal, polen, propolis, arı sütü, vb.) sağlık ve beslenme açısından yüksek değere sahip olup bu ürünlere olan ilgi de hem dünya genelinde hem de ülke genelinde her geçen sene artmaktadır. Propolis, arı zehri, perga ve arı sütü gibi diğer ürünler, sağlık ve kozmetik sektörlerinde giderek daha fazla kullanılmaktadır. Aynı zamanda arı ürünleri üretimi düşük maliyetlerle yüksek kar marjları da sağlayabilmektedir. İlde tarım ve hayvancılık başat sektörler olduğu için arıcılık faaliyetinden elde edilen ürünlerin çeşitlendirilmesi ildeki arıcıların gelir düzeyinin artmasına destek sağlayacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	200.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Hamur, Doğubayazıt, Eleşkirt
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yapılacak olan proje ile birlikte 100 kovanlık bir işletme kurulması öngörülmektedir. Tesiste aynı zamanda yan ürünler olarak polen, perga, propolis, arı sütü, bal mumu ve arı zehri üretimi de gerçekleştirilecektir. Tesiste üretilen balın da lokasyonu doğru seçilerek coğrafi işaretli bal üretimi yapılması sağlanacaktır. Tesiste sözleşmeli üreticilik yöntemi ile ildeki diğer arıcılardan kapasitelerine göre farklı arı ürünleri alınacak, işlenecek ve pazarlanacaktır. Proje ile arıcılık sektöründe ek bir ekonomik gelir elde edilmesi sağlanacak; coğrafi işaretli Ağrı Geven Balının üretimi ve markalaşması sağlanacak; katma değerli ürün üretimi sağlanacak; kırsalda istihdam artırılarak ekonomik çeşitlilik sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	5
Üretilen Ürün / Hizmet	Polen, Propolis, arı sütü, bal mumu ve arı zehri
İlgili NACE Kodu	01.49.01 - Arıcılık, bal ve bal mumu üretilmesi (arı sütü dâhil)

Projenin Adı	Organik Kompost Gübre Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Gübre tüketimi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de her geçen gün artmaktadır. Fakat Türkiye’de sektörün genel durumu da göz önüne alındığında üretimin tüketimi karşılayamadığı ve ithalat yoluyla ihtiyacın karşılandığı görülmektedir. 2023 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı istatistiklerine göre ülke genelinde 1.241.209 kg gübre üretilirken, 2.390.417 kg gübre tüketimi yapılmıştır. Bu noktada özellikle kimyasal gübre kullanıldığı; azot, potasyum, fosfat gibi pek çok hammaddenin de dışarıdan sağlandığı görülmektedir. Fakat son yıllarda artan organik üretim ve tüketime yönelik talebi de karşılamak için üretimde organik gübre kullanılması önem arz etmektedir. Ağrı’da da 39 adet gübre dağıtıcılık belgesine sahip işletme bulunmakta ve bunlar da gübreyi il dışından veya ithalat şeklinde temin etmektedir. Özellikle Ağrı’da yoğun hayvancılık faaliyetleri de göz önüne alındığında (2023 yılı için 321.052 büyükbaş, 1.376.795 küçükbaş) ilin organik gübre üretimi için büyük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. İlde hayvan atıkları vahşi depolama ile bertaraf edilmekte veya köylerde yakacak olarak kullanılmaktadır. Planlanan organik gübre üretim tesisi ile hayvan atıklarından katma değerli bir ürün üretimi sağlanacaktır. Ağrı Merkez’de kurulacak tesisin hem il içerisinde hem bölgede hem de ülkede organik gübre ihtiyacına cevap verebileceği öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Organik gübre üretimi, atık parçalama, gübrelerin karışımı, nemlendirme ve fermantasyon, kurutma, öğütme, presleme, soğutma, eleme, tartım ve paketleme aşamalarından oluşmaktadır. Proje kapsamında kurulacak tesisin yılda 40.000 ton organik gübre üretme kapasitesine sahip olacağı öngörülmektedir. Organik atıklar ildeki hayvancılık yapan işletmelerden sağlanacaktır. Organik gübre kullanan çiftçilere de organik tarım sertifikası alınması için destek verilecek bu sayede hem organik gübre kullanımı teşvik edilecek hem de elde ettikleri ürünlerden daha fazla gelir elde etmeleri sağlanacaktır. Gübrelerin yurt içi pazarda özellikle de organik tarım uygulanan yerlerde kullanılması öngörülmektedir. Proje ile ilde organik üretim teşvik edilecek; hayvancılıktan elde edilen atıklar katma değerli bir ürüne dönüştürülecek; tarımda girdi maliyetleri azaltılarak çiftçinin maliyetleri azaltılacak; ilin ithalatı azaltılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilen Ürün / Hizmet	Organik gübre
İlgili NACE Kodu	20.15 Kimyasal Gübre ve azot bileşiklerinin imalatı

Projenin Adı	Biyogaz Enerji Santrali
Projenin Gerekçesi	<p>Biyogaz, hayvansal ve bitkisel kökenli organik atıkların oksijensiz (anaerobik) ortamda mikroorganizmalar tarafından biyolojik parçalanması (fermantasyon) sonucunda ortaya çıkan renksiz, havadan hafif, parlak mavi bir alevle yanan bir gaz karışımıdır. Ortalama 1 ton sığır gübresinden yaklaşık 33 m³ biyogaz üretilmektedir.</p> <p>Temel geçim kaynağı hayvancılık olan ve önemli bir hayvan varlığı olan Ağrı ilinde 2023 yılı için 321.052 büyükbaş ve 1.376.795 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Serhat Kalkınma Ajansı tarafından 2021 yılında hazırlanan TRA2 Bölgesi Biyokütle Enerjisi Atlası'nda tüm bölgelerin atık bazında potansiyel enerji eşdeğerleri tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre Bölgede büyükbaş hayvanlardan elde edilen atık miktarlarına göre potansiyel enerji eşdeğerleri en fazla olan yerler arasında Ağrı Merkez ilçesi de çıkmıştır. Bununla birlikte Ağrı Merkez'de 2021 yılında 80 hektarlık alanda Ahırlar Projesi inşaatı başlatılmıştır. Proje kapsamında ilgili alanda 220 adet 25 büyükbaş, 78 adet 50 büyükbaş ve 16 adet 75 büyükbaş kapasiteli hayvan ahırını inşa edilecektir. Projenin bitmesinin ardından il merkezinde kalan ahırların şehir dışına taşınması ve yeni yatırımcıların da gelerek bir hayvancılık bölgesi oluşturulması hedeflenmektedir. Toplam 10.600 hayvan kapasitesine sahip olacak alanda bir biyogaz tesisinin kurulması da önemli olarak görülmekte olup tesis için projede bir alan da belirlenmiştir. Bu kapsamda hayvansal atıkların değerlendirilip enerjiye dönüştürülebileceği biyogaz tesisi yatırımı, çevresel sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği açısından Ağrı ilinde önemli bir potansiyel taşımaktadır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	7.000.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Ağrı - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Ağrı İl Özel İdaresi, Ağrı Belediyesi
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Kurulacak tesisin ihtiyacı olan girdiler hem ahırlar projesinden hem de diğer hayvancılık işletmelerinden elde edilecektir. Tesisin toplam kapasitesi 2 MW olarak hesaplanmıştır. Tesisin 6,5 yılda kendisini amorti edeceği hesaplanmaktadır. Tesiste yılda 200.000 tona yakın atığın işleneceği öngörülmektedir. Proje ile atıkların çevre dostu bir şekilde işlenmesi sağlanarak çevre kirliliği azaltılacak; yenilenebilir enerjiden elde edilen pay artacak; enerji üretimi ile il ve ülke ekonomisine katkı sağlanacak; ilde istihdama katkı sağlanacak; ayrıca çıktı olarak organik gübre elde edilecektir.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	17
Üretilen Ürün / Hizmet	Enerji
İlgili NACE Kodu	35.11.19 - Elektrik enerjisi üretimi 20.15 - Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı

Proje No: 9

Projenin Adı	Koyun Yapağısından Yün İpliği, Çözü İpi ve Temizlenmiş Yün İmalatı
Projenin Gerekçesi	<p>Ağrı'da küçükbaş hayvancılık kırsal kesimin en önemli geçim kaynaklarından biridir. 2023 yılı TÜİK hayvancılık istatistiklerine göre Ağrı'da 1.309.613 adet koyun varlığı bulunduğu görülmektedir. Bunun da yaklaşık 540.000'i Doğubayazıt'ta, 230.000'i Diyadin'de, 100.000'i ise Ağrı Merkez'de bulunmaktadır. Aynı zamanda Ağrı Valiliği ve Ağrı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından da küçükbaş hayvancılığın artırılması kapsamında çeşitli hibe ve kredi destekleri sağlanmaktadır. Lokasyonun Doğubayazıt ve Ağrı Merkez seçilmesinin sebebi ise Avrupa E-80 uluslararası otoyolunun bu ilçelerden geçmesidir. Bu durum özellikle üretilen ürünün pazara ulaştırılmasında lojistik avantaj sağlayacaktır. Bölge'deki çiftçiler koyunlarının sağlıklı bir şekilde gelişimi için her yıl Nisan-Haziran ayları arasında koyun yapağlarını kırılmaktadırlar. Kırım sonrası ortalama olarak bir koyundan 1,75 kg yün yapağı elde edilmekte, bu da il genelinde yıllık 2.200 ton yün yapağına karşılık gelmektedir. Fakat ilde veya çevre illerde işleme tesisi bulunmadığı için bu yünler atılmakta veya yakılmakta; bu durum da ayrıca çevre kirliliğine sebep olmaktadır.</p> <p>2023 yılı verilerine göre Türkiye yün ve mamullerini en çok ithal eden 5. Ülke konumunda olup yaklaşık 350 milyon USD ithalat gerçekleştirmiştir. Bu sayede Türkiye'nin yün ithalatının da azaltılması öngörülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez, Doğubayazıt
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Kurulacak tesiste yıllık 700 ton kirlili koyun yapağısının işlenerek 420 ton yün ipliği, 40 ton çözgü ipi ve 280 ton temizlenmiş yün üretilmesi öngörülmektedir. Hammadde ihtiyacı Ağrı ilindeki çiftçilerden toplanacak, böylelikle çiftçilere de ek bir gelir sağlanmış olacaktır. Üretilen yün iplikleri, yurtiçi tüketimin yanında yurtdışına da ihraç edilebilecektir. Proje ile küçükbaş hayvancılıkla uğraşan çiftçilere ek bir gelir sağlanacak, bölgedeki potansiyel katma değerli bir ürüne dönüştürülecek, çevre kirliliğinin önüne geçilecek, istihdam sağlanacak ve Türkiye'nin ithalatı azaltılarak ülke ve bölge ekonomisine katkı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Yün ve yapağı
İlgili NACE Kodu	13.10 Tekstil Elyafının hazırlanması ve bükülmesi

Projenin Adı	Et İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ağrı ilinde başat sektörler tarım ve hayvancılık olup Ağrı küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı ile Türkiye genelinde ilk 10 il içerisinde bulunmaktadır. TÜİK 2023 yılı istatistiklerine göre Ağrı'da 321.052 adet büyükbaş, 1.376.795 adet küçükbaş hayvan varlığı bulunmakla birlikte hayvancılık genellikle meraya dayalı olarak yapılmaktadır. İlde Et ve Süt Kurumuna bağlı bir et kombinası olmakla birlikte üretim faaliyetleri kısıtlıdır; ilde özel sektöre ait büyük ölçekli bir et işleme tesisi bulunmamaktadır. Hayvancılıkla uğraşan çiftçiler özellikle kurban bayramı dönemlerinde hayvanlarını canlı olarak batı illerine satmakta, diğer dönemlerde de yine batıda yer alan besi ve et işleme tesislerine canlı hayvan olarak göndermektedirler. Bu da hayvancılıktan elde edilen gelirin düşük seviyelerde kalmasına sebep olmaktadır. Kurulacak olan tesisle birlikte hem hayvancılıktan elde edilen katma değer il içerisinde kalmış olacak hem de bölgede eksikliği hissedilen et üretim tesisi de kurulacaktır. Bu yatırımın kurulması ilde besiciliğin ve ilin temel ekonomisini oluşturan hayvancılığın ileri ve geri sanayilerinin geliştirilmesini de destekleyecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak olan tesiste yıllık 800 ton et ürünleri, 4.000 ton karkas et üretimi kapasitesine sahip olması planlanmaktadır. Hayvanlar ilde hayvancılıkla uğraşan işletmelerden temin edilecektir. Coğrafi işaretli Ağrı döneri de yine aynı tesiste üretilecek ve satışa sunulacaktır. Kurulacak tesisin hammaddesini karşılayacak olan çiftçilere de hayvan sağlığı ve bakımı ile ilgili dönem dönem eğitimler verilmesi, bu konuda Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Celal Oruç Hayvansal Üretim Yüksekokulu ile de işbirliği sağlanabileceği öngörülmüştür. Proje ile hayvancılık sektörüne katma değer sağlanacak, ilde hayvancılığa bağlı gelirden artış sağlanacak, Ağrı'nın coğrafi işaretli ürünü olan Ağrı Dönerinin marka değeri artacak, ilde istihdam sağlanacak, kırsalda göçün azaltılması sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15 Kişi
Üretilecek Ürün / Hizmet	İşlenmiş Et Ürünleri (Sosis, sucuk, pastırma vb.) ve Ağrı Et Döneri
İlgili NACE Kodu	10.11.01 - Sığır, koyun, keçi vb. hayvanların kesimi ve kesim sırasındaki etin işlenmesi (mezbahacılık) (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş olarak saklanması dahil)

Proje No: 11

Projenin Adı	Süt İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ağrı'da tarım ve hayvancılık başat sektörler olarak ilin en önemli geçim kaynaklarıdır. Ağrı Türkiye genelinde özellikle küçükbaş hayvancılıkta 9., büyükbaş hayvancılıkta ise 11. sırada yer almaktadır. 2023 yılı verilerine göre ilde 321.052 adet büyükbaş, 1.376.795 adet küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Özellikle Ağrı Merkez, Doğubayazıt ve Diyadin ilçelerinde hayvancılık yoğun olarak yapılmaktadır. Bununla birlikte ilde süt işlemeye yönelik bir tesis bulunmadığı için çiftçiler genellikle sadece kendi ihtiyaçlarına yetecek seviyede sağım yapmakta ve sütü buzağı beslenmesi için kullanmaktadırlar. Tarım ve Orman İl Müdürlüğü'nün 2022 yılı hayvansal üretim değerlerine göre Ağrı'da 384.273 ton süt üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu da küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayısı değerlendirildiğinde Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır. Üretilen sütü ise ilde işleyen nitelikli bir işleme tesisi bulunmamaktadır. Bu sebeple il, sahip olduğu canlı hayvan potansiyelinden yeterli ölçüde faydalanamamakta, çiftçiler ise hayvancılık yaparken süt geliri elde edememektedir. Kurulacak olan tesisle ilde süte talep olması böylece sütün değerinin artması ve bu sayede süt üretiminin de artacağı değerlendirilmektedir. Çevre iller olan Erzurum, Iğdır, Kars ve Van'a özgü birçok süt işletmesi ve peynir çeşidi bulunurken hayvan varlığına rağmen Ağrı bu illerden üretimde geride kalmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	2.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez, Doğubayazıt
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak olan tesisin yıllık 36.500 ton süt işleme kapasitesine sahip olması öngörülmektedir. İşlenecek sütler ildeki çiftliklerden günlük olarak temin edilecek; sütün tazeliğini korumak için soğuk taşıma zinciri de oluşturulacaktır. Bu konuda üreticilere de eğitimler verilecektir. Tesiste ile özgü Ağrı Tulum Peyniri ve Tutak Tel Peyniri başta olmak üzere çeşitli peynir süt ürünlerinin üretimi gerçekleştirilebilecektir. Bu sayede ilin gastronomisine de katkı sağlanacaktır. Proje ile ildeki süt üretimi artacak, süt ürünlerinin üretimi sağlanacak, çiftçilerin gelirinde artış sağlanacak, kırsaldan göç azaltılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	35 kişi
Üretilen Ürün / Hizmet	Peynir çeşitleri ve tereyağı
İlgili NACE Kodu	10.51 Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı

Projenin Adı	Büyükbaş Süt Hayvancılığı ve Çiğ Süt Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ağrı, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan, tarım ve hayvancılık için geniş arazilere sahip, özellikle büyükbaş hayvan yetiştiriciliği için uygun iklim koşulları ve geniş meralara sahip bir ildir. İlde 2023 yılı TÜİK verilerine göre 321.052 adet büyükbaş varlığı bulunmaktadır. Aynı zamanda Tarım ve Orman İl Müdürlüğü'nün 2022 yılı hayvansal üretim değerlerine göre Ağrı'da 384.273 ton süt üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu da süt üretiminin Türkiye ortalamasının çok altında kaldığını göstermektedir. Bölgede de sayılar benzerlik göstermekte olup TRA2 Bölgesinde hayvan sayısı ile süt üretimini incelediğimizde hayvan başına 435 kilo yıllık süt elde edildiği görülmektedir. Bu da ilde olduğu gibi bölgede de süt üretiminin Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğunu göstermektedir. Bölgede toplam 114 adet süt işletmesi bulunmakta ve özellikle kış ayları başta olmak üzere işletmeler süt temininde zorluk yaşamaktadırlar. Ağrı'da da özellikle hayvancılık işletmeleri aile işletmesi seviyesinde kaldığı için büyük süt üretimi yapan bir işletme bulunmamaktadır. Bu kapsamda hem il hem bölge ihtiyacına yönelik büyükbaş süt hayvancılığının yapılması bölgedeki süt işletmelerinin de ihtiyaçlarını karşılamasına destek olacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez, Doğubayazıt
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte Ağrı'da 500 baş hayvan kapasiteli bir süte dayalı büyükbaş hayvan çiftliği kurulacaktır. Yapılacak olan tesiste modern ahır, gübre çukurları ve yem depoları da inşa edilecektir. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Celal Oruç Hayvansal Üretim Yüksekokulu ile de işbirliği yapılarak hayvan sağlığı ve refahı ile ilgili çalışmalar yapılacaktır. Tesisten günde 13.000 litre süt elde edilmesi planlanmaktadır. Üretilen sütün ildeki ve bölgedeki süt işletmelerine soğuk zincir ile satışı sağlanacaktır. Böylece bölgede bulunan süt talebi karşılanacak, diğer üreticilere de örnek olacak modern bir ahır inşa edilecek, istihdam olanakları artırılabilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Çiğ Süt
İlgili NACE Kodu	01.41 Sütü sağılan büyükbaş hayvan yetiştiriciliği

Projenin Adı	Deri İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Deri sektörünün ana maddesi olan ham derinin sağlandığı iki önemli kaynak bulunmaktadır: küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar. Kuzu, keçi ve oğlak derileri küçükbaş hayvanlar arasında tercih edilirken; siğir, manda ve malak derileri büyükbaş hayvanlar arasında derisi sıklıkla kullanılanlardır. Ham derinin sağlandığı kaynak bakımından Ağrı ili hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvan varlığı ile ülke genelinde ön plana çıkmaktadır. 2023 yılı verilerine göre Ağrı'da 321.052 adet büyükbaş, 1.376.795 adet küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Özellikle Ağrı Merkez, Doğubayazıt ve Diyadin'de hayvancılık yoğun olarak yapılmaktadır. Aynı zamanda Ağrı'da 6 adet kesimhane de bulunmaktadır fakat hayvanlarının kesilmesinin ardından katma değerli bir ürün üretimi yapılmamaktadır. Bu yatırım ile birlikte atık olarak görülen hayvan derilerinin ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır.</p> <p>Dünya genelinde tekstil sektörü için önemli bir girdi olan bu üründen üretilen ürünler, katma değerli ürünlere dönüştürülerek hem iç hem de dış piyasanın talebine cevap verebilmektedir. Trade Map 2023 yılı verilerine göre Türkiye, işlenmiş derilerin ticaretinin söz konusu olduğu GTİP 4104 kodu kapsamında 12.146 ton ihracat yapmış ve ihracat değerine göre yapılan sıralamada Dünya'da 12.sırada konumlanmıştır. Ülkemiz, ihracat miktarından daha fazla seviyede ithalat yapmasına rağmen (14.344 ton) bahsi geçen alanda dış ticaret fazlası vermiştir. Ağrı ilinde kurulacak tesis, ülke ithalatının azalıp ihracatının artmasına da destek olacaktır. Bu yatırımın kurulması ile ilin temel ekonomisini oluşturan hayvancılığın ileri ve geri sanayilerinin geliştirilmesi de desteklenecektir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	2.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı – Merkez, Doğubayazıt
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında küçükbaş ve büyükbaş hayvanların derilerinin işleneceği bir tesis kurulacaktır. Tesiste yıllık 1.000 tonluk deri işlenmesi planlanmaktadır. Üretilecek deriler yurtiçi ihtiyacın yanında Avrupa ve Orta Asya ülkelerine de ihraç edilebilecektir. Kurulacak tesis ile kullanılmayan hayvan derileri katma değerli ürüne dönüştürülecek, ilde istihdam sağlanacak, ilin gelir düzeyinde artış yaşanacak, hayvancılığa bağlı ileri ve geri sanayinin gelişmesi desteklenecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	40
Üretilecek Ürün / Hizmet	İşlenmiş Deri
İlgili NACE Kodu	15.11 - Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması

Projenin Adı	Basit Tarım Makineleri Tesisi
Projenin Gerekçesi	TRA2 Bölgesi'nin ve Ağrı'nın başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Türkiye genelinde tarımın GSYH içindeki payı %6,5 iken, TRA2 Bölgesi'nde bu oran %27'dir. Çiftçi Kayıt Sisteminde kayıtlı çiftçi sayısı Ağrı'da 25.808 kişidir. Bu da nüfusun en az yaklaşık %25'inin geçimini bu sektörden karşıladığı göstermektedir. 2023 yılı verilerine göre Ağrı'da tahıllar ve diğer bitkisel üretimler için kullanılan tarım alanı 2.905.219 dekadır. Genellikle üretilen ürünler yonca, buğday, çayır otu, arpa, şeker pancarı, yular, fiğ ve korungadır. Yine 2023 yılı TÜİK verilerine göre Ağrı'da 6.126 adet kulaklı traktör pulluğu, 4.222 adet kültivatör, 6.040 adet traktörler çekilen çayır biçme ve 4.432 adet dişli tırmık makinesi bulunmaktadır. Bu sayılara rağmen ilde veya bölgede basit tarım makinelerinin imalatını yapan bir işletme bulunmamaktadır. Bu makineler genelde Gaziantep veya Konya gibi imalatın yoğun olduğu büyük şehirlerden gelmekte ve tamirleri de genellikle farklı illerde yapılmakta ve yüksek nakliye bedelleri de ödenmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	200.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yatırım kapsamında ilçelere daha rahat ulaşım sağlanması için Ağrı Merkez'de basit tarım makinelerinin hem üretiminin hem de tamirinin yapılacağı bir tesis kurulacaktır. Tesiste yıllık 120 adet kulaklı traktör pulluk, 120 adet kültivatör, 120 adet traktörle çekilen çayır biçme, 60 adet de dişli tırmık makinesi üretilecektir. Üretilen ürünler il ve bölgedeki çiftçilerin ihtiyacını karşılayacaktır. Proje sayesinde ilde istihdam sağlanacak, ildeki ve bölgedeki çiftçilerin basit tarım makinelerine daha kolay ulaşımı sağlanacak, ilde tarıma dayalı sanayiinin gelişimi sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilecek Ürün / Hizmet	Kulaklı Traktör Pulluk, Kültivatör, Traktörle Çekilen Çayır Biçme, Dişli Tırmık Makinesi
İlgili NACE Kodu	28.30 Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı

Proje No: 15

Projenin Adı	Soğuk Hava Deposu
Projenin Gerekçesi	Özellikle mevsiminde bol üretilen sebze ve meyvelerin talep fazlası olan kısmının saklanarak yılın geri kalan kısmında tüketiciye arz edilmesi için soğuk hava depoları önem arz etmektedir. Ağrı'da 2023 verilerine göre 13.156 ton sebze ve 1.093 meyve üretilmiştir. Bu sayılar her ne kadar çok yüksek bir üretime işaret etmese de özellikle Diyardin Tarıma Dayalı İhtisas Sera OSB'nin kurulması ile birlikte domates başta olmak üzere birçok örtü altı sebze ve meyve üretiminin artacağı öngörülmektedir. Bu artış ile beraber üretim hem ilin ve bölgenin ihtiyacını karşılayacak ve aynı zamanda üzere yurtdışına ihraç edilecektir. Sera dışında da özellikle Ağrı'ya özgü lahana başta olmak üzere verilen devlet destekleri ile birlikte üretimi artan meyve ve sebzelerin de soğuk hava depolarında bekletilmesi gerekmektedir. Bu sayede hem çiftçi ürününü koruyabilecek hem de yılın her mevsimi son tüketiciye sunabilecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez, Diyardin
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yatırım kapsamında ilk etapta toplam 1.500 m ² kapalı alan kurulacaktır. 7,5 m. yüksekliğe sahip 8 odalı soğuk odalarda 200 ton ürün depolanabilecektir. Kurulacak tesis ile ürünün beklemesinden kaynaklı çiftçinin zarar etmesinin önüne geçilecek, hasat zamanı meydana gelen aşırı arz ve talep dengesizliğinden etkilenmeleri azaltılacaktır. Ayrıca ihraç edilecek malın korunması sağlanacak, ürünlerin raf ömrü artacak, gıda kaynaklarında hastalık riskleri azalacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	5
Üretilen Ürün / Hizmet	Yaş meyve, sebze, tarımsal ürünün muhafaza edilmesi
İlgili NACE Kodu	52.10.02 - Frigorifik depolama ve antrepoculuk faaliyetleri (bozulabilir gıda ürünleri dâhil dondurulmuş veya soğutulmuş mallar için depolama)

Projenin Adı	Ağrı Dağı Milli Parkı Ekoturizm Tesisleri
Projenin Gerekçesi	Ekoturizm, doğal çevreyi koruma ve yerel kültürleri destekleme amacı güden bir turizm türüdür. Bu tür turizm, turistlerin doğal alanlarda ve kültürel olarak zengin bölgelerde deneyim kazanmalarını sağlarken, bu bölgelerin korunmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Özellikle kırsal nüfusun yoğun olduğu ve sanayinin gelişmediği illerde kırsal nüfusa ek bir ekonomik gelir sağlanması için ekoturizm önemli bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağrı ilinde de gerek ağır sanayinin olmaması gerekse de kırsal nüfusun fazla olması nedeniyle ekoturizme uygun birçok alan bulunmaktadır. Bu potansiyeli harekete geçirmek için de bu konuda kırsalda uygun alan olarak görülen Ağrı Dağı Milli Parkı Çevresindeki ve Ağrı Dağı eteklerinde yer alan köylerde ekoturizmin başlatılması için örnek yapılar yapılması, farkındalık çalışmaları ve eğitimler verilmesinin, kırsal nüfusun bu yönde teşvik edilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	20.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Doğubayazıt
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Ağrı Dağı eteklerinde yer alan ve özellikle Ağrı Dağı Milli Parkı çevresindeki Telçeker, Topçatan ve Üzengili köyleri başta olmak üzere köylerde yaşayan genç nüfusa yönelik olarak ekoturizm eğitimleri verilecek ve bu sayede kırsalda ekoturizmin geliştirilmesi sağlanacaktır. Aynı zamanda örnek teşkil etmesi için ekolojik köy evleri inşa edilecek ve orada yaşayan halkın bu alanda hem gelir elde etmesi hem de bu evlerin diğer köylere de örnek olması hedeflenmektedir. Küçük yatırımlarla hayata geçirilebilecek ekoturizm işletmeleri, özellikle doğal ve tarihi güzelliklerin olduğu köylerde kırsal çeşitliliğin artmasına yardımcı olacaktır. Ekoturizmi geliştirmek için iyi uygulama örnekleri de yerinde gösterilecektir. Köy evlerinin restorasyonlarının ve kurulumların ardından gençlere ekoturizmin aktiviteleri, yöresel ürün geliştirme, kümelenmeler, kaynak değerleri, markalaşma, iletişim, temel işletmecilik ilkeleri başta olmak üzere birçok konuda eğitim de verilecektir. Ekoturizm faaliyetlerinin artması ile kırsalda turizm çeşitlendirilmesi sağlanacak, kırsal nüfusun gelirinde artış sağlanacak, göçün azaltılması sağlanacak ve kırsalda çevre bilinci artırılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	100
Üretilen Ürün / Hizmet	Kırsal turizm hizmetleri ve konaklama hizmetleri
İlgili NACE Kodu	55.10 Oteller ve benzeri konaklama yerleri

Proje No: 17

Projenin Adı	Küp Şeker Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ağrı'da 2023 yılı TÜİK verilerine göre toplam 76.000 dekada şeker pancarı ekimi gerçekleştirilmiş ve 325.949 ton şeker pancarı hasat edilmiştir. Küp şeker üretim tesislerinde hammadde olarak toz şeker kullanılmakta ve toz şeker sulama, presleme ve kurutma gibi birçok işlemde geçerek küp şeker haline getirilmektedir. Aynı zamanda toz şeker için gereken hammadde üretimi de yine Ağrı'da yapılmaktadır. Ağrı'da hali hazırda toz şeker üretimi gerçekleştiren Ağrı Şeker Fabrikası bulunmaktadır. Bu kapsamda hammaddeye yakınlık yapılacak yatırım için önemli bir avantaj sağlayacaktır. Ağrı'da 1 dekar başına 4.289 kilo şeker pancarı elde edilirken Türkiye'de bu sayı 3.750 kg olarak çıkmaktadır. Şeker pancarı üretiminde de yüksek verim alınmakta ve ilin şeker pancarı da sahip olduğu şeker oranı ve diğer özellikleriyle diğer illerden ayrılmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez, Patnos
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yatırım kapsamında yıllık 6.000 ton üretim kapasitesine sahip bir küp şeker üretim tesisi kurulması planlanmaktadır. Tesisin 1.300 m ² kapalı, 3.700 m ² açık alana sahip olması, üretilen ürünlerin hem il içine hem de çevre illere satışının yapılabileceği öngörülmektedir. Hammaddeye ve pazara yakınlık ile diğer firmalara göre fiyat avantajına da sahip olunacaktır. Proje ile ilde üretilen toz şeker ilave bir katma değer sağlanacak, istihdam olanakları artacak, yerel paydaş olan çiftçi ve tedarikçiler olumlu etkilenecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Küp Şeker
İlgili NACE Kodu	10.81 Şeker imalatı

Projenin Adı	Gıdakent
Projenin Gerekçesi	Ağrı'da tarım ve hayvancılık başat sektörler olmasına karşın bu alanlarda katma değerli ürün üretimi yok denecek kadar azdır. 2023 yılı verilerine göre Ağrı'da 321.052 adet büyükbaş, 1.376.795 adet küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Yine 2023 yılında il genelinde 28.004 kovandan 317 ton bal üretilmiştir. Tarımda da verilen desteklerle birlikte özellikle hem yem bitkileri hem de şeker pancarı, elma, domates, lahana vb. ürünlerin üretimi de hız kazanmıştır. Diyadin'de tarıma dayalı ihtisas OSB'nin kurulmasının tamamlanması ile birlikte de özellikle seraya dayalı ürünlerin üretiminin artması öngörülmektedir. İldeki yoğun üretime rağmen; hayvancılıkta hayvanlar genellikle canlı olarak il dışına satılmakta, tarım ürünleri de herhangi bir işleme tabi tutulmadan il veya ülke dışına satılmaktadır. Katma değerli bir ürün üretimi de olmadığı için ilin ekonomik girdisi düşük kalmaktadır. Özellikle kırsalda çiftçilikle uğraşan kişilerin yeteri kadar gelir elde edememesi sebebiyle de her geçen yıl hayvan sayısı ve ekilen tarla sayısı azalmakta ve il genç nüfusunu batıya göç olarak vermektedir. Bu kapsamda ilde gıda üretimine yönelik bir ortak üretim ve satış alanı oluşturularak bu alanda faaliyet göstermek isteyen yatırımcılara yer hizmeti sağlanması il ekonomisinin gelişmesine destek sağlayacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	5.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Ağrı İl Özel İdaresi, Ağrı Belediyesi
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında il merkezinde kurulan Tekstilkent, Ayakkabıcılar Sitesi ve Kobikent gibi ortak üretim alanlarına bir yenisi daha eklenecektir. Gıdakent için 12 adet üretim ve 12 adet satış mağazası ile toplam 15.000 m ² 'lik bir alan öngörülmektedir. Üretim tesislerinde süt ve süt ürünleri, et işleme, bitkisel ve hayvansal ürün işleme gibi ildeki tarım ve hayvancılık ürünlerine uygun olarak işleme tesisleri kurulacaktır. Satış mağazalarında da özellikle E-80 yolunun kullanan ve ile gelen turistlere yönelik üretilen ürünlerin satışı gerçekleştirilecektir. Proje ile ildeki tarım ve hayvancılığa dayalı katma değerli ürün üretimi sağlanacak, kırsalda gelir artırılarak göçün önüne geçilecek, üretim, satış ve tedarik zinciri ile birlikte dolaylı bir istihdam yaratılacak, talebe bağlı olarak kırsalda üretim de artış gösterecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	300
Üretilen Ürün / Hizmet	Gıda Ürünleri
İlgili NACE Kodu	10 – Gıda Ürünlerinin İmalatı

Proje No: 19

Projenin Adı	Sporcu Kampı (Yüksek İrtifa Kamp Merkezi)
Projenin Gerekçesi	Yüksek irtifa kamp merkezleri özellikle son 20 yıldır sporcular için daha fazla önem kazanmıştır. Yüksek rakımlı ortamlarda temel antrenmanlar deniz seviyesine kıyasla daha yavaş ve daha düşük oksijen alımı ile yapılır. Yüksek irtifada yapılan antrenman daha düşük rakımlarda daha yüksek performans sağlamaktadır. Yani yüksek rakımlı ortamlarda yapılan antrenmanlar düşük rakımlara gelindiğinde daha yüksek performans ve dayanıklılık sağlamaktadır. Coğrafi yapı (1500 m. ve üzeri), biyoiklim özellikleri (iklimin boğucu etkisinin olmaması) ve konaklama altyapısının varlığı (başka turizm tipleri için gelişmiş olsa dahi) ile Doğu Anadolu Bölgesi'nde özellikle kent merkezleri ve çevresi yüksek irtifa sporcu kampları için uygun alanlardır. Doğubayazıt da bu ilçelerin başında gelmektedir. Doğubayazıt ilçe merkezi 1.600 m rakımda kuruludur. Yatırım için gereken şartları sağlamaktadır. Doğubayazıt dağlık bir alan da olmadığı için düz alanların varlığı fazladır ve bu sayede sahalar için arazi bulunması kolaydır. İlçede bulunan Ağrı Dağı'nın varlığı da yurtiçi ve yurtdışı tanıtımına olumlu etki sağlayacaktır. Yüksek irtifa kamp merkezinde yurtiçi ve yurtdışından futbol başta olmak üzere farklı spor branşlarından (basketbol, tenis, voleybol, dağcılık ve koşu) spor kulüpleri ağırlanacak ve bu sayede ilçenin elde ettiği gelir artacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	6.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Doğubayazıt
Uygulayabilecek Kuruluş	Ağrı İl Özel İdaresi, Gençlik Spor İl Müdürlüğü
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yatırım kapsamında ilgili alanda futbol, voleybol, basketbol, tenis sahaları, dağcılık tırmanış duvarı ve koşu parkurları oluşturulacaktır. Tesiste konaklama için ayrı bir bina da inşa edilecektir. Farklı spor branşlarına ait alanlar oluşturulacağı için tek seferde birden fazla kulüp ve sporcu da ağırlanabilecektir. Proje ile boş olan araziler yatırım için kullanılarak atıl durumdan kurtarılacak, il ekonomisine ve kurum bütçesine katkı sağlanacak, ilde istihdam olanakları artacaktır. Yerel sporcular da kamp olanaklarından faydalanabilecek ve bu sayede ulusal ve uluslararası yarışmalar için sporcular yetiştirilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	25
Üretilen Ürün / Hizmet	Spor Tesisi Hizmetleri
İlgili NACE Kodu	93.11 - Spor Tesislerinin İşletilmesi

Projenin Adı	Meyve ve Sebze İşleme ve Kurutma Tesisi
Projenin Gerekçesi	Özellikle teknolojinin gelişmesi ile birlikte her gıdaya her mevsimde ulaşımın kolaylaştırılması, nakliye masraflarının azaltılması ve raf ömrünün uzatılması için meyve ve sebzeler işlenerek çeşitli mamul ürünler elde edilmekte veya kurutma yapılmaktadır. Ağrı'da da özellikle hem Diyardin'de tarıma dayalı ihtisas sera OSB'nin hayata geçmesi hem de Tarım ve Orman İl Müdürlüğü'nün verdiği desteklerle tarımda ürün çeşitliliğinin artırılması sağlanmıştır. Hem yem bitkileri hem yerele özgü çeşitli bitkiler hem de şeker pancarı, elma, domates, lahana vb. ürünlerin üretimi de hız kazanmıştır. Kurulacak olan meyve ve sebze kurutma tesisiyle hem üretilen ürünlerin katma değerinin artırılması, hem de ürünlerin yurtdışı pazarlara gönderilerek ilin ihracat değerlerinin artırılması hedeflenmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ağrı - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Yatırım için 1.500 m ² kapalı olmak üzere toplam 3.000 m ² 'lik bir tesis öngörülmektedir. Tesiste meyveler başta olmak üzere Ağrı'da üretimi yoğun olan ürünlerin işlenmesi ve kurutulması gerçekleştirilecektir. Böylece reçel, salça, kurutulmuş meyve gibi ürünler üretilmektedir. Ürün çeşitliliğinin sağlanması ve sürdürülebilirlik için Iğdır ve Van başta olmak üzere çevre illerden de alım yapılması öngörülmektedir. Tesiste çiftçilerle sözleşmeli tarım yöntemiyle üretim yapılması planlanmaktadır. Yatırımın hayata geçmesi ile meyve ve sebzelerden mamul ürünler ile kurutulmuş meyveler elde edilecek ve katma değerli ürün üretimi artırılabilecektir. Sözleşmeli tarım ile birlikte çiftçilerin gelirinin artması, ilin ihracat değerlerinin artması, kırsalda üretimin artması ve kırsal gelirin yükselmesi beklenen diğer sonuçlardır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Kurutulmuş Meyve ve Sebze
İlgili NACE Kodu	10.39 Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması

ARDAHAN İLİ PROJE ÖNERİLERİ

Projenin Adı	Kereste İşleme ve Palet Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Kereste sektöründe sıklıkla kullanılan sarıçam, uygun fiyatlı ve dayanıklı olması sayesinde inşaat ve mobilya sektöründe sıkça tercih edilmektedir. Türkiye’de sarıçam ormanlarının yayılış gösterdiği alanlardan birisi de Ardahan ve Kars/Sarıkamış bölgesidir. Ardahan ilinin yaklaşık %8’ini ormanlık alanlar oluştururken bu ormanlık alanların da Posof ilçesi hariç neredeyse tamamı sarıçam ormanlarından müteşekkildir. Çok çeşitli kullanım yerlerine sahip bulunan odunu oldukça dayanıklı ve reçineli olan sarıçam odunu kolay işlenen, düzgün ve parlak bir satıh verir, boya cila ve tutkalı kolay emer ve iyi çivi tutar. Bu özellikleri ile sarıçam yapı malzemesi; kapı, pencere, tavan ve taban kaplaması olmak üzere mobilyacılık ve oymacılıkta kullanılır.</p> <p>Ardahan ilinde hammaddeye yakın olunması sebebiyle kereste ve yük taşımada kullanılan ahşap palet başta olmak üzere çeşitli ürünlerin üretimi sağlanabilecektir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Merkez / Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Kurulacak tesiste öngörülen üretim miktarları yıllık 12.500 m³ kereste, 200.000 palet, 60.000 m² Lamine Parke, 4.500 m³ Masif Panel ve Marin Kontrplak olabilecek şekilde öngörülmüştür. Üretilen ürünlerin başta TRA2 ve Doğu Anadolu Bölgesi olmak üzere ulusal ihtiyacı karşılaması öngörülmektedir. Kurulacak tesis ile ilin sahip olduğu hammaddeden katma değer oluşturulacak, ilde istihdam olanakları artacak ve ülkedeki iç pazarın ihtiyacı karşılanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	50
Üretilen Ürün / Hizmet	Kereste çeşitleri, ahşap palet, lamine parke, masif panel, marin kontrplak
İlgili NACE Kodu	<p>16.10 – Ağaçların biçilmesi ve planyalanması</p> <p>16.24 – Ahşap konteyner imalatı</p> <p>16.22 - Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı</p>

Proje No:2

Projenin Adı	Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği ve İşlenmesi
Projenin Gerekçesi	<p>İnsanlığın varoluşundan beri birçok amaçla kullanılan bitkiler günümüzde de mevcut değerini korumakta ve gıda olarak tüketilmenin yanı sıra ilaç, parfümeri, kozmetik ürünleri ve boya imalatı gibi alanlarda değerlendirilmektedir. İlaç sanayi için önemli bir hammadde kaynağı olan bitkilerden alternatif tıp uygulamalarında da önemli ölçüde faydalanılmakta ve özellikle Covid-19 pandemisinin de etkisiyle doğaya ve doğala dönüş akımının gün geçtikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Uluslararası ticaret verilerine göre 2003 yılında 1,2 milyar USD olan dünya tıbbi bitki ihracat değeri 20 yıllık süreçte 4 katına yakın büyüyerek 2023 yılında 4,2 milyar USD seviyesine yükselmiştir. Türkiye ise, 31 milyon USD ile 28. sırada yer almıştır.</p> <p>Serhat Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Kars ve Ardahan İlleri Tıbbi Bitkilerinin Araştırılması Çalışması'nda coğrafi yapı olarak benzerlik gösteren iki ilde toplamda 63 köy ve 26 mezrada yürütülen saha çalışmalarında 187 adet tıbbi bitki tespit edilmiştir. Bu bitkilerden il ekonomisine katkı sunabilecek nitelikte olan 27 tanesinin kültüre alınması önerilmiştir. Bu bitkilerin işlenerek il ekonomisine kazandırılması önemli görülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	Ardahan – Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Proje ile hem bölgede doğal olarak yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler kültüre alınarak yetiştirilecek hem de iklim açısından uygun kültüre halihazırda alınmış tıbbi ve aromatik bitkiler yetiştirilecektir. 10 dekardan 200 dekara kadar çeşitli ölçeklerde yetiştirilecek bitkilerden yıllık 5 ton uçucu yağ elde edilmesi, elde edilen yağın yurt dışına ihraç edilmesi öngörülmektedir. Bu süreçte Tarım Müdürlüklerinin örnek üretim ve demonstrasyon alanları oluşturması çiftçileri ve yatırımcıları teşvik edebilecektir. Bu sayede ilde doğal olarak yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler kültüre alınarak il ekonomisine katkı sağlanacak, ilde alternatif üretim çeşitliliği sağlanacak, ilin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Kekik, bayır turbu, lavanta, kuşburnu, civanperçemi ve sarı kantaron vb. bitkilerinin yetiştirilmesi ve bunlardan mamul uçucu yağ elde edilmesi
İlgili NACE Kodu	01.28 - Baharatlık, aromatik (ıtırılı), uyuşturucu nitelikte ve eczacılıkla ilgili bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi 20.53 - Uçucu yağların imalatı

Projenin Adı	Kavılca Buğdayından Unlu Mamul İmalatı
Projenin Gerekçesi	Günümüzde gıda güvenliği, üretim alanlarının daralması, iklim değişikliği ve hızlı nüfus artışı neticesinde tohumculuk sektörü daha da önem kazanmaktadır. Bu kapsamda yöresel ve yerel tohumlar, gıda güvenliğinin ve sürdürülebilirliğinin vazgeçilmez unsurlarını teşkil etmektedir. Türkiye’de bilinen iki adet genetiği değişmemiş buğday türü vardır. Birisi Kastamonu Siyez buğdayı, diğeri ise Ardahan Kavılca buğdayıdır. 13.000 yıl önceki hallerini muhafaza eden bu buğdaylar “Antik Buğdaylar” olarak adlandırılmaktadır. Kavılca, insan bünyesinin ihtiyacı olan vitamin, mineral, protein ve yağ asitleri açısından genetiği değişmiş olan buğdaylara göre 1,5 kat daha zengindir. Tüm bu faydalarına ek olarak kan değerinin yükselmesine sebep olan glisemik indeksi oldukça düşüktür ve bağırsak kanseri riskini düşüren lif oranı oldukça yüksektir. Söz konusu ürünün alternatif gıda maddelerine dönüştürülmesi, raf ömrünün uzatılması ve mamul ürünlerin piyasaya sürülerek erişilebilirliğinin sağlanması; bu değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine katkı sunmanın yanı sıra tarımsal sürdürülebilirliği ve il ekonomisinin gelişimini de destekleyecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	Ardahan – Merkez / Çıldır
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak tesiste yıllık 5.000 ton kavılca’nın işlenerek Kavılca buğdayından taze ve uzun ömürlü ekmekek, kek, bisküvi, makarna, şehriye vb. ürünler elde edilmesi planlanmaktadır. Üretilecek ürünlerin yurtiçi pazarında ulusal marketlere pazarlanması öngörülmüştür. Kurulacak tesis ile ilin yerel atalık tohumu ulusal piyasaya erişim sağlayacak, normal buğdaydan daha değerli olan kavılca buğdayı sayesinde çiftçiler daha fazla gelir elde edecek, çiftçiler için alternatif üretim çeşitliliği sağlanacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilecek Ürün / Hizmet	Kavılca buğdayından taze ve uzun ömürlü ekmekek, kek, bisküvi, makarna, şehriye vb.
İlgili NACE Kodu	10.71 - Ekmekek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı 10.72 - Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı 10.73 - Makarna, şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamullerin imalatı

Proje No:4

Projenin Adı	Arı Ürünleri Üretimi (Perga, Propolis, Arı Zehri, Arı Sütü)
Projenin Gerekçesi	<p>Ardahan ili dünyadaki en önemli 4 arı ırkından birisi olan Kafkas arısının "gen merkezi"dir. Ardahan il merkezi yarı izole (sadece Artvin'den arıcı girişi mevcut), Posof ilçesi ise tam izole bölge olarak dışarıdan arı giriş çıkışlarına kapalıdır. 500'den fazla ballı çiçek bulunan ilin balı, poliflora özelliği gösterip coğrafi işaret tescil belgelidir. Bunun yanında baldan daha katma değerli olan alternatif arı ürünleri üretimi yok denecek kadar az seviyede gerçekleşmektedir.</p> <p>Bölgede bal hariç diğer arı ürünlerinin üretiminin artırılması, arıcıların gelirlerinin artmasına, mevsime bağlı verim durumlarının önüne geçilmesine, ilde genç nüfusta da arıcılığın teşvik edilerek kırsaldan kente göçün önüne geçilmesine katkı sağlayacaktır. Bu anlamda Serhat Kalkınma Ajansı'nın Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP) kapsamında bu ürünleri üretmeye ve işlemeye yönelik bir tesis Ardahan Kafkas Arısı Üretim, Eğitim ve Gen Merkezi Müdürlüğü'nde kurulmuştur. İlgili müdürlüğün ve bu tesisin varlığı da ildeki arıcıların ürettikleri yan ürünleri işlemesi ve pazarlamasında önemli katkı sağlayacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	20.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Tüm ilçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel sektör yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile yaklaşık 100 arılık bir işletme öngörülmekte, bu işletmede bal ve polen haricinde yaklaşık yıllık 250 kg propolis, 300 gr arı zehri, 2 kg arı sütü elde edilmesi planlanmaktadır. İlgili ürünleri yurtiçinde ve yurtdışında tedarik edecek işletmeler olup kozmetik ve ilaç sanayiinden gıda takviyesine çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bu kapsamda kurulacak işletmeler ile arıcılık sektöründe katma değerli ürün üretimi sağlanacak, ilde mevcut ve yeni arıcılar daha fazla gelir elde edecek, arıcılık faaliyetleri mevsim şartlarına bağlı olmaktan kurtulacak, il ekonomisine katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	5
Üretilen Ürün / Hizmet	Propolis, Arı sütü, Arı zehri, Perga vb.
İlgili NACE Kodu	01.49.01 - Arıcılık, bal ve bal mumu üretilmesi (arı sütü dâhil)

Projenin Adı	Karma Yem Üretimi
Projenin Gerekçesi	<p>Ardahan ili büyükbaş hayvancılığın en yoğun yapıldığı illerden birisi olup ilin en önemli geçim kaynağıdır. İl, 2023 verilerine göre 320.604 büyükbaş hayvan ile en fazla büyükbaş hayvan varlığına sahip 15. ildir. Bunun yanında 167.287 küçükbaş hayvan varlığına da sahiptir. İl 92.819 kişilik nüfusu ve 4.934 km² yüzölçümü ile nüfus başına ve km² başına düşen en yoğun büyükbaş hayvan sayısına sahiptir. Bunda Türkiye'nin en geniş ve verimli meralarına sahip olmasının etkisi büyüktür. Bu da hayvancılığın meraya dayalı olarak yapılmasına ve besicilik kültürünün gelişmemesine neden olmuştur. Yaz aylarında mera hayvancılığı yapılan ilde kış aylarında ise hayvanlar ahırda beslenmektedir. Bölgede hayvanları sırf doyurmak için kullanılan saman ve kaba yem ise besin değeri açısından oldukça düşük kalitededir. Bu da hayvan refahını ve verimliliğini olumsuz etkilemektedir. Besleme kayıplı buzağı kayıpları sıklıkla görülmektedir.</p> <p>Bu sebeple damızlık büyükbaş üretiminin önemli bir sektör olduğu Ardahan ilinde kesif yem üretimini sağlamak, hayvan sağlığı ve gelişimi açısından önem arz etmekte, et ve süt veriminin artmasını sağlamaktadır.</p> <p>İlin en büyük geçim kaynağı olan büyükbaş hayvancılığa dayalı ileri ve geri sanayilerin geliştirilmesi il ekonomisi ve istihdam için önemlidir. İlde bu yatırımın kurulması, canlı hayvan sevki yerine hayvanların ilde kesilip işlenmesine de destek olacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.200.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Ardahan – Merkez / Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Bir yemin birim ağırlığında bulunan hazmedilebilir besin maddeleri az, selüloz oranı yüksek ise o yeme “kaba yem”, aksine birim ağırlığında bulunan hazmedilebilir besin maddeleri çok ise o yeme “kesif yem” denir. Yapılan hesaplamalarda ilde verimli bir hayvancılık için yıllık 200 bin ton asgari kesif yem ihtiyacı bulunmaktadır. Yatırım il ihtiyacının bile çok altında olan yıllık 40 bin ton üretim olarak öngörülmüştür. Proje ile hayvancılık işletmelerinin yem maliyetlerinin düşürülmesi, karma yeme ulaşımın kolaylaşması, il ve bölge ekonomisine katkı sağlanması, ilde istihdam olanaklarının artırılması hedeflenmektedir.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilecek Ürün / Hizmet	Kesif Yem
İlgili NACE Kodu	10.91 - Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı

Proje No:6

Projenin Adı	Ayakkabı İmalatı Yatırımı
Projenin Gerekçesi	<p>Türkiye'nin ayakkabı hususundaki dış ticaret verileri incelendiğinde Türkiye'nin dış ticaret açığı verdiği görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin en çok ihraç gerçekleştirdiği ülkeler arasında Rusya, Irak, Kazakistan, Azerbaycan, Gürcistan bulunmakta olup bu 5 ülke toplam ihracatın %25'ini oluşturmaktadır. Ardahan ilinin coğrafi konumu ve lojistik avantajı düşünüldüğünde burada üretilen ürünlerin doğrudan ihraç konusu olabileceği görülmektedir. Bunun yanında özellikle genç ve kadın istihdamının yoğun olduğu sektörlerden biri olması sebebiyle ilde istihdamı artırmak amacıyla önemlidir. Son yıllarda batıda işyeri kiralari, işçi maliyetleri ve arazi sıkıntıları ve en önemlisi bölgesel teşvik uygulamaları nedeniyle emek yoğun sektör yatırımları doğu illerine kaymaktadır. Bu kapsamda ilde kurulan tekstil atölyelerinin yanına imalat sanayinin çeşitlendirilmesi amacıyla yine istihdam yoğun olan ayakkabı imalatına yönelik yatırımların yapılması da faydalı olacaktır.</p> <p>Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı'nın aktif hale gelmesi ve Zengezur Koridoru'nun da önümüzdeki yıllarda açılması ile birlikte hem Asya pazarına hem de bölgedeki sınır kapıları üzerinden Kafkasya, Rusya, İran'a ve diğer orta doğu ülkelerine ihracat yapmak isteyen firmaların da ilde ve bölgede yatırımı tercih edeceği düşünülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	450.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak tesiste yıllık 350.000 çift ayakkabı imalatı öngörülmektedir. Üretilen ürünlerin yurtiçi pazarına hizmet edebileceği gibi başta TRA2 Bölgesine sınır ve yakın olan Rusya, Irak, Gürcistan, Azerbaycan, İran olmak üzere Kafkaslar, Rusya ve Orta Asya'ya da ihraç edilebilecektir. İlde ayakkabı imalatının gelişmesi ile imalat sanayiinde üretim çeşitliliği sağlanacak; ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatı artacak; ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	200
Üretilen Ürün / Hizmet	Ayakkabı, bot, terlik vb.
İlgili NACE Kodu	15.20 - Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı

Projenin Adı	Organik Kompost Gübre Üretimi
Projenin Gerekçesi	Ardahan ili büyükbaş hayvancılığın en yoğun yapıldığı illerden birisi olup ilin en önemli geçim kaynağıdır. İl, 2023 verilerine göre 320.604 büyükbaş hayvan ile en fazla büyükbaş hayvan varlığına sahip 15. ildir. Bunun yanında 167.287 küçükbaş hayvan varlığına da sahiptir. Bu hayvan varlığından ortaya çıkan atıklar vahşi depolama yöntemiyle bertaraf edilmekte veya ısınma amacıyla yakılarak hem hava hem toprak hem de su ekosistemine ciddi zarar vermektedir. Söz konusu atıkların kompost gübreye dönüştürülmesi ile üretimde verim artışına ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sunulacaktır. Türkiye’de sektörün genel durumu dikkate alındığında, yıllara göre gübre kullanımının artış eğiliminde olduğu, üretimin tüketimi karşılayamadığı ve ihtiyacın ithalat yoluyla karşılandığı hususu dikkat çekmektedir. Bu noktada özellikle kimyasal gübre kullanıldığı; azot, potasyum, fosfat gibi pek çok hammaddenin de dışarıdan sağlandığı görülmektedir. Bununla birlikte gittikçe önem kazanan ve talep edilen organik üretim için ise organik gübre kullanımı gerekmektedir. Bu kapsamda Ardahan ilinde yoğun hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklı olarak organik gübre üretimi büyük bir potansiyel taşımaktadır. Hem organik üretime destek vermesi, hem toprağa uzun vadeli kullanımda zarar vermemesi, hem de artan ihtiyaca cevap vermesi sebebiyle bölgemiz potansiyeli açısından önemli bir yatırım olarak görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Merkez / Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Organik gübre üretimi, atık parçalama, gübrelerin karışımı, nemlendirme ve fermantasyon, kurutma, öğütme, presleme, soğutma, eleme, tartım ve paketleme aşamalarından oluşmaktadır. Tesisin yıllık 40 bin ton gübre üretme kapasitesine sahip olması ve gübrelerin yurt içi pazarda özellikle de organik tarım uygulanan yerlerde kullanılması öngörülmektedir. Kurulacak tesis ile ilin temel ekonomik faaliyeti olan hayvancılıktan elde edilen ekonomik fayda ve katma değer artırılabilecek, çevre kirliliği azaltılacak, yurtiçi organik gübre ihtiyacı karşılanacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilen Ürün / Hizmet	Hayvansal atıktan organik (kompost) gübre
İlgili NACE Kodu	20.15 – Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı

Proje No:8

Projenin Adı	Ambalaj Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Türkiye'nin ambalaj malzemeleri ile ilgili dış ticaret verileri incelendiğinde, Türkiye'nin bariz ihracatçı konumda olduğu görülmektedir. 2023 verilerine göre 800 milyon USD tutarında ihracat gerçekleştirilirken, 88 milyon USD tutarında ise ithalat gerçekleştirilmiştir. İhracat gerçekleştirilen ülkeler incelendiğinde TRA2 Bölgesi için komşu ve yakın ülkeler olan Gürcistan, İran, Azerbaycan ve Irak'ın en çok ihracat gerçekleştirilen ülkeler arasında olduğu ve bu 4 ülkenin toplam ihracatın yaklaşık %15'ini oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte Ardahan ili ile Bölgedeki diğer illerde (Ağrı, Iğdır, Kars) ve çevre illerde ambalaj üretimi yapılmamaktadır. Kurulacak tesis ilin ve bölgenin ihtiyacını karşılamaya hizmet edecektir. Üretilen ürünler hem komşu ve yakın ülkelere ihraç edilebilecek hem de yurt içi ve bölgenin ihtiyaçlarında kullanılacaktır. Böylece Bölge ve çevre illerde üretilen ürünlerin hem yurtiçi pazara hem uluslararası pazara ulaştırılması hususunda gerekli ambalaj ihtiyacının karşılanması sağlanacaktır.</p> <p>Özellikle Ardahan ilinden ve Bölgeden yüksek miktarda yöresel ürün gönderimi sağlanmaktadır. Bu yöresel ürünlerin ülke içerisinde pazarlanırken kullanılan ambalajları bölge dışından temin edilmektedir. Gerek ihracatçı firmalar gerekse yurt içi ürün pazarı için kâğıt ve mukavvadan ambalaj malzemeleri bölge ihtiyacını oluşturmaktadır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	5.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Proje ile yıllık 3.000 ton oluklu karton ve 5.400 ton oluklu olmayan kâğıt ambalaj üretilmesi öngörülmektedir. Üretilen ürünler ihraç edilebileceği gibi yurtiçi ve bölgenin ihtiyaçlarını karşılamada da kullanılabilir. Sadece 2023 yılında Gürcistan'ın Türkiye'den 8 bin ton ambalaj malzemesi ithal ettiği göz önüne alınırsa işletmenin ihraç potansiyeli de yüksek olacaktır. Kurulacak tesis ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatına katkı sağlayacak, ilin, bölgenin ve çevre illerin ambalaj malzemesi ihtiyacı karşılayacak, imalat sanayiinde üretim çeşitliliği sağlayacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlayacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	80
Üretilen Ürün / Hizmet	Kâğıt veya mukavvadan koli, kutu ve benzeri; oluklu karton ve oluklu olmayan ambalaj kâğıtları
İlgili NACE Kodu	17.21 - Oluklu kâğıt ve mukavva imalatı ile kâğıt ve mukavvadan yapılan muhafazaların imalatı

Projenin Adı	Kaz Ürünleri İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Ardahan İlinde en önemli ekonomik faaliyetler büyükbaş-küçükbaş hayvan yetiştiriciliği arı yetiştiriciliği ve kanatlı hayvan olarak ise kaz yetiştiriciliğidir. 126.837 adet kaz varlığı ile Kars'tan sonra en fazla kaz yetiştiriciliğinin yapıldığı Ardahan ilinde kaz bir kültür halini almış bulunmaktadır. Ardahan kaz eti, coğrafi işaret tescil belgesine sahip olmakla birlikte geleneksel şekilde köylerde ve aile işletmelerinde yetiştirilmekte ve kesilmektedir. Kazın diğer yan ürünlerinden (tüy, ciğer vb) ise ekonomik olarak yeterince faydalanılamamaktadır. Bu kapsamda bölgede özellikle ticari olarak yetiştirilen kazların hijyenik ortamda kesilmesi, işlenmesi ve paketlenmesi; soğuk zincir vasıtasıyla büyükşehirlerde pazarlanmasının sağlanması; tüyünün gerekli şartlarda ayrılması ve ekonomiye kazandırılması önemli görülmektedir.</p> <p>Farklı bir yetiştiricilik kolu olarak kaz yetiştiriciliği ülkemizde çok fazla bilinmemekle birlikte Dünyada pek çok ülkede önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de kaz yetiştiriciliği ve tüketimi ise çok sınırlı kalmaktadır. Hem ülkede alternatif bir protein kaynağı olarak kaz eti tüketiminin yaygınlaştırılması, hem de kazdan elde edilen diğer ürünlerin ekonomiye kazandırılması amacıyla bu tür bir tesisin kurulması önceliklidir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	400.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>İşletmenin etkin ve kârlı bir şekilde çalışabilmesi için Ardahan ilinde kaz üretiminin geleneksel üretim dışında ticari seviyede de yapılması gerekmektedir. İşletmenin kurulması, ticari kaz üretiminin artmasına bağlıdır. Tesisin sezonda 250 - 300 bin kaz kesim kapasitesine sahip olacağı planlanmaktadır. Üretilen ürünlerin zincir marketlere pazarlanması öngörülmektedir. Kurulacak tesis ile; Ardahan Kaz Eti hijyenik şekilde üretilecek ve ticari değer kazanacak, il gastronomisine katkı sağlanacak, ülke içerisinde kaz eti alternatif bir protein kaynağı olarak tüketilebilecek, il ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Paketlenmiş şekilde kaz eti, kaz ciğeri, kaz taşı, kaz tüyü, Geleneksel Ardahan kaz eti
İlgili NACE Kodu	10.12 - Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması

Proje No:10

Projenin Adı	Kaz Çiftliği
Projenin Gerekçesi	Ardahan İlinde en önemli ekonomik faaliyetler büyükbaş-küçükbaş hayvan yetiştiriciliği arı yetiştiriciliği ve kanatlı hayvan olarak ise kaz yetiştiriciliğidir. 126.837 adet kaz varlığı ile Kars'tan sonra en fazla kaz yetiştiriciliğinin yapıldığı Ardahan ilinde kaz bir kültür halini almış bulunmaktadır. Ardahan kaz eti, coğrafi işaret tescil belgesine sahip olmakla birlikte geleneksel şekilde köylerde ve aile işletmelerinde yetiştirilmekte, arz talebi karşılayamamaktadır. Bunun sonucu olarak son yıllarda diğer illerdeki çiftliklerden Ardahan'a hem civciv / palaz olarak hem de kesilmiş şekilde çok miktarda kaz ve kaz eti girişi olmaktadır. Bu durum hem bulaşıcı hayvan hastalıkları açısından risk oluşturmakta hem de kaz yetiştiriciliğinin hem kültür olduğu hem de yetiştiriciliğe uygun olan ilden dışarıya kaynak aktarımına sebep olmaktadır. Bu kapsamda Ardahan'da kaz üretiminin artırılması, ülkede hayvansal ürün olarak alternatif kaz eti tüketiminin de yaygınlaştırılması, hijyenik kesim ve saklama koşullarının sağlanması, ildeki işletmelere damızlık kaz tedarik edilmesi, diğer kaz ürünlerinin (ciğer, tüy, taşlık, yumurta vb) üretilmesi amacıyla damızlık kaz çiftliklerinin kurulması önemlidir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Tüm ilçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Farklı ölçek ve kapasitelerde çiftlikler kurulabilecek olmakla birlikte öngörülen çiftlik yıllık 30.000 kaz üretiminin sağlanacağı 1.000 anaç kapasiteli bir işletmedir. Kurulan çiftlikler ildeki yetiştiricilerin civciv / palaz ihtiyacını karşılayacağı gibi yetiştirip kestikleri kazları doğrudan kaz eti olarak da piyasaya sunabilecektir. Proje ile ilde kaz üretimi il dışındaki çiftliklere bağlı kalmayacak, dışarıdan bulaşıcı hastalık taşınma riski azaltılacak, kaz üretimi ve kaz eti tüketiminin ülke genelinde yaygınlaşması sağlanacak, sözleşmeli üretim yoluyla kırsalda yaşayanlar için gelir oluşturulabilecek, il ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilen Ürün / Hizmet	Damızlık kaz, kaz eti, kaz tüyü
İlgili NACE Kodu	01.47 - Kümes hayvanları yetiştiriciliği

Projenin Adı	Peynir Altı Suyu İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Türk Gıda Kodeksi peynir tebliğine göre peynir altı suyu; pıhtı kesimi sonrasında pıhtıdan ayrılan ve teleme dışında kalan yeşilimsi sarı renkteki sıvı olarak tanımlanmaktadır. Peynir üretiminde kullanılan sütün yaklaşık %85 kadarı PAS olarak ayrılmaktadır. Peynir altı suyu; hayvan besleme, yoğurt, dondurma, alkolsüz içecekler, şekerleme ürünleri, fırıncılık ürünleri, çikolata, mayonez, soslar türü et ürünleri, salata sosları, yenilebilir film kaplamalı ambalaj malzemelerinin üretimi gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Kars ve Ardahan illerinde toplamda yaklaşık 100 tane bulunan ve genelde kaşar peyniri imal eden süt işleme tesislerindeki Peynir Altı Suyu filtrelenmeden doğaya salınmakta; böylece hem çevre kirliliğine sebep olmakta hem de ekonomik bir değer olarak kullanılamamaktadır. İki ilde yıllık ortalama 300.000 ton süt işlenmektedir. Bu atıktan ekonomik kazanım elde edilmesi, iki ilin doğasının korunması ve uluslararası mutabakatlara uyulması anlamında bu yatırımın yapılması önemlidir.</p> <p>Söz konusu ürün çok çeşitli kullanım alanları sebebiyle dış ticarete de talep edilmektedir. Trade Map 2023 yılı verilerine göre Türkiye'nin GTİP 0404 koduna sahip peynir altı suyu ihracat miktarı yaklaşık 32 milyon USD değerinde olup 35.615 ton ürün ihraç etmiş; ihracat değeri sıralanan ülkeler arasında 21.sırada yer almaktadır. Bununla birlikte peynir altı suyu tüm dünyada yaklaşık 5 milyar USD'lik bir ticaret hacmine sahiptir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	5.000.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Ardahan - Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı / Kamu – Özel Sektör İşbirliği
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Peynir altı suyu tozu üretiminin Ardahan ilinde mandıraların yoğun olduğu Göle ilçesinde yapılması öngörülmektedir. Bu tesiste yıllık yaklaşık 60.000 ton PAS işlenerek 3.500 ton PAST elde edilmesi öngörülmektedir. Kurulacak tesis sayesinde ilde Peynir Altı Suyundan kaynaklı çevre kirliliğinin önüne geçilecek, Peynir Altı Suyunun katma değer sağlanarak ekonomiye kazandırılması sağlanacak, ilde istihdama, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katkı sağlanacak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecektir.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilen Ürün / Hizmet	Peynir Altı Suyu Tozu
İlgili NACE Kodu	10.51.03 - Süt tozu, peynir özü (kazein), süt şekeri (laktoz) ve peynir altı suyu (kesilmiş sütün suyu) imalatı (katı veya toz halde süt, krema dahil)

Proje No:12

Projenin Adı	Et İşleme Entegre Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Ardahan ili büyükbaş hayvancılığın en yoğun yapıldığı illerden birisi olup ilin en önemli geçim kaynağıdır. İl, 2023 verilerine göre 320.604 büyükbaş hayvan ile en fazla büyükbaş hayvan varlığına sahip 15. ildir. Bunun yanında 167.287 küçükbaş hayvan varlığına da sahiptir. İl 92.819 kişilik nüfusu ve 4.934 km² yüzölçümü ile nüfus başına ve km² başına düşen en yoğun büyükbaş hayvan sayısına sahiptir. Bunda Türkiye'nin en geniş ve verimli meralarına sahip olmasının etkisi büyüktür. Ancak ilden yılda yaklaşık 100.000 büyükbaş ve 50.000 küçükbaş hayvan batıda bulunan besi çiftlikleri ve kesimhanelere canlı olarak sevk edilmekte, bu da ilde katma değer üretilememesinin yanında nihai ürün olan et için lojistik maliyetlerini artırmaktadır.</p> <p>İlin en büyük geçim kaynağı olan büyükbaş hayvancılığa dayalı ileri ve geri sanayilerin geliştirilmesi il ekonomisi ve istihdam için önemlidir. Hayvanların kesimi ve işlenmesinin il içerisinde yapılması canlı hayvan sevkinden doğan lojistik maliyetlerini de azaltacaktır. İlde bu yatırımın kurulması, besicilik, karma yem üretimi, deri işleme gibi tarıma dayalı diğer sanayiinin gelişimine de katkıda bulunacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	Ardahan – Merkez / Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Et entegre tesisinin ilçe bazlı olarak hayvancılığın en yoğun olduğu Merkez veya Göle ilçesinde yapılması öngörülmektedir. Tesiste dönemlik 500 büyükbaş ve 500 küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılması; günlük 50 büyükbaş ve 50 küçükbaş hayvan kesilmesi; yıllık 3.000 ton karkas et ve 1.900 ton işlenmiş et ürünü elde edilmesi planlanmaktadır. Tesis ile ilin en önemli ekonomik faaliyetinden katma değer üretilecek, hayvancılığın il ekonomisine katkısı artacak, ilde istihdama, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katkı sağlanacak, hayvan yetiştiriciliğine ve besiciliğe olan talep artacaktır. Ayrıca ilde hayvan yetiştiriciliği ve besiciliğin gelişmesi hayvan arzını artırarak et ürünleri üzerindeki enflasyonist baskıyı azaltacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Karkas Et, Kavurma, Sucuk, Sosis, Salam, Pastırma Üretimi
İlgili NACE Kodu	10.11.01 - Sığır, koyun, keçi vb. hayvanların kesimi ve kesim sırasındaki etin işlenmesi (mezbahacılık) (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş olarak saklanması dahil)

Projenin Adı	Biyogaz Enerji Santrali
Projenin Gerekçesi	<p>Biyogaz, hayvansal ve bitkisel kökenli organik atıkların oksijensiz (anaerobik) ortamda mikroorganizmalar tarafından biyolojik parçalanması (fermantasyon) sonucunda ortaya çıkan renksiz, havadan hafif, parlak mavi bir alevle yanan bir gaz karışımıdır. Ortalama 1 ton sığır gübresinden yaklaşık 33 m³ biyogaz üretilmektedir.</p> <p>Temel geçim kaynağı hayvancılık olan ve önemli bir hayvan varlığı olan Ardahan ilinde 320.604 büyükbaş ve 167.287 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Serhat Kalkınma Ajansı tarafından 2021 yılında hazırlanan TRA2 Bölgesi Biyokütle Enerjisi Atlası'nda tüm bölgelerin atık bazında potansiyel enerji eşdeğerleri tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre Bölgede büyükbaş hayvanlardan elde edilen atık miktarlarına göre potansiyel enerji eşdeğerleri en fazla olan yerler arasında Ardahan Merkez ve Ardahan Göle ilçeleri de çıkmıştır. Ardahan ili mevcut hayvan varlığı göz önünde bulundurulduğunda büyük bir potansiyeli bünyesinde barındırmakta ancak ortaya çıkan atıklar doğrudan çevreye salınarak ekosisteme ciddi zarar vermekte ve enerjiye dönüştürülememektedir. Bu kapsamda başta büyükbaş olmak üzere diğer hayvansal atıkların değerlendirilip enerjiye dönüştürülebileceği biyogaz tesisi yatırımı, çevresel sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği için önem arz etmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	7.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Merkez / Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Ardahan İl Özel İdaresi
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Serhat Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan, Ardahan İli Biyogaz Tesisi Ön Fizibilite Raporu çalışmasına göre ildeki toplam biyogaz enerji kapasitesinin 26 MW olduğu hesaplanmıştır. Bununla birlikte bu potansiyelin tüm ili kapsadığı ve ildeki mera hayvancılığı sebebiyle ilk etapta Merkez veya Göle ilçesinde 2MW kurulu güce sahip bir biyogaz enerji tesisi kurulması öngörülmüştür. Biyogaz Enerji Santrali sayesinde enerji üretimi ile il ve ülke ekonomisine katkı sağlanacak, hayvansal atık kaynaklı çevre kirliliği azalacak, atıklar yeniden değerlendirilerek ekonomiye kazandırılacak, ilde istihdama katkı sağlanacak, çıktı olarak organik gübre elde edilecektir.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Elektrik, Organik Gübre
İlgili NACE Kodu	35.11.19 - Elektrik enerjisi üretimi 20.15 - Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı

Proje No:14

Projenin Adı	Çağrı Merkezi
Projenin Gerekçesi	Son yıllarda batıda işyeri kiralari, işçi maliyetleri ve arazi sıkıntıları ve en önemlisi bölgesel teşvik uygulamaları nedeniyle emek yoğun sektör yatırımları doğu illerine kaymaktadır. Özellikle genç ve kadın istihdamının yoğun olduğu sektörlerden biri olması sebebiyle ilde istihdamı artırmak amacıyla önemlidir. Ardahan ilinde mevcut imkânlar göz önüne alındığında istihdam oranının oldukça az olduğu bilinen bir gerçektir ve çağrı merkezi yatırımının Ardahan ilinin istihdam olanaklarını geliştireceği öngörülmektedir. İlde kadın ve genç istihdamının artırılması, kadınların ve gençlerin atıl iş gücü potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla bölgesel teşvik unsurları da göz önüne alınarak ilde çağrı merkezi kurulması önerilmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	300.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak çağrı merkezinde asgari 300 kişinin çalışabileceği öngörülmektedir. Çağrı merkezi, doğrudan bir firmanın kendi hizmeti olabileceği gibi farklı firmalara hizmet veren çağrı merkezi firmaları tarafından da hayata geçirilebilecektir. Proje ile il ekonomisine katkı sağlanacak, ilde istihdam sağlanacak, işsizlik azalacak, özellikle kadın ve genç istihdamı ve işgücüne katılım oranı artacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	300 kişi
Üretilecek Ürün / Hizmet	Çağrı merkezi hizmetleri
İlgili NACE Kodu	82.20.01 – Çağrı Merkezi Faaliyetleri

Projenin Adı	Doğal Taş İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	Doğal taş sektörü, dünya genelinde inşaat, dekorasyon ve altyapı projelerinde yaygın olarak kullanılan ve sürekli talep gören bir sektördür. Türkiye, dünyanın en büyük doğal taş üreticilerinden biri olup 2023 yılında 1,9 milyar dolar düzeyinde ihracat gerçekleştirmiştir. Yatırıma konu sektöre ait ürünlerde, Türkiye 2023 yılında yaklaşık 27 milyon USD ihracat gerçekleştirmiştir. Türkiye bu ihracat miktarı ile Dünya'da 8. Sırada yer almıştır. Dünya'da bu konuda en çok ithalatçı olan ülkelerin Avrupa ülkeleri olduğu Türkiye'nin de daha çok bu ülkelere ihracat yaptığı görülmektedir. Ardahan ili ise volkanik arazisi nedeniyle doğal bazalt ve andezit yatakları anlamında zengin olup geleneksel olarak taş işçiliği konusunda da imalatlar yapılmaktadır. Ardahan'ın Merkez ilçesinde 18, Çıldır'da 7, Hanak ve Damal'da 3'er, Posof'ta 4 ve Göle'de 7 olmak üzere toplam 42 bölgede işlenebilir bazalt ve andezit rezervleri tespit edilmiştir. Türkiye bu anlamda önemli bir ihracatçı ülke konumunda olup Ardahan ilinde kurulacak doğal taş işleme tesisinin başta Gürcistan olmak üzere sınır ülkeler ve Arap ülkelerine ürün ihraç edebileceği değerlendirilmektedir. Doğal taş sektörü, madencilik ve inşaat gibi yüksek katma değerli sektörlerle doğrudan ilişkilidir ve Ardahan'da bu sektörde bir yatırımın yapılması, ilin sanayi ve ihracat potansiyelini artıracak ve Ardahan'ın doğal taş sektöründe önemli bir merkez haline gelmesini sağlayacaktır. Ayrıca, doğal taş işleme teknolojilerinin gelişimi ile sektördeki üretim maliyetleri düşmekte ve ürünlerin değer zincirindeki payı artmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.200.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak tesiste yıllık 50.000 m ² bazalt ve andezit işlenmiş taş üretilmesi öngörülmektedir. Taş duvar, ev, süsleme, yol vb alanlarda kullanılacak taşların işlenmesi için ayrıca maden ruhsatı alınması da gerekmektedir. Kurulacak tesis ile ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacak, ilin doğal bir kaynağı ekonomiye kazandırılacak, ilde imalat sanayiinde üretim çeşitliliği sağlanacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Bazalt Plak, Andezit Plak, Bazalt Küp Kilit Taşı, Andezit Küp Kilit Taşı, Bazalt Dekoratif Taş, Andezit Dekoratif Taş, Bazalt Mucarta, Andezit Mucarta
İlgili NACE Kodu	23.70.01 - Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi (doğal taşlardan, mermerden, su mermerinden, travertenden, kayağantaşından levha/tabaka, kurna, lavabo, karo, kaldırım taşı, yapı taşı, mezar taşı, vb. imalatı dahil, süs eşyası hariç)

Projenin Adı	Türk Somonu Kuluçkahanesi ve Yavru Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Türkiye, su ürünleri dış ticaretinde net ihracatçı durumdadır. Son yıllarda su ürünleri yetiştiriciliği üretimi ve işleme teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin su ürünleri ihracatında da önemli bir artış görülmüştür. Özellikle Türk Somonu markasını taşıyan gökkuşuğu alabalığı en önemli ihracat kalemidir. Türkiye'den 2023 yılında taze veya soğutulmuş, dondurulmuş veya fileto halinde toplam 1,5 milyar USD'lik ihracat yapılmıştır. Türkiye bu alanda net ihracatçı konumda olup dünya genelinde de önemli ihracatçı ülkelerden birisidir. Bu bağlamda TRA2 Bölgesi'ne mercek tutulduğunda ise 2022-2023 yıllarında bölgede sadece toplamda 59 ton su ürünü (alabalık, yayın vb.) üretildiği görülmektedir. Bölgenin herhangi bir denize kıyısı olmamasına rağmen iç tüketim ve ihracat noktasında ciddi bir potansiyeli bulunmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığının 2024 Su Ürünleri Raporu'na göre yetiştiriciliğin %28'inin iç sularda yapıldığı ve yine denize kıyısı olmayan Elazığ, Şanlıurfa, Kayseri gibi illerin su ürünleri yetiştiriciliğinde öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Alabalık yetiştiriciliğinin ülke içerisinde özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde hem iç sularda hem denizde yapıldığı ve yetiştirilen ürünlerin ihraç edildiği görülmektedir. Bununla birlikte çoğu yetiştirici mevsim şartları vb sebeplerle yavru üretememekte veya büyük zayıflar vermektedir. Karadeniz bölgesine yakın konumda bulunan Ardahan ili bu konuda önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ardahan ilinde bulunan Kura Nehri, Posof Çayı, Cot Suyu gibi akarsular bu anlamda kuluçkahane olarak alabalıklara serin ve oksijenli suyu sağladığı için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Yetişkin gökkuşuğu alabalıklarına yönelik kafesler ise Ardahan'ın sınır komşusu olan Artvin ilindeki barajlar ve Karadeniz'de olduğu için Ardahan ili lojistik anlamda öne çıkmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak kuluçkahane ve yavru üretim tesisinde yıllık asgari 1.500.000 adet yavru yetiştirilmesi öngörülmektedir. Üretilen yavrular belli boyutlara ulaştıktan sonra Artvin ilindeki yetişkin tesislerine gönderilecektir. Ardahan ilinde Türk Somonu Kuluçkahanesi ile ülkenin ihracatına katkı sağlanacak, ilin doğal kaynakları kirletilmeden ekonomik kullanıma sunulacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 14: Sudaki Yaşam
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilen Ürün / Hizmet	Gökkuşuğu Alabalığı Yavrusu (Türk Somonu Adayı)
İlgili NACE Kodu	03.22.01 - Tatlı sularda yapılan balık yetiştiriciliği (süs balığı, kültür balığı, balık yumurtası ve yavrusu dahil)

Projenin Adı	Ambalajlı Su Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ambalajlı su sanayi dünya çapında hızla gelişen bir pazar niteliğine kavuşmuş olup, ambalajlı su günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye su kaynaklarının zenginliği bakımından dünyadaki sayılı ülkelerden birisi olup Türkiye'nin hemen her bölgesinde farklı kaynaklar bulunmaktadır. Bununla birlikte TRA2 Bölgesi'nde sadece Ağrı ilinde ambalajlı su üretim tesisi bulunmakta ve bölgeye yeterli hizmet edememektedir. Ardahan ili doğal su kaynakları açısından zengin olup yapılacak ambalajlı su üretim tesisleri hem bu illere hem de komşu illere hizmet verebilecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak tesisim tam kapasitede yıllık 200 milyon litre su işleyebileceği öngörülmektedir. Tesiste 0,2 ml bardak su; 0,5-1,5, 5 ve 10 litre şişe su ve 19 litrelik damacana su üretilmesi sağlanacaktır. Paketlenmiş suların Ardahan ve çevre iller ile kısmen Gürcistan'a pazarlanabileceği öngörülmektedir. Tesis ile yıllık 200 milyon litre ambalajlı su üretimi sağlanacak, ilin doğal temiz su kaynakları ekonomiye kazandırılacak, ilde yeni istihdam alanları oluşturulacak, sektörel çeşitlenme sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	50
Üretilecek Ürün / Hizmet	Ambalajlı Kaynak Suyu
İlgili NACE Kodu	11.07.03 - İçme suyu üretimi (şişelenmiş, gazsız, tatlandırılmamış ve aromalandırılmamış)

Proje No:18

Projenin Adı	Kamp Karavan Park Alanı ve Bungalov Tesisleri
Projenin Gerekçesi	Türkiye'de doğa turizmi ile kamp ve karavan turizmine olan ilgi talep her yıl artmaktadır. Yerli ve yabancı turistler doğayla iç içe bir tatil deneyimi yaşama ve farklı bölgeleri keşfetme arzusundadır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bungalov tesisleri, kamp alanları, karavan parkları ve doğal kamp alanları bulunmaktadır. Bu tesisler genellikle temel hizmetlere sahiptir ve ziyaretçilerin konforlu bir konaklama deneyimi yaşamasını sağlamaktadır. Kamp ve karavan turizmi, özellikle ekoturizmin ve Covid-19 pandemisi sonrası tatil alışkanlıklarının değişmesi nedeniyle Türkiye'de önem kazanmıştır. Bu doğrultuda Ajansımız tarafından da yapılan çalışmaların sonucunda TRA2 Bölgesi'nde karavan kamp alanı potansiyeli olan 16 nokta tespit edilmiştir. Bu alanlardan 4'ü Ardahan ilinde olup söz konusu alanlarda karavan kamp alanının hayata geçirilmesi ilde turizm çeşitliliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Ardahan ilinde özellikle doğasıyla ön plana çıkan Posof İlçesi'nde, Çıldır ve Aktaş Gölü Çevresinde, Göle ve Yalnızçam Ormanlarında bungalov, kamp ve karavan tesisine yönelik bir yatırımın uygun olduğu düşünülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Merkez / Posof / Göle / Çıldır
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü veya Mahalli İdareler
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında kurulacak tesisin 40 üniteye (karavan veya kamp) ve 10 bungalov eve hizmet edebilecek kapasitede olması beklenmektedir. Tesisin altyapı imkânları (elektrik, su, kanalizasyon, internet) kamp ve karavan turizmine uygun olarak sağlanacaktır. Bu tesis içerisinde; bungalov evler, karavanlar için park alanı, kamp alanı, restoran, çamaşırhane, market, güvenlik vb. yapılar bulunacaktır. En az 4 dekar alan üzerine kurulması öngörülen tesisin doğa yürüyüş parkurları ve sosyal alanlar gibi imkânlarla erişim sağlayabilmesi ilgi çekmesi açısından önemli görülmektedir. Proje ile karavanlara yönelik düzenlenmiş, altyapısı olan alanlar oluşturulacak, turizm çeşitliliği sağlanacak, kırsal turizme ve kırsal istihdama katkı sunulacak, gelen turist sayısında ve turizm gelirinde artış sağlanacak, ilde istihdam artırılabilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	7
Üretilecek Ürün / Hizmet	Konaklama
İlgili NACE Kodu	55.30 Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler park hizmetleri

Projenin Adı	Kozmetik ve Temizlik Ürünleri İmalatı
Projenin Gerekçesi	<p>Türkiye'nin de önemli ihraç kalemleri arasında kozmetik ve temizlik ürünleri de bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler ise genellikle Ardahan ve TRA2 Bölgesi'nin komşu ve yakın ülkeleri olmaktadır. Türkiye'den temizlik ürünleri alanında 2023 yılı için en fazla ihracat 177 milyon USD ile Rusya'ya yapılırken 72 milyon USD ile Azerbaycan, 46 milyon USD ile İran, 23 milyon USD ile Gürcistan en fazla ihraç gerçekleştirilen ülkeler arasında bulunmaktadır. Yine kozmetik ürünleri alanında en fazla ihracat 139 milyon USD ile Rusya'ya yapılırken 85 milyon USD ile İran, 61 milyon USD ile Azerbaycan ve 25 milyon USD ile Gürcistan en fazla ihraç gerçekleştirilen ülkeler arasında bulunmaktadır. Bunların yanında sınır komşusu olmasa da TRA2 Bölgesi'ne görece yakın ve lojistik imkanlar olan Orta Asya Türki Devletleri ve Ortadoğu ülkeleri de temizlik ve kozmetik anlamında Türkiye'nin ihracat yaptığı önemli ülkelerdir. Bu kapsamda Ardahan ilinde kozmetik ve temizlik ürünlerine yönelik kurulacak bir işletmenin yakın coğrafyaya ihracat gerçekleştirebileceği ve lojistik maliyetlerini azaltabileceği öngörülmektedir.</p> <p>Dünya'da kozmetik ve temizlik alanında ürünlerin özellikle doğal olmasına yönelik bir trend bulunmaktadır. İlde yetişen kekik, ısırgan, nane, propolis ve bal gibi değerli bitkisel ve hayvansal ürünler; doğal esanslar, yağlar ve ekstraktlar olarak çeşitli kozmetik ve temizlik ürünlerinin üretiminde kullanıma uygundur. Örneğin, kekik ve nane, doğal antibakteriyel özellikleriyle el dezenfektanları ve ağız bakım ürünlerinde; ısırgan, saç bakım ürünleri ve cilt toniklerinde; propolis, cilt yenileyici kremler ve yara iyileştirici merhemlerde; bal ise nemlendirici kremler, maskeler ve dudak bakım ürünlerinde kullanılabilir. Böyle bir tesisin kurulması, yerel tarımı destekleyerek, bu tür bitkilerin ve arı ürünlerinin ticarileştirilmesine ve daha geniş pazarlara açılmasına yardımcı olabilecektir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.500.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Ardahan – Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Tesiste katı ve sıvı sabun, yüzey temizleyiciler, dezenfektanlar, deterjanlar, şampuan ve duş jelleri, cilt toniği, çeşitli yenileyici ve nemlendirici kremler, güneş kremleri, cilt serumları vb. çeşitli ürünlerin üretilebileceği öngörülmektedir. Proje ile ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacak, özellikle kadın istihdamı ile kadınların işgücüne katılımı artırılacak, ilde imalat sanayiinde çeşitlilik sağlanarak ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	25
Üretilen Ürün / Hizmet	Katı ve sıvı sabun, yüzey temizleyiciler, dezenfektanlar, deterjanlar, şampuan ve duş jelleri, cilt toniği, çeşitli yenileyici ve nemlendirici kremler, güneş kremleri, cilt serumları
İlgili NACE Kodu	20.4 - Sabun ve deterjan, temizlik ve parlaticı maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet malzemeleri imalatı

Proje No:20

Projenin Adı	Mobilya Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ardahan ilinde ve TRA2 Bölgesi'nde büyük ölçekli mobilya imalatı yapan bir fabrika bulunmamaktadır. Bununla birlikte TRA2 Bölgesi sınırını oluşturan Gürcistan ve Azerbaycan'ın önemli ithal kalemlerinden birisini de mobilya ürünleri oluşturmaktadır. Trade Map verilerine göre 9401 gümrük kodu ile Türkiye'den 2023 yılında Gürcistan'a 11 milyon USD, Azerbaycan'a ise 13 milyon USD ihracat gerçekleşmiştir. Türkiye'nin de bu alanda Ardahan ilinde kurulacak mobilya üretim tesisleri başta bu iki ülke olmak üzere Kafkaslar ve Türki Cumhuriyetlere yönelik potansiyel bir ihracat kalemini de oluşturmaktadır. Özellikle Ardahan ilinde bulunan sarıçam ormanları ile Ardahan'ın orman varlığı açısından Artvin ve Rize gibi Karadeniz illerine olan yakınlığı hammaddeye yakınlık oluşturmaktadır. Hammadde ve pazara olan yakınlık ilde çeşitli ahşap ve mobilya ürünlerinin üretiminin önemli bir yatırım konusu olmasına sebep olmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Merkez / Göle
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Tesiste yıllık 20.000 koltuk, sandalye, kanepeler vb. ürün veya 50.000 modüler mobilya üretilmesi öngörülmektedir. Üretilen ürünlerin ülke içi pazara, Gürcistan ve Azerbaycan'a ihraç edilmesi öngörülmektedir. Proje ile ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatı artırılacak, ilde imalat sanayiinde çeşitlilik sağlanarak ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	60
Üretilecek Ürün / Hizmet	Koltuk, sandalye, kanepeler, çekyat, masa ve modüler mobilya
İlgili NACE Kodu	31.09 - Diğer mobilyaların imalatı 31.01 - Büro ve mağaza mobilyaları imalatı

Projenin Adı	Peynir Altı Suyu Sirkesi Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>Türk Gıda Kodeksi peynir tebliğine göre peynir altı suyu; pıhtı kesimi sonrasında pıhtıdan ayrılan ve teleme dışında kalan yeşilimsi sarı renkteki sıvı olarak tanımlanmaktadır. Peynir üretiminde kullanılan sütün yaklaşık %85 kadarı PAS olarak ayrılmaktadır. Peynir altı suyu; hayvan besleme, yoğurt, dondurma, alkolsüz içecekler, şekerleme ürünleri, fırıncılık ürünleri, çikolata, mayonez, sosis türü et ürünleri, salata sosları, yenilebilir film kaplamalı ambalaj malzemelerinin üretimi gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Ardahan ilinde bulunan ve genelde kaşar peyniri imal eden süt işleme tesislerindeki Peynir Altı Suyu filtrelenmeden doğaya salınmakta; böylece hem çevre kirliliğine sebep olmakta hem de ekonomik bir değer olarak kullanılamamaktadır.</p> <p>Peynir Altı Suyu Sirkesi çeşitli ülkelerde üretilmekte olup diğer sirkelerden meyve değil hayvansal gıda bazlı olması ve içerdiği protein oranı ile farklılaşmaktadır. Normal sirke üretimi ile benzer bir süreç işlemekle birlikte fermantasyonu başlatan bakteri çeşidi farklıdır.</p> <p>Ardahan ilindeki ekonomik değer kazandırılmayan peynir altı sularından üretilecek sirke hem yöresel bir ürün olabilecek hem de içeriği ile yurtiçi ve yurtdışında pazarlanmaya müsait olacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	200.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Ardahan – Göle / Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Peynir altı suyu sirkesi üretiminin Ardahan ilinde mandıraların yoğun olduğu Göle ilçesinde yapılabileceği gibi tesisin büyüklüğüne göre her ilçede yapılabilir. İlk etapta günlük 1 tonu aşmayacak peynir altı suyu sirkesi üreten bir tesis kurulması öngörülmektedir. Tesis sektörde üretilen tüm peynir altı suyunu işleyecek kadar büyük olamayacaktır.</p> <p>Üretilen sirkeler ise yurtiçi ve yurtdışı pazarda satılacaktır. Hayata geçirilecek yatırım ile peynir altı suyu, katma değer sağlanarak ekonomiye kazandırılacak; ilde istihdama, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katkı sağlanacak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecek, özellikle kadın istihdamı ile kadınların işgücüne katılımı artırılacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	5
Üretilen Ürün / Hizmet	Peynir Altı Suyu Sirkesi
İlgili NACE Kodu	10.84.02 - Sirke ve sirke ikamelerinin imalatı

IĞDIR İLİ PROJE ÖNERİLERİ

Projenin Adı	“Üreten Mobil” Tarımsal Takip Uygulaması
Projenin Gerekçesi	İğdır ili 2023 yılı “İllere göre tarım alanları” istatistiğine göre 1.056.998 dekar tarım alanına sahiptir. Bu alanın ekilen 904.701 dekarı tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, 88.416 dekarlık alan meyve, içecek ve baharat bitkileri ile sebze bahçeleri olarak tespit edilmiştir. Bölgenin iklim koşullarının aksine mikro klima ikliminin etkin olduğu ilde tarımsal verim oldukça yüksektir. Kayısı örneği ele alınırsa, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın 2024 Yılı Kayısı Ürün Raporu’na göre Malatya için 41 kg/ağaç olan verim oranı, İğdır için 123 kg/ağaç olarak hesaplanmaktadır. Ancak yerinde yapılan incelemeler ve İğdır iline ilişkin tarımsal üretim verilerinden hareketle ildeki tarımsal üretimin geleneksel yöntemlere sadık kalınarak yapıldığı ve bu durumun su, enerji vb. kaynakların verimsiz kullanımı ile birlikte iklime bağımlı hale gelmesine yol açtığı saptanmıştır. Bu bağlamda günümüzdeki teknolojinin tarımsal uygulamalara entegrasyonu; tarımsal üretimin ve oluşturulan ekonomik değer artırılmasının yanı sıra kaynak verimliliğini sağlayarak sürdürülebilirliğin tesisinde önem arz etmektedir. Bu nedenle çiftçilerin bilgilendirilmesi ve iklim aktivitelerine göre hazırlık seviyelerinin geliştirilmesi üretime doğrudan katkı sağlayacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	150.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	İğdır - Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	İğdır İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
Proje Hakkında Kısa Açıklama	“Üreten Mobil” uygulamasının oluşturulması ile birlikte çiftçilerin iklim aktivitelerine karşı uyarılması, ilde sıklıkla üretilen tahıl, meyve, sebze ve bahçe bitkilerinin üretimlerine ilişkin kılavuzlar ve çevrimiçi eğitimler sunulması, üreticilerin sorularını ve sorunlarını paylaşarak cevap bulabilmesi, destek mekanizmalarına ilişkin bilgilendirmeler yapılması olanaklı olacaktır. Projenin sürdürülebilir biçimde uygulanabilmesi amacıyla ilde toprak analizi gerçekleştirilecektir. Toprak analizi neticesinde koordinatlara göre yetiştirilebilecek türler uygulama içerisinde bölge/mahalle seçimi ile birlikte paylaşılacaktır. Uygulama içerisinde erken uyarı sistemi (yağmur, kar, don); uydu destekli ürün sağlığı takibi; ürün bazlı yetiştiricilik önerileri; ilaçlama, gübre ve bitki sağlığı önerileri; hibe ve destek sonuçları; iyi uygulama örnekleri; hibe/destek duyuruları olacaktır. Uygulama ile hibe ve desteklerden yararlanan üretici sayısı artacak, üretilen ürün kalitesinde ve miktarında artış sağlanacak, tarımda dijital dönüşüme yönelik adım atılarak kaynak verimliliği sağlanacak, üreticilerin kitleler halinde bilinçlendirilmesi ve yönlendirilmesi sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	Mobil uygulamanın geliştirilmesi için; - 5 kişi (geçici), Mobil uygulama için destek hizmetleri - 3 kişi (sürekli)
Üretilen Ürün / Hizmet	Mobil uygulama
İlgili NACE Kodu	62.01.01 - Bilgisayar programlama faaliyetleri (sistem, veri tabanı, network, web sayfası vb. yazılımları ile müşteriye özel yazılımların kodlanması vb)

Proje No: 2

Projenin Adı	Meyve - Sebze İşleme ve Kurutma Tesisi
Projenin Gerekçesi	İğdır ili, iklimi sayesinde geniş bir tarımsal ürün çeşitliliğine sahiptir. Bu çeşitlilik; meyve grubunda kayısı, kavun, karpuz, şeftali, elma gibi ürünleri; sebze grubunda ise fasulye, domates, patlıcan, kabak, salatalık ve marul gibi ürünleri öne çıkarmaktadır. 2023 yılı TÜİK verilerine göre İğdır ilinde yaklaşık 77 bin ton meyve ve 101 bin ton sebze üretimi gerçekleştirilmiştir. Toprak verimi açısından incelendiğinde ise Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Kayısı Ürün Raporu (2024) verilerine göre, Malatya'da kayısı verimi 41 kg/ağaç iken, İğdır'da bu rakam 123 kg/ağaç olarak belirlenmiştir. Bu yüksek verimlilik, ildeki tarımsal potansiyelin ne denli güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak mevcut durumda, İğdır'da tarımsal olarak üretilen ürünler, çiftçiler tarafından genellikle tarlada düşük fiyatlara satılmakta, bu da çiftçilerin gelirlerinin sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Bahsi geçen yatırımın gerçekleşmesi ile birlikte tarımsal ürünlerin ekonomik değere dönüştürülmesi ve ihracat yapılmasıyla ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır. Türkiye, TÜİK 2023 yılı "Bitkisel Üretim İstatistikleri"ne göre 24 milyon ton yaş meyve ve 29 milyon ton yaş sebze üretmiştir. Akdeniz İhracatçı Birlikleri verilerine göre bu üretimin 4 milyon tonu (narenciye dahil) ihracata konu olmuş ve 3,5 milyar USD ekonomik girdi sağlamıştır. Bununla birlikte 2023 yılı sonunda, meyve-sebze mamülleri için ihracat girdisi 257 milyon USD olup kuru meyve ve mamülleri için ise 107 milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret verileri incelendiğinde yaş/kuru meyve-sebze mamüllerinin ihracatında Rusya Federasyonu, Irak, Hindistan gibi ülkelerde pazarın uygun olduğu görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Bu proje, İğdır ilinde modern bir meyve-sebze işleme ve üretim tesisi kurulmasını amaçlamaktadır. Üretilen dondurulmuş, kurutulmuş sebze ve meyveler, meyve suyu ve reçel-marmelat ürünleri, hem iç pazarda hem de dış pazarlarda rekabetçi bir şekilde satılacaktır. Tesiste yılda; 30.000 ton/yıl kurutulmuş-dondurulmuş sebze, 30.000 ton/yıl kurutulmuş-dondurulmuş meyve, 1.000.000 litre/yıl NFC meyve suyu yapılabileceği öngörülmektedir. Yaş meyve ve sebzelerin işlenerek katma değerli ürünler haline getirilmesi, yerel ekonomiye katkı sağlayacak; yerel çiftçilerin ürünleri daha yüksek fiyatlarla değerlendirilecek; bu da çiftçilerin gelirlerinin artmasına ve bölgedeki ekonomik refah düzeyinin yükselmesine katkıda bulunacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	30
Üretilen Ürün / Hizmet	Dondurulmuş ve dilimlenmiş meyve ve sebze; Kurutulmuş kayısı, domates, karpuz, kavun, şeftali, elma ve patlıcan; Meyve suyu; Reçel, marmelat (kayısı, şeftali vb.)
İlgili NACE Kodu	10.39- Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması

Projenin Adı	Ambalaj Ürünleri İmalatı
Projenin Gerekçesi	<p>Karton Ambalaj Sanayicileri Derneği'nin 2020 Sektör Raporuna göre Türkiye'de karton ambalaj sanayinde 6.822 kişi istihdam edilmektedir. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın "Kâğıt Sektör Raporu" incelendiğinde ülkenin karton ambalaj ihracatının 2021 yılında 1,5 milyar USD olduğu, bu ihracatın Orta Doğu ülkeleri ve Kuzey Afrika ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye, TÜİK verilerine göre ambalaj ihracatından 2023 yılı itibarıyla yaklaşık 6 milyar USD ekonomik girdi sağlamıştır. Bu girdinin oluklu karton ve mukavva ile kâğıt ve mukavvadan ambalajlar için olan kısmı TÜİK 2023 verilerine göre yaklaşık 841 milyon USD gerçekleşmiştir. Türkiye'de sektörün üretim hacmi genel itibarıyla yükselen bir ivmeye sahiptir. Ambalajlama ve paketleme sektörü, gıda sektörünün uluslararası piyasada rekabet edebilirliğin sağlanması için gerekli olan sektördür.</p> <p>Kâğıt ve mukavvadan elde edilen ambalajlamalar; yaş ve kuru tarımsal ürünlerin saklanması ve pazarlanması amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca muhtelif sektörlerde de bu ambalaj ürünlere ihtiyaç duyulmaktadır. Iğdır ilinde yurt içi piyasaya yönelik üretim yapan veya ihracat yapan firmalar ürünlerini pazarlarken ihtiyaç duyduğu ambalaj ürünlerini il dışından karşılamaktadır. Iğdır iline yapılacak ambalaj ürünleri imalatı yatırımıyla Bölge dışından temin edilen ambalaj malzemelerinin üretilerek Bölge dışına bağımlılığın azaltılması ve imalat sanayisindeki girdi maliyetlerinin düşürülmesi sağlanacaktır. Karton ambalaj sektörü özelinde Iğdır iline mercek tutulduğunda; sınır kapıları, pazara yakınlık, lojistik imkânlar vb. unsurlarıyla önemli bir potansiyel ihtiva ettiği görülmektedir. Buna ek olarak ildeki tarım, imalat sanayi ve hizmet sektörünün ihtiyacı olan ambalaj ürünleri ihtiyacı karşılanacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Iğdır'da kurulması planlanan karton ambalaj üretim tesisi; bölgenin stratejik konumu, sınır kapılarına yakınlığı, lojistik avantajları ve pazara erişim kolaylığı bakımından potansiyel taşımaktadır. Proje kapsamında, yıllık 3.000 ton oluklu karton ve 5.400 ton oluklu olmayan kâğıt ambalaj üretimi gerçekleştirilecektir. Bu tesis, Iğdır'ın tarım, imalat sanayi ve hizmet sektörlerindeki ambalaj ihtiyacını karşılayarak yerel ekonomiye katkı sağlayacak ve bölgenin kalkınmasına ivme kazandıracaktır. Proje; yerelde istihdamı artıracak, üretim maliyetlerini düşürerek ileri ve geri sektörlerde rekabet gücünü yükseltecek ve ilin ihracatına katkı sağlayacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	40
Üretilen Ürün / Hizmet	Oluklu karton ve oluklu olmayan kâğıt ambalaj
İlgili NACE Kodu	17.21- Oluklu kâğıt ve mukavva imalatı ile kâğıt ve mukavvadan yapılan muhafazaların imalatı

Proje No:4

Projenin Adı	Ağrı Dağı Turizm Tesisi
Projenin Gerekçesi	Ağrı Dağı, 5137 metre ile ülkemizin doruk noktasıdır. Pek çok kadim kültüre tanıklık etmiş Ağrı Dağı, aynı zamanda bu kültürlerde özel anlamlara sahiptir. Nuh Tufanı başta olmak üzere pek çok söylenceye bulunduğu konumla kaynaklık etmiş olan Ağrı Dağı ve çevresi turizm açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyel; kültür turizmi için Ağrı Dağı Müzesi, bisiklet ve yürüyüş rotaları, tırmanış ve kayak tesisleri, konferans turizmi vb. olmak üzere geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Mevcut durumda dünyanın pek çok yerinden turistler tırmanış, fotoğraf çekimi vb. nedenlerle Ağrı Dağı'nı ve çevresini ziyaret etmektedirler. Sahip olunan değerlerin bu işlevleriyle turizm çeşitlendirilmesinin sağlanması ile ekonomik girdinin artacağı öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır - Aralık
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte Ağrı Dağı'nın uluslararası bağlamda sahip olduğu ünün, turizm olanaklarının geliştirilmesi ile birlikte marka değerine dönüşmesi sağlanacaktır. Bahsi geçen geliştirmelerin; kültür, kongre/konferans, eğlence, spor turizmi olarak çeşitlenmesi amacıyla tesisleşme sağlanacaktır. Aralık ilçesinde mülkiyeti kamuya ait 2000 m ² alan üzerinde 5 yıldızlı otel, kongre/seminer/toplantı salonları, trekking ve bisiklet yolları, tırmanış ve ATV ile gezi rotası vb. olmak üzere farklı hizmetler sunulması öngörülmektedir. Tesis ile Iğdır iline gelen turist sayısında önemli miktarda artış sağlanması, ilin marka değerinin artması, ilde çeşitlendirilmiş turizm olanakları ile önemli bir ekonomik girdi oluşturulması, ilde konaklama tesisi sayısının artması ve yeni istihdam olanakları oluşması beklenmektedir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	30
Üretilecek Ürün / Hizmet	Konaklama ve yeme içme hizmetleri, Turizm hizmetleri
İlgili NACE Kodu	55.10.02 - Otel vb. konaklama yerlerinin faaliyetleri (günlük temizlik ve yatak yapma hizmeti sağlanan yerlerin faaliyetleri) (kendi müşterilerine restoran hizmeti vermeyenler ile devre mülkler hariç) 55.20.01 - Tatil ve diğer kısa süreli konaklama faaliyetleri (hosteller, devre mülkler, tatil evleri, apart oteller, bungalov, dağ evleri, vb.nde) (günlük temizlik ve yatak yapma hizmeti sağlanan oda veya süit konaklama faaliyetleri hariç)

Projenin Adı	Yöresel Ürünler Eğitim ve Pazarlama Merkezi
Projenin Gerekçesi	Kooperatifler, TRA2 Bölgesi'nde (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) genellikle gıda üretimi, el sanatları gibi üretim etkinlik alanları ile müşterek ekonomik gayelere ulaşmak amacıyla farklı kapasitelerde müteşekkildir. 2024 yılı itibarıyla Ağrı ilinde 4, Ardahan ilinde 2, Iğdır ilinde 7, Kars ilinde 6 olmak üzere toplamda 19 kadın kooperatifi bulunmaktadır. Bahsi geçen kooperatifler gıda üretimi-satışı ve el sanatları alanlarında ürün ve hizmet üretmektedir. Ajansımız tarafından yapılan saha çalışmasına istinaden ülke genelinde ve bölgede bulunan kadın kooperatiflerinin beşeri kapasite ve pazarlama hususlarında eksiklik yaşadığı tespit edilmiştir. Kadın kooperatifleri, kırsal kalkınma ve kadın istihdamı açısından gelişmişlik farklarının nispeten daha az gerçekleştiği bölgelerde dahi üretimde bir ekonomi oluşturmaktadır. Günümüzde gıda arz güvenliğinin sağlanması, doğal tüketim anlayışına yönelim ise kadın kooperatifleri tarafından üretilen ürünlere talebi artırmaktadır. Bu talebin bulunabilmesi, doğru pazarlara entegrasyon, ölçek genişletme çalışmaları ise yöresel ürünler eğitim ve pazarlama kooperatifi kurulmasını zaruri kılmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	100.000 USD
Uygulama Yeri (il-İLçe)	Iğdır İli / TRA2 Bölgesi – Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, İl Özel İdareleri, Belediyeler, Kooperatif Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte mevcut durumdaki kadın kooperatiflerinin pazarlama ve kurumsal kapasite geliştirme noktasında ortaklık kurabileceği, hizmet alabileceği ve bu sayede üretim ve satış safhalarında manevra kabiliyetini artıracak tarımsal eğitim ve pazarlama kooperatifinin kurulması söz konusudur. Sadece yerelde pazarlanabilen ürünlerin ulusal ve/veya uluslararası ölçekte pazarlanabilmesi, gerekli kalite standartlarının sağlanması, rekabet edebilirliğin ortaya konulacak kısa ve uzun vadeli planlarla tesis edilmesi sağlanacaktır. Proje ile ürünlerin kalite standartları pazar ihtiyacı ve gerekliliklerine göre uyumlandırılacak, yerelde üretilen ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlanması sağlanacak, kadın kooperatifleri başta olmak üzere işletmelerin kurumsal kapasitesinin artırılması sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	7 kişi
Üretilen Ürün / Hizmet	Eğitim, Danışmanlık, Pazarlama
İlgili NACE Kodu	70.22.02- İşletme ve diğer idari danışmanlık faaliyetleri (bir organizasyonun stratejik, mali, pazarlama, üretim, iş süreçleri, proje vb. yönetim hizmetleri ile ticari marka ve imtiyaz konularında danışmanlık)

Proje No: 6

Projenin Adı	Entegre Et İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>İğdır ilinde başlıca ekonomik faaliyetler içerisinde tarım ve hayvancılık sektörleri yer almaktadır. 2023 yılı TÜİK verilerine göre ilde 860.936 adet küçükbaş hayvan (koyun), 68.578 büyükbaş bulunmaktadır. Bu sayı ile küçükbaş hayvan varlığında İğdır, Van ve Ağrı illerinin ardından bölgede öne çıkmaktadır. Bu durum, İğdır'ın küçükbaş hayvancılıkta önemli bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır. Buna ek olarak İğdır ili çevresinde bulunan Kars ve Ağrı gibi illerle birlikte, bölgede büyükbaş hayvan varlığının da yoğun olduğu bir coğrafyada yer almaktadır.</p> <p>Entegre et işleme tesisi, bölgedeki hayvancılık faaliyetlerinin katma değerini artırarak, hem üreticilerin gelir düzeyini yükseltecek hem de yerel ve ulusal pazarlar için kaliteli et ürünleri sunacaktır. Söz konusu tesis, hem küçükbaş hayvan varlığıyla öne çıkan İğdır'ın mevcut kaynaklarını daha etkin bir şekilde kullanmayı sağlayacak hem de çevre illerdeki büyükbaş hayvan varlığını işleyerek bölgesel ekonomiye katkıda bulunacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>İğdır ilinde hayata geçirilmesi planlanan entegre et işleme tesisi, bölgenin zengin tarım ve hayvancılık potansiyelini modern üretim teknikleri ile birleştirerek, yerel ve ulusal pazarlarda önemli bir aktör haline gelmeyi hedeflemektedir. Bu tesis, İğdır'ın hayvancılık sektöründe sahip olduğu gücü daha da pekiştirecek, bölgedeki üreticilere yeni fırsatlar sunarak yerel ekonomiye ivme kazandıracaktır. Tesisin yıllık 910 ton et ürünleri ve 4,172 ton karkas et üretimi gerçekleştirmesi öngörülmektedir.</p> <p>Tesisin üretim kapasitesi, bölgenin tarım ve hayvancılık sektörünü destekleyerek, yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlayacaktır. Tesis ile hayvancılığın il ekonomisine katkısı artacak, ilde istihdama, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katkı sağlanacak, hayvan yetiştiriciliğine ve besiciliğe olan talep artacaktır. Ayrıca ilde hayvan yetiştiriciliği ve besiciliğin gelişmesi hayvan arzını artırarak et ürünleri üzerindeki enflasyonist baskıyı azaltacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	17
Üretilen Ürün / Hizmet	Karkas Et, Kavurma, Sucuk, Sosis, Salam, Pastırma Üretimi
İlgili NACE Kodu	10.11.01 - Sığır, koyun, keçi vb. hayvanların kesimi ve kesim sırasındaki etin işlenmesi (mezbahacılık) (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş olarak saklanması dahil)

Projenin Adı	Büyükbaş Süt Hayvancılığı ve Çiğ Süt Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	İğdır, Doğu Anadolu Bölgesi'nin pek çok ilinde olduğu gibi hayvancılık sektörünün güçlü olduğu ve yetiştiricilik kültürüne sahip bir ildir. 2023 yılı TÜİK verilerine ilde 68.578 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. 2024 yılı itibarıyla ilde 3 adet önemli miktarda süt ürünleri üretimi yapan işletme mevcuttur. Yapılan mülakatlarda ve işlenen verilerde ildeki süt üretim miktarının yeterli olmadığı ve il dışından süt getirme mecburiyetinin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu nedenle; lojistik masrafların artması, üretimin yavaşlaması ve iş gücü kayıpları meydana gelmektedir. Bu sorunun önüne geçilmesi ise ildeki süt üretim miktarının ve standardının artırılması ile mümkündür. Dolayısıyla ildeki hayvan varlığının süt üretimi ile ilişkilendirilmesi ve sektörün rekabet edebilirliğinin artırılması amacıyla 500 büyükbaş kapasiteli süt üretim tesisi kurulumu önerilmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır – Merkez, Tuzluca
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	İğdır ilinde ilgili yönetmeliklerde belirlenen kalite ve standartlarda süt üretimi gerçekleştirecek 500 büyükbaş kapasiteli bir tesis öngörülmektedir. Sterilizasyon, pastörizasyon vb. bölümlerden teşekkül edecek tesiste soğuk zincir yapısına uygun taşıma hizmeti de sunulacaktır. Kadın istihdamı yoğun biçimde gerçekleşecektir. Tesisten günde 13.000 litre süt elde edilmesi planlanmaktadır. Üretilen sütün ildeki ve bölgedeki süt işletmelerine soğuk zincir ile satışı sağlanacaktır. Böylece İğdır ilinin hayvancılık sektörünün kapasitesi artırılabilecek, ilde süt tedarikinde yaşanan güçlükler ortadan kaldırılacak, ekonomik girdi ve istihdam oluşturulacak, ilde ve bölgede yem sanayisi için ileri sektör oluşturulacaktır. Proje ilde ve bölgede süt hayvancılığı ve süt ürünleri üretimi noktasında yeni yatırımlar için altlık oluşturulacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilecek Ürün / Hizmet	Çiğ Süt
İlgili NACE Kodu	01.41 Sütü sağılan büyükbaş hayvan yetiştiriciliği

Proje No: 8

Projenin Adı	Halı-Kilim ve İğdır Bebekleri Üretim Atölyesi
Projenin Gerekçesi	İğdir ili farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ve zenginleştiği bir coğrafya içinde bulunmaktadır. Bahsedilen zenginlik kendini sadece soyut kültürel bileşenlerde değil; aynı zamanda somut kültürel öğelerde de göstermektedir. Karabağ kilimleri ve İğdir bebekleri, ilin onlarca yıldır beraberinde getirdiği kültürel öğelerin el emeği ile somutlaştırılmış birer örneğidir. Karabağ kilimi, geleneksel Türk motiflerinden farklı olarak büyük ölçekte gül, çiçek gibi motiflerin işlendiği bir kilim çeşididir. İğdir bebekleri ise ilin sahip olduğu Kafkas kültürünün bir yansıması olarak el emeği ile üretilen kıyafetlerle donatılmaktadır. Bunlar ve yöreye özgü diğer el işçiliklerinin turistik ve ekonomik olarak önemli bir değere sahip olduğu, yurt içi ve yurt dışı pazarlarda rağbet gördüğü bilinmektedir. Buradan hareketle, İğdir ilinde bahsi geçen el emeği ürünlerin üretim, pazarlama, satış işlerinin gerçekleştirileceği bir tesisleşme ile ekonomik girdinin ve kadın istihdamının artırılması hedeflenmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	İğdir - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	İğdir Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, İğdir İl Özel İdaresi, İğdir Belediyesi
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte İğdir ili Merkez ilçede Karabağ kilimi, İğdir bebekleri ve diğer el işi yöresel ürünlerin üretileceği atölyeler oluşturulacaktır. Tesiste üretimin yanında, sergi alanları ve satış alanları da oluşturulacaktır. Kurulacak atölyeler hem üretim hem de eğitim/kurs işlevini yerine getirecektir. Proje ile ilde atıl kadın iş gücünün üretime ve istihdama katılımı sağlanacak, ilin turizm alanında markalaşmasına yönelik bir tesisleşme gerçekleştirilecek, el emeği ürünler ekonomiye kazandırılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilecek Ürün / Hizmet	Karabağ Kilimi, İğdir Bebekleri
İlgili NACE Kodu	13.93 - Halı ve kilim imalatı

Projenin Adı	Iğdır İli Balık Çiftliği
Projenin Gerekçesi	Günümüzde gıda arzı güvenliğinin değişen şartlara uyum sağlaması COVID-19 pandemisi, politik gelişmeler vb. sebepler ele alındığında dikkate değer bir husus haline gelmiştir. Buna bağlı olarak başlıca gıdalardan biri olan su ürünlerinin ve su ürünleri yetiştiriciliğinin pazar hacmi büyümektedir. Ülkemiz, su ürünleri üretimi için elverişli bir konuma sahiptir. Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre 2022 yılında ülkemizin su ürünleri üretimi %6,2 oranında artarak 869.808 tona ulaşmıştır. Bu üretimin 514.805 tonunun yetiştiricilik faaliyetleri ile gerçekleştiği görülmektedir. Ülkemiz 2022 yılı itibarıyla 252.000 ton su ürünü ihraç ederek 1,5 milyar USD'lik bir ekonomik çıktı elde etmiştir. Bu bağlamda TRA2 Bölgesi'ne mercek tutulduğunda ise 2022-2023 yıllarında bölgede sadece toplamda 59 ton su ürünü (alabalık, yayın vb.) üretildiği görülmektedir. Bölgenin herhangi bir denize kıyısı olmamasına rağmen iç tüketim ve ihracat noktasında ciddi bir potansiyel taşımaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2024 Su Ürünleri Raporu'na göre yetiştiriciliğin %28'inin iç sularda yapıldığı ve yine denize kıyısı olmayan Elazığ, Şanlıurfa, Kayseri gibi illerin su ürünleri yetiştiriciliğinde öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda su ürünleri üretimiyle ilde ve bölgede su ürünleri tedarikinin sürdürülebilir biçimde sağlanması ve rekabetçi, ihracata yönelik üretim mekanizması geliştirilmesi olanaklı olacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır - Aralık
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte Iğdır ili Aralık ilçesinde alabalık (gökkuşuğu) , levrek, çipura, yayın, mavi yengeç, karides gibi su ürünlerinin üretiminin sağlanacağı bir tesis kurulması öngörülmektedir. Tesis içinde farklı türlerden yıllık 2 milyon adet su ürününün yetiştirilmesi söz konusu olacaktır. Üretilecek ürünlerin yakın bölgelerdeki tüketim oranları ve pazar paylarına göre seçilmesi sağlanacaktır. Kurulacak tesis ile bölgede balık ürünleri üretimi artırılabilecek, lojistik giderlerin ve iş gücü maliyetlerinin azalması ile birlikte kaliteli ve ucuz ürün tedariki sağlanacak, Iğdır'a ekonomik girdi sağlayacak yeni bir sektör oluşturulacak ve istihdam oluşturulacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 14: Sudaki Yaşam
İstihdam Kapasitesi	7
Üretilecek Ürün / Hizmet	Alabalık, çipura, levrek, karides, mavi yengeç
İlgili NACE Kodu	03.22 – Tatlı su ürünleri yetiştiriciliği

Proje No: 10

Projenin Adı	Koyun Yapağısından Yün İpliği, Çözü İpi ve Temizlenmiş Yün İmalatı
Projenin Gerekçesi	<p>İğdır ili, 2023 yılı TÜİK verilerine göre 860.936 küçükbaş hayvan popülasyonuna sahip olmakla birlikte bu hayvanların yünleri kırıldıktan sonra çoğunlukla yakılmaktadır. Bu durum, yalnızca yünlerin ekonomik değere dönüştürülememesi nedeniyle ekonomik bir kayba yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda çevreye de ciddi zararlar vermektedir. Bu bağlamda, İğdır'da kurulacak bir yün ipliği, çözgü ipi ve temizlenmiş yün imalatı tesisi, çevreye verilen zararı azaltarak ekolojik dengeye katkı sağlayacaktır. Yünlerin üreticilerden düzenli ve sistematik bir şekilde toplanması, yerel ekonomiye doğrudan katkı sunacak ve iş gücü gereksinimi ile yeni istihdam olanakları yaratacaktır.</p> <p>Bu yatırım, İğdır'ın mevcut tarım ve hayvancılık ekosistemine entegre olacak, yerel ekonomiyi canlandırarak, sürdürülebilir bir üretim modeli sunacak ve bölgesel kalkınmaya önemli katkılar sağlayacaktır.</p> <p>2023 yılı verilerine göre Türkiye yün ve mamullerini en çok ithal eden 5. Ülke konumunda olup yaklaşık 350 milyon USD ithalat gerçekleştirmiştir. Bu sayede Türkiye'nin yün ithalatının da azaltılması öngörülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	2.800.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>İğdır'da kurulması planlanan yün ipliği, çözgü ipi ve temizlenmiş yün imalatı tesisi, bölgedeki yünlerin değerlendirilmesini sağlayarak çevresel sürdürülebilirliğe ve yerel ekonomiye katkı sağlamayı hedeflemektedir. Kurulacak tesiste yıllık 700 ton kirli koyun yapağısının işlenerek 420 ton yün ipliği, 40 ton çözgü ipi ve 280 ton temizlenmiş yün üretilmesi öngörülmektedir. Hammadde ihtiyacı İğdır ve çevre illerdeki çiftçilerden toplanacak, böylelikle çiftçilere de ek bir gelir sağlanmış olacaktır. Üretilen yün iplikleri, yurtiçi tüketimin yanında yurtdışına da ihraç edilebilecektir.</p> <p>Proje ile küçükbaş hayvancılıkla uğraşan çiftçilere ek bir gelir sağlanacak, bölgedeki potansiyel katma değerli bir ürüne dönüştürülecek, çevre kirliliğinin önüne geçilecek, istihdam sağlanacak ve Türkiye'nin ithalatı azaltılarak ülke ve bölge ekonomisine katkı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	35
Üretilen Ürün / Hizmet	Yün ipliği, çözgü ipi ve temizlenmiş yün
İlgili NACE Kodu	13.10 Tekstil Elyafının hazırlanması ve bükülmesi

Projenin Adı	Yapı Kimyasalları Üretimi
Projenin Gerekçesi	İğdır iline yönelik TÜİK 2020-2023 yılları dış ticaret istatistikleri incelendiğinde kimyevi ürünler ve mamulleri sektöründe 15 ila 21 milyon USD arasında ihracat gerçekleştirilmektedir. İlde inşaat sektörüne yönelik imalat sanayi üretimi söz konusudur. İnşaat ve dekorasyon için mermer üretimi, banyo ve mutfak dolabı kapıları üretimi düşünüldüğünde kurulacak üretim tesisi tamamlayıcılık sağlayacaktır. Mevcut olanaklar ve coğrafi avantaj düşünüldüğü yurt içi ve yurt dışı pazarlama olanaklarının geniş olması ve yapışkan, derz vb. kimyasallara yönelik talebin yüksek olması sürdürülebilirlik noktasında katkı sağlayacaktır. Hâlihazırda mevcut potansiyelin geliştirilmesi, sektörel kümelenmeyi ve rekabet edebilirliği de artıracaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	5.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır – Merkez (OSB)
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte İğdır Organize Sanayi Bölgesi içerisinde en az 5 dekar alanda derz başta olmak üzere yapı kimyasalı üretimi yapılabilecek bir tesis kurulacaktır. Tesisin yıllık 600.000 ton derz üretim kapasitesine sahip olacağı ve yaklaşık 100 kişi istihdam sağlayacağı öngörülmektedir. Tesis ile TRA2 Bölgesi'nin komşu ve yakın ülkeleri olan İran, Azerbaycan, Gürcistan, Rusya ve Türki Cumhuriyetleri ihracat yapılacağı varsayılmaktadır. Tesis sayesinde ihracat artacak, ilin istihdamına katkı sağlanacak, ildeki ileri-geri sektör bağlantısı güçlendirilecek ve inşaat sektörüne yönelik yatırımların önü açılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	100
Üretilen Ürün / Hizmet	600.000 ton derz/yıl
İlgili NACE Kodu	20.30.12 - Macun imalatı (dolgu, cam, sıvama için olanlar ile üstübeç, vb. dahil)

Proje No: 12

Projenin Adı	Mobilya Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	İğdır ilinde küçük ölçekli sanayinin yoğunlaştığı alanlardan biri de mobilya sanayidir. Özellikle banyo, mutfak dolapları, kapı imalatı, büro ve ofis mobilyaları, stüdyo ve mağaza mobilyaları imalatı bu sektör altında öne çıkan başlıklardır. Ayrıca mobilya sektörü özelinde 2023 TÜİK verilerine göre ihracat yapılan ülkeler ve ihracat hacimleri incelendiğinde; Rusya Federasyonu ile 54.691.869 USD, Azerbaycan ile 57.854.389 USD, Gürcistan ile 60.280.995 USD ihracat yapıldığı görülmektedir. Verilerden hareketle İğdır'ın coğrafi olarak sahip olduğu avantajın üretimde ve ihracatta manevra kabiliyetini mobilya sektörü üzerinden artırmasının makul bir yaklaşım olduğu değerlendirilmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Bu proje ile İğdır ilindeki mobilya sanayisini ileri bir boyuta taşımak amaçlanmaktadır. Sandalye, koltuk, kanepeler, masa, çekyat ve modüler mobilya üretimi odaklı büyük ölçekli bir tesis kurulması planlanmaktadır. Bu tesis, ilde mevcut olan küçük ölçekli üretim kapasitesini genişleterek, daha yüksek hacimlerde ve kalitede üretim yapılmasını sağlayacaktır. Tesiste yıllık 20.000 koltuk, sandalye, kanepeler vb. ürün veya 50.000 modüler mobilya üretilmesi öngörülmektedir. İğdır'ın stratejik coğrafi konumu ve sahip olduğu ihracat potansiyeli göz önüne alındığında, bu yatırımın bölgenin mobilya sanayisinde ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğini artırması hedeflenmektedir. Üretilen ürünlerin ülke içi pazara, Gürcistan ve Azerbaycan'a ihraç edilmesi öngörülmektedir. Proje ile büyük ölçekli üretimle, mevcut küçük ölçekli sanayiye kıyasla daha yüksek hacimlerde ve çeşitlilikte mobilya üretimi yapılacaktır; ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatı artırılacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	60
Üretilen Ürün / Hizmet	Koltuk, sandalye, kanepeler, çekyat, masa ve modüler mobilya
İlgili NACE Kodu	3109- Diğer mobilyaların imalatı 3101- Büro ve mağaza mobilyaları imalatı

Projenin Adı	Tarım Makineleri Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	İğdır ilinin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olup ildeki arazinin dağılımına bakıldığında; %39 çayır-mera, %33 tarım alanı, %27 kullanılmayan alan ve %1 orman alanından oluştuğu görülmektedir. İğdır ili bu tarım alanı varlığının yanında mikroklima bir özellik göstermekte olup hatırı sayılır miktarda üretim sağlamaktadır. 2023 yılında Bölge'de 85.788 ton meyve üretimi gerçekleştirilirken bunun 77.732 tonu İğdır ilinde gerçekleştirilmiştir. Meyve üretiminde olduğu gibi Bölge'de en fazla sebze üretiminin olduğu il İğdır'dır (101.154 ton). Bu verilere rağmen ilde veya bölgede basit tarım makinelerinin imalatını yapan bir işletme bulunmamaktadır. Bu makineler genelde Gaziantep veya Konya gibi imalatın yoğun olduğu büyük şehirlerden gelmekte ve tamirleri de genellikle farklı illerde yapılmakta ve yüksek nakliye bedelleri de ödenmektedir. Yapılacak tesis ile İğdır ilinde üretilecek makine ve ekipmanlar lojistik maliyetler daha az olacağından rakiplerine göre daha uygun fiyatlara pazarlanabilecektir. Bunun yanı sıra tesis, ildeki nüfusa istihdam olanağı sağlayarak işsizlik sorununu azaltmayı hedeflemektedir. Tesiste üretilecek ürünler çevre illerdeki bayiler aracılığıyla satılacak olup aynı zamanda servis olanağı da sağlanacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.500.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	İğdır – Merkez (OSB)
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Bu proje, İğdır ilinde tarım makineleri üretimine yönelik bir tesisin kurulmasını hedeflemektedir. İlin temel geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin verimliliğini artırmak amacıyla, modern ve yüksek teknolojiye sahip tarım makineleri üretilecektir. Bu tesisin kurulmasıyla birlikte, hem İğdır ilindeki hem de çevre illerdeki çiftçiler, yüksek maliyetli lojistik süreçlerinden kurtulup, ihtiyaç duydukları tarım makinelerine daha uygun fiyatlarla ulaşabileceklerdir. Tesiste yıllık 480 adet kulaklı traktör pulluk, 480 adet kültivatör, 480 adet traktörle çekilen çayır biçme, 240 adet de dişli tırmık makinesi üretilecektir. Üretilen ürünler il ve bölgedeki çiftçilerin ihtiyacını karşılayacaktır. Proje ile ilde istihdam sağlanacak, ildeki ve bölgedeki çiftçilerin basit tarım makinelerine daha kolay ulaşımı sağlanacak, ilde tarıma dayalı sanayiinin gelişimi sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	30
Üretilecek Ürün / Hizmet	Kulaklı Traktör Pulluk, Kültivatör, Traktörle Çekilen Çayır Biçme, Dişli Tırmık Makinesi
İlgili NACE Kodu	28.30 - Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı

Proje No: 14

Projenin Adı	Çivi ve Tel Üretimi
Projenin Gerekçesi	İstanbul Demir ve Demir Dışı Metaller İhracatçıları Birliğine göre Hırdavat sektörü, 2020 yılı içinde 1,65 milyar USD ihracat ile ülke ekonomisine en çok katkı sağlayan sektörlerdendir. İnşaat ve yapı işleriyle doğrudan ilişkilendirilebilen sektör için Rusya ve Uzakdoğu ülkelerinde bir talep söz konusudur. Aynı zamanda Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki üretim miktarı talebi karşılayamamaktadır. Bununla birlikte Türk Cumhuriyetlerinin çivi, tel, somun gibi ürünleri üretecek teknik kapasitelerinin sınırlı olması, lojistik masrafların azalmasının coğrafi konum avantajı ile birlikte ele alınması durumunda önemli miktarda ihracat potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Bölgede işlenmiş metal sanayi kuruluşlarının sayısının artması da Iğdır ilini ileri-geri sektör bağlantılarında yer alan yatırımların odağı haline getirecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	10.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır OSB
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte Iğdır Organize Sanayi Bölgesi içerisinde en az 5 dekar (da) alan üzerine yalın üretim gerçekleştiren çivi ve tel üretimi fabrikası kurulması önerilmektedir. Tesisin yıllık 3.500 ton üretim kapasitesine sahip olacağı öngörülmektedir. İşlenmemiş malzeme tedariki için Trabzon limanı veya demiryolu ulaşımı ile Kars ve akabinde karayolu ile Iğdır iline ulaşım sağlanabilecektir. Kurulacak fabrika ile ihracat kalemleri çeşitlendirilerek dış ticaret gelirleri büyük oranda artırılabilecek, ilde metal sanayinin gelişmesinin önü açılacak, lojistik masraflar ve iş gücü giderleri azalacağı için yüksek kalitede daha uygun fiyatta ürünler üretilerek dış pazarda rekabet gücü artırılabilecek, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	75
Üretilen Ürün / Hizmet	Demir veya Çelikten Çivi ve Tel
İlgili NACE Kodu	25.94.02-Yivli bağlantı malzemeleri imalatı, demir, çelik veya bakırdan (vidalar, civatalar, somunlar vb. yivli ürünler)

Projenin Adı	Entegre Mısır İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	<p>İğdır, Türkiye'nin en doğusunda yer alan ve tarımsal potansiyeli yüksek bir il olup mısır üretimi için elverişli koşullara sahiptir. 2023 yılı TÜİK istatistiklerine göre İğdır ilinde 41.362 tonluk danelik mısır üretimi söz konusudur. Ancak mevcut durumda, bölgede üretilen mısırın büyük bir kısmı ham madde olarak diğer bölgelere gönderilmekte veya sınırlı işleme kapasitesi nedeniyle değerinin altında satılmaktadır. Bu durum, hem üreticilerin gelir düzeyini olumsuz etkilemekte hem de bölgesel ekonomik kalkınmayı sınırlamaktadır.</p> <p>İğdır ilinde kurulması planlanan entegre mısır işleme tesisi, bölgede üretilen mısırın yerinde değerlendirilmesiyle değer katma, bölgesel istihdamın artırılması, sürdürülebilir tarım uygulamalarının desteklenmesi, bölgesel kalkınmanın hızlandırılması ve ihracat potansiyelinin artırılması gibi çok yönlü faydalar sunacaktır. Bu proje, hem üreticilere daha yüksek gelir sağlama potansiyeline sahipken hem de bölgesel ekonominin güçlenmesine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.</p> <p>Özetle, İğdır'da kurulacak bu tesis, tarımsal üretimden başlayarak sanayi ve ihracata uzanan geniş bir etki yaratarak, hem bölge halkının refah seviyesini artıracak hem de ülke ekonomisine önemli katkılar sunacaktır.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	2.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>İğdır ilinde hayata geçirilecek entegre mısır işleme tesisi, bölgenin tarımsal potansiyelini en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen stratejik bir yatırımdır. Tesiste yıllık 8.000 ton mısır danesi işlenerek 4.800 ton nişasta, 2.000 ton mısır yemi üretilmesi öngörülmektedir. Bu tesis, hem mısır üreticilerinin ürünlerini yerel olarak değerlendirebileceği hem de bölgesel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak bir yapıda planlanmıştır. Proje, İğdır'ın verimli arazilerinde üretilen mısırın işlenerek katma değerli ürünlere dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Mısırın yerinde işlenmesi, tarım sektöründe değer zincirinin güçlenmesine ve İğdır'ın ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Mısır nişastası ve mısır yemi
İlgili NACE Kodu	10.61- Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı 10.62- Nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı

Proje No: 16

Projenin Adı	Akıllı Sera
Projenin Gerekçesi	Trade Map verilerine göre ülkemizden bu dönem içinde; 2,5 milyar USD değerinde taze sebze, 5,4 milyar USD değerinde yaş meyve ihraç edilmiştir. Iğdır ili mikroklima bir özellik göstermekte olup hatırı sayılır miktarda sebze ve meyve üretimi sağlamaktadır. 2023 yılında Bölge’de 85.788 ton meyve üretimi gerçekleştirilirken bunun 77.732 tonu Iğdır ilinde gerçekleştirilmiştir. Meyve üretiminde olduğu gibi Bölge’de en fazla sebze üretiminin olduğu il Iğdır’dır (101.154 ton). Iğdır ilinde 2023 yılı itibarıyla; Kayısı – 38.441 ton, Marul (kıvrıcık) – 122 ton, Marul (göbekli) – 120 ton, Karpuz – 33.201 ton, Kavun – 10.683 ton, Domates (sofralık) – 35.805 ton, Salatalık – 8.928 ton üretilmiştir. Bunların haricinde patlıcan, şeftali, çilek, kurt üzümü vb. sebze-meyveler de üretilmektedir. Bu üretim miktarları ile birlikte Iğdır ili, Doğu Anadolu Bölgesi’nin sahip olduğu iklim ve coğrafi koşullar göz önüne alındığında sebze-meyve üretimi deposu görevi görmektedir. Ülkemizin ihracatında oldukça büyük bir ekonomik girdiye sahip bu sektörün yıl boyu arz güvenliğine sahip olması yıl boyu üretimle mümkün olan bir husustur. İhracatın en fazla olduğu ülkeler incelendiğinde; Rusya Federasyonu, Romanya, Irak, Ukrayna, Hindistan gibi ülkeler dikkat çekmektedir. Bu durumda, Iğdır ilinin coğrafi ve iklim avantajının taze meyve-sebze ihracatı üzerinden ekonomik karşılık bulması makul bir hâle gelmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	4.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında üretime etkiyen unsurların otonom olarak (sensör, yazılım, damlama sistemi vb.) kontrol edileceği 20 dönüm (da) akıllı sera kurulumu yapılmaya önerilmektedir. Akıllı sera maliyetinin dönüm başına 200.000 USD olarak hesaplanmaktadır. Bununla birlikte kış şartlarının bölgeye göre daha iyi seyrettiği ilde yıl boyu üretim söz konusu olacaktır. Seralarda; domates, biber, hıyar kornişon, havuç, turp, patlıcan gibi sebzeler ile gülgiller familyasında meyvelerin (çilek vb.) yetiştirilmesi söz konusu olacaktır. Kurulacak seralar ile tarımsal üretim artırılabilecek, tarım endüstrisi için artan tedarik ile birlikte yatırım fırsatları ortaya çıkacak, ilden yapılan yaş meyve-sebze ihracatı kapasitesi artırılarak yıl boyuna yayılacak, istihdam ve ekonomik girdi artacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Domates (sofralık, salçalık), Hıyar (sofralık, kornişon), Biber (sivri), Patlıcan, Havuç, Turp, Çilek, Böğürtlen, Ahududu
İlgili NACE Kodu	01.13.20- Meyvesi yenen sebzelerin yetiştirilmesi 01.25.08 - Diğer ağaç ve çalı (çok yıllık bitkilerin) meyvelerinin ve sert kabuklu meyvelerin (yaban mersini, kuş üzümü, kestane, fıstık, çilek, ahududu, ceviz, keçiboynuzu vb.) yetiştirilmesi

Projenin Adı	Aras Kuş Cenneti Ekolojik Köy
Projenin Gerekçesi	Dünyada yaşanan çevre sorunları karşısında çözüm geliştirmek için çalışmalar yapılmakta ve uygun metodolojiler ile yöntemler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Çalışmalar neticesinde mimari - ekoloji kavramları ile yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir model olan ekolojik köyler ortaya çıkmıştır. Ülkemizde, sahip olduğu ekolojik çeşitlik ve doğal alanlar ile birlikte bu yaklaşıma uygun pek çok model mevcuttur. Sahip olduğu bitki türleri, tarımsal üretim çeşitliliği, doğal güzellikleri, su kaynakları ile birlikte Iğdır ili de ekolojik dengenin sürdürülebilirliği noktasında avantajlara sahiptir. Diğer yandan, ilin kuşların göç yolları üzerinde olması sebebiyle doğrudan canlıların ekosistemle doğrudan, kesintisiz bir ilişkisi mevcuttur. Sürdürülebilir yaşam arayışlarının artması ve çevre bilincinin yaygınlaşmasıyla buna yönelik turizm talebi de oluşmuş ve ekolojik köyler talep görmeye başlamıştır. Iğdır ilinde bulunan Aras Kuş Cenneti bahsi geçen eko-turizm faaliyetlerinin yapılmasında ve yaygınlaştırılmasında doğal bir destinasyon olarak görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Iğdır - Tuzluca
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Aras Kuş Cenneti yerleşkesinde veya uygun olması halinde civarında kurulacak ekolojik köy ile konaklama, ürün hasadı, kuş ve doğa fotoğrafçılığı imkânlarının bir arada sunulacağı bir tesisleşme önerilmektedir. Tesiste dome tipi 20 adet çadır, kuş ve doğa fotoğrafçılığı kabinleri, meyve ve sebze bostanları ile ekolojik restoran kurulması öngörülmektedir. Bu şekilde hem mevsimden bağımsız bir turistik cazibe merkezi oluşturularak hem de konsept bir turizm çeşitlendirilmesi sağlanacaktır. Ekolojik Köy Projesi ile ilde turizm faaliyetleri çeşitlendirilecek, ilde istihdam artırılabilecek, bölgede henüz olmayan ekoturizm faaliyetleri için tesisleşme sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilecek Ürün / Hizmet	Konaklama, Bitkisel üretim, Fotoğrafçılık
İlgili NACE Kodu	55.10 Oteller ve benzeri konaklama yerleri 56.10 - Lokantalar ve seyyar yemek hizmeti faaliyetleri

Proje No: 18

Projenin Adı	Kamp ve Karavan Tesisi
Projenin Gerekçesi	Türkiye'de doğa turizmi ile kamp ve karavan turizmine olan ilgi talep her yıl artmaktadır. Yerli ve yabancı turistler doğayla iç içe bir tatil deneyimi yaşama ve farklı bölgeleri keşfetme arzusundadır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bungalov tesisleri, kamp alanları, karavan parkları ve doğal kamp alanları bulunmaktadır. Bu tesisler genellikle temel hizmetlere sahiptir ve ziyaretçilerin konforlu bir konaklama deneyimi yaşamasını sağlamaktadır. Kamp ve karavan turizmi, özellikle ekoturizmin ve Covid-19 pandemisi sonrası tatil alışkanlıklarının değişmesi nedeniyle Türkiye'de önem kazanmıştır. Bu doğrultuda Ajansımız tarafından da yapılan çalışmaların sonucunda TRA2 Bölgesi'nde karavan kamp alanı potansiyeli olan 16 nokta tespit edilmiştir. Bu alanlardan 4'ü Iğdır ilinde olup söz konusu alanlarda karavan kamp alanının hayata geçirilmesi ilde turizm çeşitliliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Iğdır ilinde özellikle Ağrı Dağı çevresinde, Aras Nehri kıyısında, Aras Kuş Cenneti'nde, Tuzluca Tuz Mağaralarında kamp ve karavan tesisine yönelik bir yatırımın uygun olduğu düşünülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır – Merkez, Tuzluca, Aralık
Uygulayabilecek Kuruluş	Iğdır İl Özel İdaresi, Iğdır Üniversitesi, Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında, içerisinde en az 10 bungalov ve 1 adet restoran bulunan, altyapı imkânları (elektrik, su, kanalizasyon, internet) kamp ve karavan turizmine uygun olarak dizayn edilmiş kamp ve karavan tesisi kurulması önerilmektedir. Tesis 40 üniteye kadar karavan ve kampçılara hizmet edebilecektir. Bu tesis içerisinde; karavanlar için park alanı, kamp alanı, restoran, bungalovlar, market vb. yapılar bulunacaktır. En az 4 dekar alan üzerine kurulması öngörülen tesisin kapsamlı ve belli bir standart üstünde turizm hizmeti sunması amacıyla personel ihtiyacının Iğdır Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Bölümü öğrencilerinden karşılanması söz konusu olacaktır. Diğer yandan, bu alan açık hava sineması, festival, fuar, müzayede vb. etkinlikler için de kullanılabilir. Proje ile karavanlara yönelik düzenlenmiş, altyapısı olan alanlar oluşturulacak; turizm çeşitliliği sağlanacak, kırsal turizme ve kırsal istihdama katkı sunulacak, gelen turist sayısında ve turizm gelirinde artış sağlanacak, ilde genç istihdam artırılabilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilen Ürün / Hizmet	Park alanı, konaklama ve yeme-içme hizmetleri
İlgili NACE Kodu	55.30 Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler park hizmetleri

Projenin Adı	Tıbbi Aromatik Bitki Yetiştiriciliği ve İşleme Tesisi
Projenin Gerekçesi	Özellikle Covid-19 pandemisinin de etkisiyle doğaya ve doğala dönüş akımının gün geçtikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Uluslararası ticaret verilerine göre 2003 yılında 1,2 milyar USD olan dünya tıbbi bitki ihracat değeri 20 yıllık süreçte 4 katına yakın büyüyerek 2023 yılında 4,2 milyar USD seviyesine yükselmiştir. Türkiye ise, 31 milyon USD ile 28. sırada yer almıştır. Tarım ve Orman Bakanlığının “Tıbbi Aromatik Bitkiler Sektör Politika Belgesi 2020-2024” isimli çalışmasına göre ülkemizde 9.222 adet bitki türü bulunmaktadır. Bu mevcudun 3.649’u endemik olmakla birlikte 500 adet bitki de tıbbi ve aromatik amaçla kullanılmaktadır. Iğdır iline bakıldığında ise toplamda 1.345 takson ve 139 endemik bitki görülmektedir. Tıbbi ve aromatik bitki sınıfında; kekik, adaçayı, civanperçemi, ölmez otu (altın otu), gül türleri, meyan türleri, papatya gibi bitkiler bulunmaktadır. Bu bitkiler; kozmetik, çay, boya, ilaç ve tekstil sektörlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Mevcut durumda Iğdır ilinde, özellikle kırsalda kadınların topladığı bitkilerin ve kadın iş gücünün ekonomiye kazandırılması amacıyla hâlihazırdaki üretim biçimlerinin teknikle birleştirilmesi hedeflenmektedir. Iğdır ilinde bu bitkilerin işlenerek il ekonomisine kazandırılması önemli görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	400.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır - Tuzluca
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Iğdır ilinde tıbbi ve aromatik bitkilerden uçucu yağ eldesi, bitki çayı ve basit kozmetik ürünlerin üretileceği bir tesis önerilmektedir. Tesisin Tuzluca ilçesinde kurulması öngörülmüş olup hammadde tedariki de başta Tuzluca ilçesi olmak üzere ilçelere bağlı belde ve köylerden kadınların kuracağı birlik/kooperatif vb. örgütlenmeler üzerinden gerçekleştirilecektir. Proje ile hem bölgede doğal olarak yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler kültüre alınarak yetiştirilecek hem de iklim açısından uygun kültüre halihazırda alınmış tıbbi ve aromatik bitkiler yetiştirilecektir. Bu sayede ilde doğal olarak yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler kültüre alınarak il ekonomisine katkı sağlanacak, ilde alternatif üretim çeşitliliği sağlanacak, kadın istihdamı artacak, ilin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilen Ürün / Hizmet	Bitki çayı, Krem, Kolonya, Uçucu yağ
İlgili NACE Kodu	10.83.03 - Bitkisel çayların imalatı (nane, yaban otu, papatya, ıhlamur, kuşburnu vb. çaylar) 20.42 - Parfümlerin, kozmetiklerin ve kişisel bakım ürünlerinin imalatı 01.28 - Baharatlık, aromatik (ıtırılı), uyuşturucu nitelikte ve eczacılıkla ilgili bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi 20.53 - Uçucu yağların imalatı

Proje No: 20

Projenin Adı	Plastik Kasa Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	İğdır ili, mikroklima iklimin etkisi sayesinde geniş bir tarımsal ürün çeşitliliğine sahiptir. Bu çeşitlilik; meyve grubunda kayısı, kavun, karpuz, şeftali, elma gibi ürünleri; sebze grubunda ise fasulye, domates, patlıcan, kabak, salatalık ve marul gibi ürünleri kapsamaktadır. Bu ürünlerin hasattan pazarlamaya kadar olan süreçlerinde karşılaşılan en büyük ihtiyaçlardan biri, dayanıklı ve uygun maliyetli plastik kasalardır. İğdır'daki yıllık ortalama 40.000 tonluk kayısı, 33.000 tonluk elma üretimi göz önüne alındığında plastik kasa ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. İğdır ilinin tarımsal faaliyetlerinde özellikle kayısı ve diğer meyvelerin hasat sonrası taşınması, depolanması süreçlerinde ihtiyaç duyulan dayanıklı kasalar, şu anda üreticiler tarafından yüksek maliyetlerle il dışından temin edilmektedir. Bu durum maliyetlerin artmasına sebep olmaktadır. Tesisin faaliyete geçmesiyle birlikte, hem İğdır'daki hem de çevre illerdeki tarımsal üreticiler, lojistik maliyetleri azaltılmış, dayanıklı ve kaliteli kasalara erişim imkânı bulacaklardır. Böylece, tarımsal ürünlerin hasat sonrası süreçlerde daha etkin bir şekilde taşınması ve pazarlanması mümkün olacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	2.500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	İğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Bu proje, İğdır ilinde tarımsal üretimde kullanılan plastik kasaların yerel olarak üretilmesini sağlamak amacıyla kurulacak bir tesisin inşasını hedeflemektedir. Tesisin yıllık 5.000.000 adet plastik kasa üretim kapasitesine sahip olması öngörülmektedir. Üretilen ürünler il ve bölgedeki çiftçilerin ihtiyacını karşılayacaktır. Proje ile ilde istihdam sağlanacak, ildeki ve bölgedeki çiftçilerin kasalara daha kolay ulaşımı sağlanacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Plastik kasa
İlgili NACE Kodu	22.22.43 - Plastik poşet, çöp torbası, çanta, torba, çuval, file, sandık, kutu, kasa, damacana, şişe, bidon, makara, masura, bobin, tıpa, kapak, kapsül vb. paketleme malzemelerinin imalatı

Projenin Adı	Süs Bitkileri Üretimi
Projenin Gerekçesi	Türkiye, süs bitkileri yetiştiriciliğinde; elverişli coğrafi koşullar ve iklim, pazar ülkelere yakınlık gibi nedenlerle önemli avantajlara sahiptir. Süs bitkileri sektöründe %95 oranında yüksek katma değer yaratılmaktadır. Ülkemizde 2023 yılı TÜİK verilerine göre 5.770 hektar alanda süs bitkisi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu kurulumla birlikte aynı yıl içerisinde 2,2 milyar adet süs bitkisi yetiştirilmiştir. "Türkiye Süs Bitkileri Raporu"na göre; canlı bitkiler, kesme çiçekler, yosun ve ağaç dalları, çiçek soğanları kalemlerinde çeşitlenen ihracat 2022 yılı için 137 milyon USD'lik hacme ulaşmıştır. Iğdır ilinin komşu ülkelere coğrafi yakınlığı ve aynı rapora göre Özbekistan, Azerbaycan, Gürcistan, Türkmenistan, Irak, Rusya gibi ülkelere 38,3 milyon USD değerinde ihracat gerçekleştirilmesi ilin potansiyeline ilişkin bir projeksiyon sunmaktadır. Iğdır ilinin, Doğu Anadolu Bölgesi iklim şartları düşünüldüğünde mikroklima etkisi ile birlikte süs bitkisi yetiştiriciliğinde önemli miktarda verim elde edileceği öngörülmektedir. İlde donlu gün sayısının az ve güneşlenme süresinin ise fazla olması yapılabilecek bir yatırımın geri dönüş süresini olumlu yönde etkileyecektir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır – Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje ile birlikte 50 dönümlük bir alanda süs bitkisi yetiştirilen seraların kurulması söz konusudur. Her biri 5 dönüm olmak üzere 10 adet kurulması öngörülen seralarla birlikte sera başına 20.000 süs bitkisi/yıl üretim gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Üretilen süs bitkilerinin pazarlama ve satış olanaklarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalar gerçekleştirilecektir. İlde sürdürülebilir bir model ile yapılan süs bitkileri üretimi sayesinde ekonomik değer ve istihdam oluşturulacak; süs bitkisi üreticiliğinde bölgede tesisleşme sağlanacak; Azerbaycan, Gürcistan ve Rusya başta olmak üzere coğrafi yakınlık bulunan ülkelere ihracat gerçekleştirilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Kesme gül, Kasımpatı, Zambak, Begonvil Sarmaşığı, Çiçek soğanları vb.
İlgili NACE Kodu	01.19.02 - Çiçek yetiştiriciliği (lale, kasımpatı, zambak, gül vb. ile bunların tohumları)

Proje No: 22

Projenin Adı	Sirke Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Genellikle yaş meyve olarak tüketilen elma, sirke, şarap ve meyve suyu üretiminde hammadde olarak da kullanılmaktadır. Mikroplarla savaşma, kan şekerini düzenleme, kilo vermeye yardımcı olma ve kalp sağlığını destekleme gibi insan sağlığı bakımından önemli özellikleri bünyesinde bulunduran sirke için ülkemizde ve dünyada talep gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye, sirke konusunda Trade Map verilerine göre 4,8 milyon USD değerinde ihracat yapmakla birlikte Dünya'daki toplam ihracatın ancak %0,5'ini oluşturmaktadır. Iğdır, mikroklima iklimin etkisi sayesinde geniş bir tarımsal ürün çeşitliliğine sahiptir. TÜİK verilerine göre Iğdır ilinde 2023 yılında elmanın yıllık rekoltesi 32.152 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, yıllık olarak önemli bir üretim miktarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda Iğdır ilinde yetiştirilen elmaların ıskarta olanlarından üretilen sirkelerin TRAZ Bölgesine komşu ülkeler başta olmak üzere ihracata söz konusu olabileceği öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Tesisin günlük 16 ton sirke üretimi yapabilecek kapasitede olması öngörülmektedir. Iğdır ilinde yıllık önemli bir rekolteye sahip olan elmalardan ıskarta olanlarının hammadde olarak kullanılmasıyla sirke üretim tesisi kurulması amaçlanmaktadır. Üretime yönelik hammaddeye yakınlık, ihracata yönelik ise pazara yakınlık ildeki tesis için maliyet avantajı sağlayacaktır. Proje ile il ekonomisine katkı sağlanacak, kırsal kalkınma için üretim çeşitliliği sağlanacak, kadın istihdamı artacak, ilin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	16
Üretilen Ürün / Hizmet	Elma sirkesi
İlgili NACE Kodu	10.84.02 – Sirke ve sirke ikamelerinin imalatı

Projenin Adı	Mantar Yetiştiriciliği
Projenin Gerekçesi	Mantar, içerdiği besin değeri açısından yüksek protein ve lif oranına sahip, antioksidan ve antibakteriyel özellikte ve yüksek vitamin ve mineral içeriğine sahip değerine sahip bir besindir. Tüm bu sebepler ile tüketimi giderek artan bir tarım ürünüdür. İnsan beslenmesinde toplum bilincinin giderek artması, protein ve vitamin kaynağı olan mantarlara karşı olan ilgiyi de gün geçtikçe artırmaktadır. Bu bağlamda protein oranı ve besleyiciliği düşünüldüğünde mantar üretimi öne çıkan bir sektör haline gelmektedir. FAOSTAT verilerine göre, Dünya’da mantar üretimi 2003 yılında 12 milyon ton iken 2023 bu üretim 50 milyon tona ulaşmıştır. Bu verilere göre pazarın her geçen gün büyüdüğü ve ülkemizde de mantar yetiştiriciliğine bir yönelim olduğu tespit edilmiştir. Iğdır ilinde, iklim özellikleri itibarıyla pek çok tarımsal ürünün yetiştirilmesi mümkündür. İlin ekonomik girdisinin artırılması ve mantar üreticiliğinde rekabet edebilir bir üretim miktarına ulaşılması amacıyla mantar yetiştiriciliği tesisi önerilmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Iğdır – Merkez, Tuzluca
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Mantar yetiştiriciliği ile Iğdır ilinde kültür mantarına yönelik faaliyetlerin yaygınlaşması beklenmektedir. Kurulacak bir tesiste günlük 500 kg beyaz şapkalı mantar ve 500 kg istiridye mantarı üretimi öngörülmektedir. Üretilen mantarlar başta yakın bölge olmak üzere ülke içi tüketimin yanında ihracata da konu olabilecektir. Proje ile il ekonomisine katkı sağlanacak, kırsal kalkınma için üretim çeşitliliği sağlanacak, kadın istihdamı artacak, ilin ve ülkenin ihracatına katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Beyaz şapkalı mantar, İstiridye mantarı
İlgili NACE Kodu	01.13.21 (Mantar ve yer mantarları yetiştirilmesi)

KARS İLİ PROJE ÖNERİLERİ

Projenin Adı	Kağızman Meyve İşleme ve Paketleme Tesisi Projesi
Projenin Gerekçesi	Kağızman, Aras Nehri vadisindeki bir birikinti platosu üzerine kurulmuştur. Vadide hava akıntısı bulunması ve nehrin de etkisiyle ilçede nispeten kış mevsimi ılıman geçmektedir. Vadinin tarıma uygun kesimlerinde bitkisel üretim yapılmaktadır. 2023 yılı TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri'ne göre ilçede, çoğunlukla dış ticarete konu olan ve nispeten getirisi daha fazla olan kayısının (4.995 ton) yanında elma (326 ton), ceviz (191 ton), dut (62 ton), badem (7 ton), kiraz, vişne, armut, şeftali ve iğde gibi ürünler ile sınırlı miktarda sebze yetiştirilmektedir. Ancak, 2023 yılında toplam meyve üretim miktarının 2004 yılına göre %33 azalış göstererek 5.581 tona düştüğü görülmektedir. Hâlbuki Kağızman, 16.157 da meyve üretim alanıyla Kars ilindeki toplam meyve üretim alanlarının %90'ına sahiptir. İlçede hala temel geçim kaynağı olan bitkisel üretim faaliyetlerinin bu denli düşüş göstermesinde sulama sistemlerinin yetersizliği, soğuk hava deposunun bulunmaması ve ürünlerin işlenerek katma değere dönüştürülebileceği herhangi bir tesisin kurulamaması gibi gerekçeler gösterilmektedir. Dolayısıyla İğdir ile birlikte Bölgenin meyve ve sebze ihtiyacını sağlayan ilçede işleme, paketleme ve soğutma işlemlerinin bir arada yapıldığı bir tesise ihtiyaç duyulmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	2.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	Kars - Kağızman
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Kağızman Belediyesi, Kağızman KHGB
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kağızman ilçesinde üretilen kayısı, elma, armut, dut, erik ve ceviz gibi ürünlerden pestil, köme ve meyve kurusu gibi ürünlerin üretiminin yapılması ve yaş meyvelerin soğuk hava deposunda taze olarak muhafaza edilmesi amaçlanmaktadır. Tesisin yıllık depolama kapasitesi 2.000 ton yıllık işleme kapasitesi ise 1.000 ton olarak planlanmıştır. Proje ile Başta coğrafi işaretli Kağızman uzun elması ve kayısı olmak üzere ilçede yetiştirilen sebze ve meyvelerin katma değerli ürüne dönüştürülerek ilçe ekonomisine kazandırılması sağlanacak, soğuk hava deposu ile sebze ve meyvelerde hasat sonrasında %3 ila %10 arasında görülen kayıplar minimize edilecektir. Kurulacak tesis sayesinde sözleşmeli tarım modeliyle tesise hammadde temini sağlayan çiftçilerin gelir elde etmesine katkı sunulacak, ilçeye özgü yerel değerlerin tanıtım ve markalaşmasına katkı sağlanacak, ilçede tarımsal sürdürülebilirliğe destek olunacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	6
Üretilen Ürün / Hizmet	Pekmez, reçel, basmacık, meyve kurusu, köme ve sağlıklı atıştırmalıklar
İlgili NACE Kodu	52.10.02-Frigorifik depolama ve antrepoculuk faaliyetleri (bozulabilir gıda ürünleri dahil dondurulmuş veya soğutulmuş mallar için depolama) 10.39.05-Dondurulmuş veya kurutulmuş meyve ve sebzelerin imalatı

Proje No:2

Projenin Adı	Hububat Lisanslı Depoculuk Yatırımı
Projenin Gerekçesi	<p>2024 yılı Aralık ayında Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan lisanslı depoculuk verileri incelendiğinde ülke genelinde Lisans Verilen Lisanslı Depo İşletme sayısının 225, mevcut toplam lisanslı depo kapasitesinin ise 12.229.437 ton olduğu görülmektedir. TRA2 Bölgesi illerinden sadece Iğdır ilinde bir adet faal lisanslı depo bulunmakta olup Ağrı ilinde ise kuruluş izni ve/veya lisans alan ancak faaliyete geçmemiş işletmeler olduğu görülmektedir.</p> <p>Sınır illerinden birisi olan Kars ili, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı ve Kars Lojistik Merkezi'ni bünyesinde barındırmakta ve ilin, gelecek yıllarda hayata geçecek olan Kars-Iğdır-Nahçıvan Demiryolu Projesi ile de daha stratejik bir nokta haline geleceği öngörülmektedir. Önemli bir ticari güzergâhta bulunan ve tarımsal faaliyetlerden gelir elde eden ilde lisanslı depo kuruluş veya faaliyet izni almış lisanslı depo yatırımının hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.</p> <p>Kurulması planlanan tesis ile bölge ve çevre illerdeki üreticiler, kolay pazarlanabilen, iyi muhafaza edilen ve nakliye masrafları en aza indirilmiş bir sistemle istikrarlı ve daha yüksek bir gelir sağlayabilecektir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör yatırımcıları, Toprak Mahsulleri Ofisi, Meslek Kuruluşları
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Kars OSB'de 11.500 m² alan üzerinde 50.000 ton kapasiteli ve hububat ürünlerine yönelik tesis kurulması öngörülmektedir. Tesis, TRA2 Bölgesi illeri başta olmak üzere çevre illere de hizmet edecektir. Tesiste, TÜİK 2023 yılı Bitkisel Üretim İstatistikleri'ne göre TRA2 Bölgesi'nde üretim miktarı nispeten yüksek olan buğday (608.230 ton), arpa (447.712 ton), mısır (42.300 ton), çavdar (12.874 ton) ve yulaf (8.530) gibi ürünlerin stoklanması sağlanacaktır.</p> <p>Tesis ile üreticinin fiyat dalgalanmalarından daha az etkilenmesi sağlanacak; uygun depolamanın yapılamaması nedeniyle oluşan ürünlerin bozulma riski önlenecek; ürünlerin uygun fiyata, sağlıklı, güvenilir ve daha uzun süre saklanması imkânı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	14 kişi
Üretilecek Ürün / Hizmet	Depolama hizmeti
İlgili NACE Kodu	52.10.03-Hububat depolama ve antrepoculuk faaliyetleri

Projenin Adı	Ambalaj Malzemeleri Üretim Tesisi Projesi
Projenin Gerekçesi	İmalat sanayi faaliyetlerinden ortaya çıkan nihai ürünlerin paketlenmesi ve sevk edilmesi sürecinde plastik, metal, cam, ahşap ve karton ve kâğıt gibi hammaddeler kullanılmaktadır. Özellikle kâğıt ve karton ambalajlar; geri dönüşüme uygun, ince, hafif ve dayanıklı yapıda olmaları sayesinde paketleme sürecinde sıklıkla tercih edilmektedir. Birçok üretim sürecinde ihtiyaç duyulan ambalaj malzemelerinin temini noktasında TRA2 Bölgesi'nde bölge dışına bağımlılık söz konusudur. Bununla birlikte Türkiye'nin ambalaj malzemeleri ile ilgili dış ticaret verileri incelendiğinde, Türkiye'nin bariz ihracatçı konumda olduğu görülmektedir. 2023 verilerine göre 800 milyon USD tutarında ihracat gerçekleştirilirken, 88 milyon USD tutarında ise ithalat gerçekleştirilmiştir. İhracat gerçekleştirilen ülkeler incelendiğinde TRA2 Bölgesi için komşu ve yakın ülkeler olan Gürcistan, İran, Azerbaycan ve Irak'ın en çok ihracat gerçekleştirilen ülkeler arasında olduğu ve bu 4 ülkenin toplam ihracatın yaklaşık %15'ini oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte Kars ili ve çevre illerde ambalaj üretimi yapılmamaktadır. Kurulacak tesis ilin ve bölgenin ihtiyacını karşılamaya hizmet edecektir. Üretilen ürünler hem komşu ve yakın ülkelere ihraç edilebilecek hem de yurt içi ve bölgenin ihtiyaçlarında kullanılacaktır. Böylece Bölge ve çevre illerde üretilen ürünlerin hem yurtiçi pazara hem uluslararası pazara ulaştırılması hususunda gerekli ambalaj ihtiyacının karşılanması sağlanacaktır. Özellikle Kars ilinden ve Bölgeden yüksek miktarda yöresel ürün gönderimi sağlanmaktadır. Bu yöresel ürünlerin ülke içerisinde pazarlanırken kullanılan ambalajları bölge dışından temin edilmektedir. Gerek ihracatçı firmalar gerekse yurt içi ürün pazarı için kâğıt ve mukavvadan ambalaj malzemeleri bölge ihtiyacını oluşturmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	7.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	OSB'de kurulması planlanan tesisin 3.000 m ² 'lik bir alanda toplamda 8.400 ton karton ambalaj malzemesi üretmesi planlanmaktadır. Proje ile Bölge dışından temin edilen ambalaj malzemelerinin üretilerek Bölge dışına bağımlılığın azaltılması ve elde edilen gelirlerin artırılması öngörülmektedir. Üretilen ürünler ihraç edilebileceği gibi yurtiçi ve bölgenin ihtiyaçlarını karşılamada da kullanılabilir. Kurulacak tesis ilin, bölgenin ve ülkenin ihracatına katkı sağlayacak, ilin, bölgenin ve çevre illerin ambalaj malzemesi ihtiyacı karşılayacak, imalat sanayiinde üretim çeşitliliği sağlayacak, ilin ekonomisine ve istihdamına katkı sağlayacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	20
Üretilen Ürün / Hizmet	Kâğıt veya mukavvadan koli ve kutu gibi ürünler
İlgili NACE Kodu	17.21.12 - Kâğıt veya mukavvadan koli, kutu ve benzeri muhafazaların imalatı

Proje No:4

Projenin Adı	Biyogaz Enerji Santrali
Projenin Gerekçesi	2023 yılı TÜİK hayvancılık istatistiklerine göre Kars 615.377 büyükbaş hayvan varlığıyla ülkede 4. sırada yer almaktadır. Temel geçim kaynağı hayvancılık faaliyetleri olan ilde ortaya çıkan hayvansal atıklar çevreye salınarak ekosistem için ciddi bir tehlike arz etmektedir. Hacimsel olarak metan gazı oranı %65, C/N oranı ise 21 olan sığır atıkları gaz üretimi için oldukça idealdir. Serhat Kalkınma Ajansı tarafından 2021 yılında hazırlanan TRA2 Bölgesi Biyokütle Enerjisi Atlası'nda tüm bölgelerin atık bazında potansiyel enerji eşdeğerleri tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre Bölgede büyükbaş hayvanlardan elde edilen atık miktarlarına göre potansiyel enerji eşdeğerlerinin en fazla Kars ili Merkez ilçesinde olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda başta sığır olmak üzere diğer hayvansal atıkların değerlendirilip enerjiye dönüştürülebileceği biyogaz tesisi yatırımı, çevresel sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği için önem arz etmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	7.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Kars İl Özel İdaresi
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kars TDİ Besi Organize Sanayi Bölgesi'nde kurulması planlanan tesisin yaklaşık 2 MW kurulu güce sahip olacağı öngörülmektedir. Tesisten yılda yaklaşık 16,2 milyon kWh elektrik enerjisi elde edilebilecektir. Biyogaz Enerji Santrali ile Kars ilinde bulunan hayvancılık işletmelerinden ortaya çıkan atıklar vahşi depolama yerine enerjiye dönüştürülerek bertaraf edildiği için çevre kirliliği azaltılacak, atıklar yeniden değerlendirilerek ekonomiye kazandırılacak, sürdürülebilir ve temiz alternatif enerji kullanma imkânı oluşturulacaktır. Ayrıca il ekonomisine katkı sağlanacak, istihdam imkânı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	- Elektrik - Organik Gübre - Atık Bertarafı
İlgili NACE Kodu	35.11.19 - Elektrik enerjisi üretimi 20.15 - Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı

Projenin Adı	Sığır Jelatini Üretimi Projesi
Projenin Gerekçesi	2023 yılı Trade Map verilerine göre 3503 nolu GTİP kodu kapsamında Türkiye, dünyada jelatin ithalat miktarı en fazla olan 28. ülkedir. Bu kapsamda bahsi geçen ürün grubunu en çok Uganda, Pakistan ve Çin'den ithal etmektedir. Türkiye'nin bu alanda helal üretim yaparak hem kendi iç pazar ihtiyacını karşılaması hem de en büyük ticari partnerlerinden olan ve Bölgeye yakınlığı sayesinde büyük bir potansiyel barındıran İran'a daha fazla ürün tedarik ederek katma değer elde etmesi önem arz etmektedir. Dünya jelatin arzının çoğunluğunu domuz jelatininin oluşturduğu düşünüldüğünde "helal jelatin üretimi" noktasında önemli bir açığı karşılayacak illerden birisinin de, ülkenin 4. sırada büyükbaş hayvan varlığına sahip olan Kars ili olabileceği öngörülmektedir. İlde hâlihazırda faaliyet gösteren kesimhaneler ile 3 adet büyük ölçekli et entegre tesisinin yanı sıra çevre illerden temin edilecek sığır kemiklerinin tesise ulaştırılması hedeflenmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	6.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars – Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kars ilinde Jelatin Üretim Tesis'i'nin TDİ Besi OSB'de kurulması planlanmaktadır. Tesisin yıllık 300 ton jelatin tozu üretme kapasitesine sahip olacağı ve 5.000 m ² 'lik bir kapalı alanda kurulması öngörülmektedir. Proje ile hayvan atığı olarak çevreye salınan kemik ve deriler, ekonomik değere dönüştürülecek, ilde ilave istihdam imkânı oluşturulacak, dünya genelinde ihtiyaç duyulan ve ihraç edilebilme potansiyeli yüksek olan bir ürün çeşidi olduğundan ihracat verilerine katkı sağlanacak, ilde sektörel çeşitlenme görülecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	45
Üretilecek Ürün / Hizmet	Toz Jelatin
İlgili NACE Kodu	20.59 - Jelatin ve Jelatin Türevleri ile Süt Albüminlerinin İmalatı

Projenin Adı	Organik Gübre Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Organik gübre, hayvan ve bitki atıklarından elde edilerek toprak düzenleyici rolü üstlenen, ürün verimliliğine katkı sunan ve ticari gübreleme ihtiyacını azaltan maddelerdir. Bu maddeler, çevre dostu olması sayesinde, tarım sektörünün sürdürülebilirliği noktasında gün geçtikçe önemi artan maddelerdir. Çünkü dünya genelinde yoğun bir şekilde kullanılan kimyasal gübreler, sentetik ürünler olduğundan hem toprak hem ürün hem de insan sağlığı için büyük sorunlar teşkil etmektedir. TÜİK 2023 yılı Hayvancılık İstatistikleri'ne göre sahip olduğu büyükbaş hayvan varlığı (615.377) sayesinde önemli bir organik gübre tedarikçisi olma potansiyeli olan Kars ilinde dahi Tarım ve Orman Bakanlığı 2023 yıl Gübre İstatistikleri'ne göre 5.113 ton gübre kullanıldığı görülmektedir. Hem ekosistem için zararları gittikçe büyüyen hem de çiftçiler için büyük bir maliyet oluşturan bu yapay besin maddelerinin yerine yerel ekonomilere katkı sunacak tarımsal sanayi ürünlerinin üretilmesi aciliyet arz etmektedir. Söz konusu ürünlerin, 2023 yılı 3101 kodlu Trade Map verilerine göre Türkiye'nin en büyük ilk 10 ticari partnerlerinden olan Azerbaycan, İran, Suriye ve Irak gibi Bölge illerine nispeten yakın olan ülkelere ihraç edilebileceği öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kars TDİ Besi OSB alanı içerisindeki hayvan işletmeleri başta olmak üzere ve il merkezi ve yakın ilçelerdeki hayvancılık işletmelerinden ortaya çıkan büyükbaş hayvan atıklarının hammadde olarak kullanıldığı yaklaşık 4.000 m ² lik bir tesis kurulacaktır. Proje ile büyükbaş hayvan atıklarının işlenerek organik gübreye dönüştürüleceği yıllık 40.000 ton kapasiteli Organik Gübre Üretim Tesisi kurulacaktır. Tesis sayesinde doğrudan çevreye salınarak ekosistem için ciddi bir tehlike arz eden hayvan atıkları katma değerli ürüne dönüştürülecek, kimyasal gübrelemenin sebep olduğu zararların önüne geçilerek toprak kalitesi artırılabilecek, çiftçilerin maliyetleri minimize edilecek ve ürün verimliliği sayesinde kârlılık artacak, bölge ekonomisine ve kırsal kalkınmaya katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilen Ürün / Hizmet	Organik Gübre
İlgili NACE Kodu	20.15 – Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı

Projenin Adı	Deri İşleme Tesisi Projesi
Projenin Gerekçesi	Kars ili 615.397 büyükbaş ve 698.130 küçükbaş hayvan varlığı ile ön plana çıkmakta ve ilde kesilen hayvanların derileri değerlendirilememektedir. Dünya genelinde tekstil sektörü için önemli bir girdi olan bu üründen üretilen ürünler, katma değerli ürünlere dönüştürülerek hem iç hem de dış piyasanın talebine cevap verebilmektedir. Trade Map 2023 yılı verilerine göre Türkiye, GTİP 4104 kodu kapsamında 12.146 ton ihracat yapmış ve ihracat değerine göre yapılan sıralamada Dünya'da 12. sırada konumlanmıştır. Ülkemiz, ihracat miktarından daha fazla seviyede ithalat yapmasına rağmen (14.344 ton) bahsi geçen alanda dış ticaret fazlası vermiştir. Ülkenin kaliteli ürün imajından faydalanarak ön plana çıktığı bu alanda atık olarak değerlendirilen bu ürünlerin ekonomik değer oluşturması için daha fazla üretim tesisinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	2.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kars TDİ Besi OSB'de kurulacak olan deri işleme tesisinin yıllık 1.000 ton kapasiteye sahip olması öngörülmektedir. İl genelinde ilk olacak bu tesis ile birlikte 3 adet et entegre tesisi ile diğer kesimhanelerden çıkacak hayvan derileri işlenebilecek ve işlenmiş bu deriler birçok ürün yapımında kullanılabilir. Proje ile deri imalatı sektörünün gelişimi ve büyükbaş hayvan varlığının da artırılmasını sağlayacaktır. Kurulacak tesis ile bölge ekonomisine katkı sağlanacak ve yerel kalkınma güçlendirilecek, ilde ilave istihdam imkânı oluşturulacak, ilin ihracat verilerine katkı sağlanacak, ilde sektörel çeşitlenme sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	42
Üretilen Ürün / Hizmet	İşlenmiş yarı mamul veya konfeksiyon ve ayakkabı sektöründe kullanılmaya hazır deri
İlgili NACE Kodu	15.11 - Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması

Proje No:8

Projenin Adı	Arı Ürünleri Üretimi (Polen, Propolis, Arı Zehri, Arı Sütü) Projesi
Projenin Gerekçesi	Kars, kirlenmemiş zengin doğası sayesinde özgünleşen ve coğrafi işaret tescili ile korunan Kars balına sahiptir. İlde baldan daha fazla ekonomik getiri sunabilecek nitelikte olan apiterapi ürünleri ile bu ürünlerden alternatif ürünler üretilmesi, kırsal ekonominin ve bölgesel kalkınmanın sağlanması için önemli görülmekte ve il, söz konusu sektörde önemli bir potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan 2023 yılı Arıcılık Ürün Raporu'na göre Kars 833 ton bal üretim miktarıyla Bölgede üretilen toplam balların (1.637 ton) yaklaşık %51'ini tek başına tedarik etmektedir. İlde balın yanı sıra arı zehri, polen, propolis ve arı sütü gibi ürünlerin üretileceği bir tesis ile ekonomiye daha fazla katma değer sunulması önemli görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Kars Arı Yetiştiricileri Birliği, Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Kafkas Üniversitesi
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Tesisin, bal dolun merkezine de yakın olması için Kars il merkezinde yerleşim yerlerine uzak bir alana kurularak 200 m ² kapalı, 1.000 m ² ise açık alana sahip olması planlanmaktadır. Bahsi geçen yatırım için 100 adet arılı kovan temin edilecektir. Tesiste polen, propolis, arı sütü, arı ekmeği, apilarnil ve arı zehri gibi ürünler üretilecek ayrıca sözleşmeli üreticilik ile Kars ilindeki arıcılardan da temin edilecektir. Proje ile il ve ülke ekonomisine katkı sunulacak, sektörün üretim kapasitesi ve verimliliği artırılacak, arıcılık işletmelerinin rekabet güçleri artırılacak, ilde apiterapiye dayalı sağlık turizminin gelişmesinin önü açılacak ve arıcılık faaliyeti yapan işletme sayısında artış görülecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	8
Üretilen Ürün / Hizmet	Polen, Propolis, Arı Zehri, Arı Sütü
İlgili NACE Kodu	01.49.01 Arıcılık, bal ve bal mumu üretilmesi (arı sütü dâhil)

Projenin Adı	Kaz Ürünleri Entegre Tesisi
Projenin Gerekçesi	TÜİK tarafından yayınlanan 2023 yılı Hayvancılık İstatistikleri'ne göre, Türkiye'de en fazla canlı kaz varlığına sahip olan Kars ili (505.616), ülkenin toplam kaz varlığının (1.328.175) yaklaşık %40'ına sahiptir. Kars kaz eti, coğrafi işaret tescil belgesine sahip olmakla birlikte geleneksel şekilde köylerde ve aile işletmelerinde kesilmektedir. Kazın diğer yan ürünlerinden (tüy, ciğer vb.) ise ekonomik olarak yeterince faydalanılamamaktadır. Bu kapsamda bölgede özellikle ticari olarak yetiştirilen kazların hijyenik ortamda kesilmesi, işlenmesi ve paketlenmesi; soğuk zincir vasıtasıyla büyükşehirlerde pazarlanmasının sağlanması; tüyünün gerekli şartlarda ayrılması ve ekonomiye kazandırılması önemli görülmektedir. Yine dış piyasada oldukça talep edilen ürünlerden birisi olan kaz ürünlerinin ihracat edilebilirliğini artırmak gerekmektedir. Trade Map 2023 yılı verilerine göre Türkiye 0207 GTİP kodu kapsamında yaklaşık 500.000 ton ürün ihraç etmiş ve ülkenin en büyük ticari partnerleri olarak Irak ve İran ön plana çıkmıştır. Ülkenin en büyük kaz üreticisi konumunda olan Kars ilinde kaz ürünleri işleme tesisinin kurulmasıyla birlikte coğrafi olarak yakınlık gösteren ticari partnerlerine daha fazla ihracat yapılarak ülke ekonomisine katkı sunulabileceği öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	5.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	Kars – Tüm İlçeler
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımcıları
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Söz konusu tesisin toplamda 150.000 m ² büyüklüğünde bir alana kurularak yıllık 70.000 civciv, 50.000 kaz ve 100.000 yumurta kapasitesine sahip olması beklenmektedir. Söz konusu tesiste anaç kaz ve yumurta da üretilecek, geleneksel yöntemlerle üretim yapan işletmelere anaç, yumurta ve palaz da sağlanarak bu işletmelerde kapasite artışı ve verimlilik desteklenecektir. Oldukça büyük bir pazara sahip olan sektör sayesinde dış ticarete konu olan ürün sayısı artırılabilecektir. Proje ile Kars ilinde geleneksel ve ticari olarak kaz üretiminin yaygınlaştırılarak kadın ve gençlerin gelirlerinin artırılması, kırsaldan göçün önlenmesi ve kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi sağlanacak; Kars kazının üretim kapasitesi artırarak gastronomi turizmine katkı sunulacak; Sözleşmeli üreticilik ile kırsalda yaşayan dezavantajlı grupların gelir elde etmesine katkı sunulacaktır. Ayrıca ilde yeni üretime başlayan ve kaz tüyü ile tekstil ürünleri imalatı yapan işletme/işletmeler için hammaddeye erişim kolaylığı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	12
Üretilecek Ürün / Hizmet	Kaz Üretimi
İlgili NACE Kodu	10.12.20.17.00 (Kaz, ördek ve beç tavuğu etleri, dondurulmuş, bütün halde)

Proje No:10

Projenin Adı	Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği ve İmalatı Projesi
Projenin Gerekçesi	<p>İnsanlığın varoluşundan beri birçok amaçla kullanılan bitkiler günümüzde de mevcut değerini korumakta ve gıda olarak tüketilmenin yanı sıra ilaç, parfümeri, kozmetik ürünleri ve boya imalatı gibi alanlarda değerlendirilmektedir. İlaç sanayi için önemli bir hammadde kaynağı olan bitkilerden alternatif tıp uygulamalarında da önemli ölçüde faydalanılmakta ve özellikle Covid-19 pandemisinin de etkisiyle doğaya ve doğala dönüş akımının gün geçtikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Uluslararası ticaret verilerine göre 2003 yılında 1,2 milyar USD olan dünya tıbbi bitki ihracat değeri 20 yıllık süreçte 4 katına yakın büyüyerek 2023 yılında 4,2 milyar USD seviyesine yükselmiştir. Türkiye ise, 31 milyon USD ile 28. sırada yer almıştır.</p> <p>Serhat Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Kars ve Ardahan İlleri Tıbbi Bitkilerinin Araştırılması Çalışması'nda coğrafi yapı olarak benzerlik gösteren iki ilde toplamda 63 köy ve 26 mezrada yürütülen saha çalışmalarında 187 adet tıbbi bitki tespit edilmiştir. Bu bitkilerden il ekonomisine katkı sunabilecek nitelikte olan 27 tanesinin kültüre alınması önerilmiştir. Bu bitkilerin işlenerek il ekonomisine kazandırılması önemli görülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-İlçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımcıları
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Tıbbi-Aromatik bitkilerin işlenmesiyle uçucu yağların elde edilmesine yönelik kurulacak tesisin teknik kapasitesi 5 ton/yıl ve üretim alanı 1.000 m² olarak öngörülmüştür. Hem toplanan hem de yetiştirilen bitkiler, kurulması planlanan tesiste işlenerek uçucu yağlar elde edilecektir. Proje ile doğada yetişen bitkilerin bir kısmı kültüre alınarak ekonomik değer kazanacak, ilde yeni bir sektörün ve buna bağlı alt sektörlerin (aromaterapi yatırımları ile sos, baharat, sabun ve boya üretimi gibi) gelişim göstermesi sağlanacaktır. Üretilen ürünler turizm sektöründe ürün çeşitlendirmeye katkı sunacak ve özellikle kırsalda kadın ve gençlerin gelir elde etmesi teşvik edilecektir.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilen Ürün / Hizmet	Kekik, biberiye, lavanta, adaçayı ve defne bitkilerinin yetiştirilmesi ve bu bitkilerden elde edilen uçucu yağlar
İlgili NACE Kodu	01.28.01 Baharatlık aromatik (ıtırılı) uyuşturucu nitelikte ve eczacılıkla ilgili bitkisel ürünlerin (anason muskat tarçın karanfil zencefil vanilya beyaz veya karabiber ıhlamur adaçayı vb.) yetiştirilmesi 20.53.02 Uçucu yağların imalatı

Projenin Adı	Modern Sera Kurulumu Projesi
Projenin Gerekçesi	Kars il merkezi ve ilçelerinden farklı olarak mikroklimal iklime sahip olan Kağızman ilçesinde coğrafi işaret tescilli Kağızman uzun elması ve kayısı başta olmak üzere elma, domates, marul ve ceviz gibi birçok meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Bitkisel üretimin temel geçim kaynağı olduğu ilçede yalnızca birkaç çiftçi seralarda üretim yapmaktadır. İlçenin iklimsel fırsatlarını değerlendirmek ve iklim değişikliğinin de etkisiyle gittikçe azalan üretimi artırmak adına akıllı seralarda sürekli üretim yapılması ve Bölgenin meyve-sebze ihtiyacının karşılanması önem arz etmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	2.000.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Kars - Kağızman
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Kars İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kağızman ilçesinin bitkisel üretim potansiyelini değerlendirmek amacıyla ilçede yaklaşık 40 dekarlık bir alanda domates, marul ve çilek gibi ürünlerin üretilebileceği modern sera alanı kurulması öngörülmektedir. 30 dekarlık teknolojik sera üretim alanı, 8 dekar sera servis alanı ve 2 dekarlık ulaşım alanı öngörülmüştür. Söz konusu yatırımda topraksız tarım sistemleri, sulama ve gübreleme otomasyonu ve ısı perdesi sistemi gibi güncel teknolojik ekipmanların kullanılması sağlanacaktır. Bu sayede ilçede geleneksel yöntemlerle yapılan ve birçok doğal faktörden olumsuz etkilenebilen bitkisel üretim süreci, daha sistematik ve etkiden uzak bir şekilde yürütüleceğinden arz dalgalanmaları minimuma indirilecektir. Proje ile ilçede seracılık faaliyetlerinin yaygınlaşacak, ağırlıklı olarak meyve üretimi yapılan ilçede sebze üretimi de artacak, çiftçilerin gelirlerinde artış sağlanacak, il ekonomisine ve istihdamına katkı sağlanırken ilin ve bölgenin meyve ve sebze arzına destek olunacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	30
Üretilen Ürün / Hizmet	Domates (sofralık, salçalık), Hıyar (sofralık, kornişon), Biber (sivri), Patlıcan, Havuç, Turp, Çilek, Böğürtlen, Ahududu
İlgili NACE Kodu	01.13.20 - Meyvesi yenen sebzelerin yetiştirilmesi (hıyar, kornişon, sivri ve dolmalık biber, kavun, karpuz, kabakgil türleri, domates, biber, patlıcan vb.)

Proje No:12

Projenin Adı	Kavılca Buğdayından Dondurulmuş Unlu Mamul İmalatı Projesi
Projenin Gerekçesi	Türkiye’de bilinen iki adet genetiği değişmemiş buğday türü vardır. Birisi Kastamonu Siyez buğdayı, diğeri ise sadece Ardahan ve Kars’ta yetiştirilebilen Kavılca buğdayıdır. 13.000 yıl önceki hallerini muhafaza eden bu buğdaylar “Antik Buğdaylar” olarak adlandırılmaktadır. 2024 yılı üretim miktarı İl Tarım ve Orman Müdürlüklerinden alınan bilgilere göre her iki ilde toplam 360 ton civarında gerçekleşmiştir. Kavılca, diğerlerine göre 1,5 kat daha besleyici ve gluten oranı en düşük olan buğday çeşidi olduğu için son yıllarda gluten hassasiyeti olan insanlar başta olmak üzere sağlıklı beslenmek isteyen hedef pazar tarafından tercih edilmektedir. Söz konusu ürünün alternatif gıda maddelerine dönüştürülmesi, raf ömrünün uzatılması ve dondurulmuş ürünlerin piyasaya sürülerek erişilebilirliğinin sağlanması; bu değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine katkı sunmanın yanı sıra tarımsal sürdürülebilirliği ve il ekonomisinin gelişimini de destekleyecektir. Yukarıda sıralanan hususların yanı sıra gıda güvenliğinin gün geçtikçe daha da önem arz ettiği günümüzde ata tohumlarının korunarak üretimlerinin teşvik edilmesi aciliyet arz etmekte ve milli birer mesele olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda hem yerel ekonomilerin dinamizmini güçlendirecek hem de tarımsal sürdürülebilirliğin desteklenmesine katkı sunacak niş yatırımların desteklenmesi önemli görülmektedir. 2023 yılı Trade Map verilerine göre Türkiye'nin 1905 GTİP kodu ürün ihracatında Dünya sıralamasının 11 olduğu ve bu alanda cari açığın olmadığı göz önünde bulundurulduğunda özellikle Irak ve Azerbaycan gibi en önemli ticari ortaklarına daha fazla ürün ihraç ederek katma değer artışı elde edebileceği değerlendirilmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Kars - Merkez, Arpaçay
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı, Kooperatifler
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kars ve Ardahan ilinden temin edilecek buğdayların işlenerek pizza, ekmek ve dondurulmuş diğer ürünlere dönüştürülebileceği yaklaşık 4.000 ton/yıl kapasiteli bir tesisi kurulacaktır. Nispeten ilkel ve verimsiz yöntemlerle mamul haline getirilen kavılca buğdayı modern makinelerle işlenerek, standartlara uygun yeni ürünlere dönüştürülecektir. Proje ile ata tohumu kavılca üretimi bölgede özendirilecek ve rekolte artışı yoluyla çiftçilerin geliri yükseltilecek, ürün çeşitlendirmesine katkı sunulacak, il ekonomisine ve kadın istihdamına katkı sunulacak, ata tohumdan üretilen ürünler ulusal ve uluslararası pazara ulaştırılarak bu ürünlere olan talep ve ürünlerin marka değeri artırılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	30
Üretilen Ürün / Hizmet	Kavılcanın işlenmesi (temizleme, öğütme, paketleme, etiketleme) ve un ve dondurulmuş unlu mamul imalatı
İlgili NACE Kodu	10.61.02 - Tahılların öğütülmesi ve un imalatı 10.71.02 - Fırın ürünleri imalatı (ekmek, sade pide, simit vb. dâhil, taze pastane ürünlerinin imalatı hariç)

Projenin Adı	Peynir Altı Suyu Tozu Üretim Tesisi Projesi
Projenin Gerekçesi	Türk Gıda Kodeksi peynir tebliğine göre peynir altı suyu; pıhtı kesimi sonrasında pıhtıdan ayrılan ve teleme dışında kalan yeşilimsi sarı renkteki sıvı olarak tanımlanmaktadır. Kars ve Ardahan illerinde toplamda yaklaşık 100 adet bulunan ve genelde kaşar peyniri imal eden süt işleme tesislerindeki Peynir Altı Suyu (PAS) filtrelenmeden doğaya salınmakta; böylece hem çevre kirliliğine sebep olmakta hem de ekonomik bir değer olarak kullanılamamaktadır. İki ilde sanayi işletmeleri tarafından yıllık ortalama 300.000 ton süt işlenmektedir. İşlenen sütün yaklaşık %90'ının peynir altı suyu olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu atıktan ekonomik kazanım elde edilmesi, iki ilin doğasının korunması ve uluslararası mutabakatlara uyulması anlamında bu yatırımın yapılması önemli görülmektedir. Söz konusu yatırım konusu faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ürün dış ticarette de talep edilen ürünler arasında yer almaktadır. Çünkü sporcu içeceği ve hapları ile gıda maddeleri üretiminde yaygın bir şekilde kullanılan ara ürünlerden birisidir. Trade Map 2023 yılı verilerine göre Türkiye'nin GTİP 0404 koduna sahip peynir altı suyu ihracat miktarı 35.615 ton olmakla birlikte ihracat değeri sıralanan ülkeler arasında 21.sırada yer almaktadır. Bununla birlikte peynir altı suyu tüm dünyada yaklaşık 5 milyar USD'lik bir ticaret hacmine sahiptir. Ülkenin zengin hayvan varlığıyla bu ürünü ekonomik değere dönüştürerek çevresel sürdürülebilirliğe katkı sunması önemli görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	7.000.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Kars Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımcıları
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Peynir altı suyu tozu üretiminin 32 adet süt ve süt ürünleri üretimi yapan işletmeyi (mandırayı) bünyesinde barındıran Kars OSB'de yapılması planlanmaktadır. Bu tesiste yıllık yaklaşık 225.000 ton PAS işlenerek 12.000 ton PAST elde edilmesi öngörülmektedir. Proje ile katma değere haiz olan peynir altı suyu ekonomiye kazandırılacak, peynir altı suyunun toprağa ve su kaynaklarına salınması nedeniyle oluşan çevresel zarar ve koku kirliliği önlenecek, ilde istihdama, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katkı sağlanacak, Bölgede süt endüstrisinin rekabet gücüne katkıda bulunulacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	10
Üretilen Ürün / Hizmet	Peynir Altı Suyu Tozu
İlgili NACE Kodu	10.51.03 - Süt tozu, peynir özü (kazein), süt şekeri (laktoz) ve peynir altı suyu (kesilmiş sütün suyu) imalatı (katı veya toz halde süt, krema dahil)

Proje No:14

Projenin Adı	Ayakkabı İmalatı Yatırımı Projesi
Projenin Gerekçesi	<p>Ayakkabı imalatı, emek yoğun sektörler arasında olup kadın ve genç istihdamının yoğun olduğu alanlardandır. Son yıllarda maliyetlerin artması, nitelikli işgücü talebi ve 6. Bölge teşviklerinin sağladığı avantajlar, Kars gibi kadın ve genç nüfusu yoğun olan illerin cazibesini artırmıştır. 2004 yılında kapatılan Sümerbank Sarıkamış Ayakkabı Fabrikası'ndan sonra 2022 yılında ilin ilk ayakkabı imalatçısı faaliyete başlayarak 54 kişiyi istihdam etmiştir. İlde bu tarz yatırımların desteklenmesi göçün önlenmesine ve katma değer elde edilmesine katkı sunacaktır.</p> <p>Yine önerilen yatırım konusu dış ticaret özelinde incelendiğinde; Trade Map 2023 yılı verilerine göre Türkiye, GTİP 64 kodu kapsamında ülkelerin dünya ihracat değeri sıralamasında 18. sırada yer almasına rağmen 147,5 milyon USD dış ticaret açığı vermiştir. İşgücü kapasitesi yüksek olan ülkede üretim miktarı artırılarak bu açığın giderilmesi, Orta Koridor imkânlarından daha fazla istifade edilerek ihracat miktarının artırılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda bahsi geçen alanda en büyük ticari partnerlerinden olan Rusya ve Irak pazarını daha da güçlendirecek yatırımların hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.</p> <p>Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı'nın aktif hale gelmesi ve Zengezur Koridoru'nun da önümüzdeki yıllarda açılması ile birlikte hem Asya pazarına hem de bölgedeki sınır kapıları üzerinden Kafkasya, Rusya, İran'a ve diğer orta doğu ülkelerine ihracat yapmak isteyen firmaların da ilde ve bölgede yatırımı tercih edeceği düşünülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	1.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars – Merkez, Sarıkamış
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Kurulacak olan tam donanımlı tesiste yıllık 350.000 çift ayakkabı üretimi planlanmıştır. Tesisin ilk etapta 100 kişi sonraki 3 yıl içerisinde ise toplamda 200 kişiyi istihdam etmesi öngörülmektedir. Üretilen ürünlerin yurtiçi pazarına hizmet edebileceği gibi başta TRA2 Bölgesine sınır ve yakın olan Rusya, Irak, Gürcistan, Azerbaycan, İran olmak üzere Kafkaslar, Rusya ve Orta Asya'ya da ihraç edilebilecektir. İlde ayakkabı imalatının gelişmesi ile kadın ve genç istihdamı artırılarak diğer illere göçün azaltılacak, söz konusu yatırım konusuyla ileri-geri bağlantıları olan yeni alt sektörlerin gelişimi teşvik edilecek, ilin ve ülkenin ihracatı artacak, ilin ekonomisine katkı sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	200
Üretilen Ürün / Hizmet	Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı
İlgili NACE Kodu	15.20 - Ayakkabı, bot, terlik vb. imalatı

Projenin Adı	Basit Tarım Makineleri Üretimi Projesi
Projenin Gerekçesi	Tarımsal faaliyetler, Kars ilinin temel geçim kaynağını teşkil etmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan 2023 yılı Ulusal Hesaplar İstatistikleri'ne göre ilin GSYH'si içinde tarım sektörünün payı %31 olarak, hizmet sektöründen sonra (%58) en yüksek seviyede gelmektedir. İlde ve Bölgede tarımsal faaliyetler bu denli yoğun gerçekleşmesine rağmen 2024 yılı TOBB Sanayi Veri Tabanı'ndan alınan İl Bazlı İstatistikler incelendiğinde 28.30 NACE kodu altında üretim yapan yalnızca 1 adet işletmenin olduğu görülmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan 2023 yılı Dış Ticaret İstatistikleri'ne göre Kars, tarım ve ormancılık makineleri imalatında 4.656 USD ihracat değerine sahipken 117.537 USD ithalat gerçekleştirmiştir. Bölge illerinin tamamında ise 238.532 USD ithalatın gerçekleştiği görülmektedir. Bu yüzden hem bölge illerinin tarım makineleri ihtiyacını karşılama hem de Trade Map (8432 GTİP kodlu) 2023 yılı verilerine göre ülkenin en büyük ticari partnerlerinden olan ve Bölgeye yakınlığı sayesinde büyük bir avantaj sunan Özbekistan, Irak, Azerbaycan ve Gürcistan gibi ülkelere ihracat yapma potansiyeli bulunmaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Söz konusu tesisin, Kars OSB içerisinde 1.000 m ² 'lik bir alanda hayata geçmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda ilk yıl 120 adet kulaklı traktör pulluğu, 120 adet kültivatör, 120 adet traktörle çekilen çayır biçme makinesi ve 60 adet dişli tırmık makinesi üretilmesi planlanmaktadır. Proje ile ilde istihdam sağlanacak, ildeki ve bölgedeki çiftçilerin basit tarım makinelerine daha kolay ulaşımı sağlanacak, ilde tarıma dayalı sanayiinin gelişimi sağlanacak, tarımsal üretimde verimlilik artacak, Bölgedeki ekonomik faaliyet ve ürün çeşitliliğinin artırılması teşvik edilecek, Bölgenin rekabet gücünde ve ticaret hacminde artış sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	13
Üretilen Ürün / Hizmet	Kulaklı traktör pulluk, kültivatör, traktörle çekilen çayır biçme ve dişli tırmık makineleri
İlgili NACE Kodu	25.73.03 Motor gücü kullanılmayan tarımsal el aletlerinin imalatı 28.30.08 Tarımda kullanılan muhtelif makinelerin imalatı

Proje No: 16

Projenin Adı	Ambalajlı Su Üretim Tesisi Kurulumu Projesi
Projenin Gerekçesi	<p>Ambalajlı su sanayi dünya çapında hızla gelişen bir pazar niteliğine kavuşmuş olup, ambalajlı su günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Ambalajlı su üretimi birçok bölgede hayata geçirilen yatırım konularından birisi olmasına rağmen TRA2 Bölgesi'nde yalnızca Ağrı ilinde 1 adet tesis faaliyet göstermektedir. Bölgenin su ihtiyacı Erzurum başta olmak üzere diğer illerden sağlanmaktadır.</p> <p>Su Derneği tarafından yayınlanan istatistiklere göre 2024 yılında Türkiye'de ihracat cirosunun 75,5 milyon USD seviyesine ulaşması beklenmektedir. Söz konusu yatırımın hayata geçmesiyle birlikte, Trade Map (22.01 GTİP kodu) 2023 yılı verilerine göre ülkenin bu alandaki en büyük ticari partnerlerinden olan Birleşik Arap Emirlikleri, Irak ve Azerbaycan gibi ülkelere bölgeden ihracat yapılabileceği ve Bölge illerinin ihtiyacının karşılanabileceği öngörülmektedir.</p>
Projenin Tahmini Bütçesi	3.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars-Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımcıları
Proje Hakkında Kısa Açıklama	<p>Kurulacak tesiste 0,5-1,5-5, 10 ve 19 litrelik geri dönüşümsüz (PET) içme suyu üretilmesi sağlanacaktır. Ayrıca 80.000.000 litre/yıl şişeleme kapasitesine sahip olacak ve içme suyu rezervleri ekonomiye kazandırılacaktır.</p> <p>Tesis ile yeni istihdam alanları ve sektörel çeşitlenme oluşturulacak, ilin doğal temiz su kaynakları ekonomiye kazandırılacak, üretilen ürünlerin yeni pazarlara erişimi sağlanacaktır.</p>
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	50
Üretilen Ürün / Hizmet	Ambalajlı Kaynak Suyu
İlgili NACE Kodu	11.07.03 - İçme suyu üretimi (şişelenmiş, gazsız, tatlandırılmamış ve aromalandırılmamış)

Projenin Adı	Buzağı Maması Üretim Tesisi Projesi
Projenin Gerekçesi	Zengin ve geniş mera varlığına sahip olan Kars ilinin temel geçim kaynağı tarımsal faaliyetler olmakla birlikte ilde özellikle büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. İl, 2024 yılı istatistiklerine göre sahip olduğu 615.377 büyükbaş hayvan varlığı ile ülke genelinde dördüncü sırada yer almaktadır. Ancak, bu faaliyetten yeterli düzeyde katma değer elde edememektedir. Bunun altında yatan en önemli sebeplerin başında yetersiz besleme ve hastalık kaynaklı buzağı ölümleri gelmektedir. Kars İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamalarda, il genelinde görülen buzağı kayıplarının boğa altı inek sayısına oranının %10 olduğu (yaklaşık 10.000 adet) ifade edilmektedir. Bu kapsamda buzağı ölümlerinin azaltılması yoluyla büyükbaş hayvancılığın geliştirilmesine katkı sunmak üzere buzağuların gelişimlerini destekleyecek kalitede mama üretiminin yapılması önemli görülmektedir. Söz konusu yatırımın ana hammadde olan peynir altı suyunun ise Kars ili ve çevre illerden sağlanabileceği öngörülmektedir. Tarım ve Orman İl Müdürlüklerinden alınan verilere göre Kars ve Ardahan illerinde sanayi işletmeleri tarafından yıllık ortalama 300.000 ton süt işlenmektedir. İşlenen sütün yaklaşık %90'ının peynir altı suyu olduğu göz önünde bulundurulduğunda buzağı maması üretimi için yeterli bir hammadde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla mama üretimi noktasında da hammadde temini açısından herhangi bir sorun yaşanmayacağı öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.500.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Dönemlik olarak çalışacak tesiste buzağı maması üretimi için günlük 500 ton süt kullanılarak yıllık yaklaşık olarak 60.000 ton buzağı maması üretilmesi öngörülmektedir. Söz konusu yatırım için toplamda 4.000 m ² büyüklüğünde bir alan kullanılacaktır. Proje ile İlde büyükbaş hayvancılık geliştirilecek, buzağı ölümlerinin önüne geçilerek ekonomik kayıp asgari düzeye indirilecek, yerli üretim ile ithalat rakamları düşürülecek, peynir altı suyu ekonomiye kazandırılacak, peynir altı suyunun toprağa ve su kaynaklarına salınması nedeniyle oluşan çevresel zarar önlenecektir. Ayrıca ilde istihdama, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 6: Temiz Su ve Sanitasyon • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme • Amaç 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim
İstihdam Kapasitesi	22
Üretilen Ürün / Hizmet	Buzağı Maması
İlgili NACE Kodu	10.91.01 Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı

Proje No: 18

Projenin Adı	Kars Yöresel Ürünler Mutfak Atölyesi Projesi
Projenin Gerekçesi	Kars ili ekonomik kalkınmada önemli yeri olan ve turizm sektörüne doğrudan katkı sağlayan coğrafi işaretli ve coğrafi işaret alma potansiyeli bulunan yöresel ürünlere sahiptir. Bu ürünler arasında; Kars kaşar peyniri, gravyer peyniri, Kars kazı, Kars balı, Kağızman uzun elması, kavılca buğdayı, Kars ketesi, Kars sade sarı yağı, umaç helvası, ayran aşı, evelik aşı, evelik dolması, hıngel, piti ve kesmeaşı gibi onlarca ürün yer almaktadır. İl, gastronomi turizmi noktasında önemli bir potansiyel barındırmasına rağmen il ile özdeşleşmiş birçok yöresel ürün, ziyaretçiler ile buluşturulamamaktadır. Proje kapsamında Kars ili merkez ilçesinde yer alan tarihi tescilli bir yapıda oluşturulacak olan mutfak atölyesi ile yukarıda bahsedilen yöresel ürünler başta olmak üzere bölgeye özgü yemeklerin yapımı ve sunumu gerçekleştirilecektir. İli ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin bu atölyede yöresel ürünler hakkında detaylı bilgi alması, tadım yapması ve yemek yapımlarına katılım sağlayarak deneyim yaşamaları sağlanacaktır.
Projenin Tahmini Bütçesi	200.000 USD
Uygulama Yeri (İl-İlçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Kars Belediyesi, Kars Kültür ve Turizm Altyapı Hizmet Birliği (KARTAB)
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında tarihi bir bina mutfak atölyesi ve yöresel yemek evine dönüştürülecektir. Kurulacak atölyede yöresel ürün ve yemeklerin yapımı sunumu ve tadımı yapılacaktır. Projenin genel hedefi kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını arttırarak göçün temel tetikleyici unsurunu ortadan kaldırmaktır. Proje kapsamında yapılacak olan Yöresel Ürünler Mutfak Atölyesi ile yöresel ürünlerin mutfakta yapım kısmından müşteriye servis kısmına kadar bütün safhalarında kadınlar çalışacaktır. Proje ile Yöresel ürünlerin ve kaybolmaya yüz tutmuş yöresel değerlerin üretim miktarında artış sağlanacak, kadın istihdamı sağlanacak, kırsaldaki kadınlardan ürünler alınarak kırsalda yaşayan kadınların gelir elde etmesi sağlanacak, yöresel ürünlerin tadılacağı bir merkez ile birlikte Kars'ın gastro turizm etkisi arttırılacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	7
Üretilen Ürün / Hizmet	Yöresel yemekler
İlgili NACE Kodu	56.1 Lokantalar ve seyyar yemek hizmeti faaliyetleri

Projenin Adı	Dış Cephe Yalıtımı EPS Üretim Tesisi Projesi
Projenin Gerekçesi	Isı yalıtım malzemeleri son yıllarda inşaat sektörü için oldukça önemli olan yeni bir alt sektör haline gelmiştir. Özellikle Kars ve çevre iller gibi soğuk iklim koşullarının yaygın olduğu bölgelerde bu malzemelere sıklıkla ihtiyaç duyulmakta ve TOBB Sanayi Veri Tabanı'na göre TRA2 Bölgesi genelinde bu alanda üretim yapan herhangi bir işletme bulunmamaktadır. 2023 yılı 3903 GTİP kodlu Trade Map verileri de incelendiğinde Türkiye'nin bu alanda Dünya'nın en fazla ürün ithal eden 7. ülke olduğu görülmektedir. Ülkenin bu alanda dışa bağımlılığını azaltmak ve Bölge illerinde görülen talebe cevap verebilmek adına söz konusu yatırımın hayata geçirilmesi önemli görülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	1.500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars - Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Kurulacak tesis; dış cephe yalıtım ürünü (EPS levha) imalatına yönelik yıllık 63.000 m ³ kapasiteye sahip olacaktır. EPS levhalar sera gazı emisyonlarının azaltılmasına ve çevresel etkisinin en aza indirilmene katkıda bulunmakta olup üretimi yapacak tesisin Kars Organize Sanayi Bölgesi'nde 10.000 m ² bir alanda kurulması planlanmaktadır. Proje ile ilde imalat sanayiinde ürün çeşitliliği ve katma değer artışı sağlanacak, ilde istihdama ve ekonomiye katkı sağlanacak, ilgili sektörde ülkenin ve bölgenin dışa bağımlılığı azaltılacak, ilin ihracat verilerine katkı sağlanacaktır.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	15
Üretilecek Ürün / Hizmet	EPS dış cephe kaplama levhası
İlgili NACE Kodu	20.16. Birincil Formda Plastik Hammadde İmalatı.

Proje No: 20

Projenin Adı	Kuru Yük Konteyneri Üretim Tesisi
Projenin Gerekçesi	Anadolu'nun Kafkaslara açılan kapısı niteliğine haiz olan Kars ilinin stratejik konumu son yıllarda hayata geçen Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı ve Kars Lojistik Merkezi ile yapımı başlayacak olan Kars İğdır Aralık Dilucu Yüksek Standartlı Demiryolu Projesi ile daha da güçlenmiştir. Önemli bir lojistik üs merkezi olma yolunda ilerleyen Kars'ta yük taşımacılığında oldukça ihtiyaç duyulan konulardan birisi olan konteyner üretiminin başlaması önemli görülmektedir. Bahsi geçen alanda üretimin yapılmasıyla, 8609 GTİP kodlu 2023 yılı Trade Map verilerine göre 857.000 USD olan dış ticaret açığının kapatılmasına, ülkenin en büyük ticari partneri olan İran'a yakınlığı sebebiyle Kars ilinden ihracat yapılmasına ve yakın gelecekte ilin lojistik imkânları sayesinde daha fazla katma değer elde edilmesine katkı sunacağı öngörülmektedir.
Projenin Tahmini Bütçesi	6.000.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars – Merkez
Uygulayabilecek Kuruluş	Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Taşıma amaçlı kuru yük konteyneri için planlanan tesisin Kars Lojistik Merkezi'ne ve Organize Sanayi Bölgesi'ne yakın bir konumda kurulması planlanmaktadır. Tesis için depolama ihtiyacı da düşünülerek, tesisin yaklaşık 30.000 m ² arazi üzerine kurulması düşünülmektedir. Tesisin yıllık üretim miktarı 3.000 adet olarak planlanmıştır. Tesis tam donanımlı ve otomasyona dayalı makine ekipmanlar ile kurulacaktır. Bu sayede ülkenin uluslararası kargo taşımacılığında ihtiyaç duyacağı ekipmanlar yurt içinde üretilerek ihracat ve ithalatın herhangi bir aksaklık olmadan gerçekleştirilmesine katkı sunulacaktır. Proje ile lojistik sektöründe ileri ve geri bağlantıları olan diğer sektörlerin gelişmesi teşvik edilecek, yeni istihdam alanları oluşturularak bu alanda kalifiye personelin yetiştirilmesine katkı sunulacak, sektörel çeşitlenme sağlanacak, il ekonomisine daha fazla katma değer sağlanacaktır, üretilen ürünlerin yeni pazarlara erişimi sağlanacak ve pazar çeşitliliği artırılabilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	70
Üretilen Ürün / Hizmet	Taşıma Konteyneri
İlgili NACE Kodu	29.20.03- Konteyner imalatı (bir veya daha fazla taşıma şekline göre özel olarak tasarlanmış olanlar)

Projenin Adı	Kamp ve Karavan Tesisi
Projenin Gerekçesi	Türkiye'de doğa turizmi ile kamp ve karavan turizmine olan ilgi talep her yıl artmaktadır. Yerli ve yabancı turistler doğayla iç içe bir tatil deneyimi yaşama ve farklı bölgeleri keşfetme arzusundadır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bungalov tesisleri, kamp alanları, karavan parkları ve doğal kamp alanları bulunmaktadır. Bu tesisler genellikle temel hizmetlere sahiptir ve ziyaretçilerin konforlu bir konaklama deneyimi yaşamasını sağlamaktadır. Kamp ve karavan turizmi, özellikle ekoturizmin ve Covid-19 pandemisi sonrası tatil alışkanlıklarının değişmesi nedeniyle Türkiye'de önem kazanmıştır. Bu doğrultuda Ajansımız tarafından da yapılan çalışmaların sonucunda TRA2 Bölgesi'nde karavan kamp alanı potansiyeli olan 16 nokta tespit edilmiştir. Bu alanlardan 4'ü Kars ilinde olup söz konusu alanlarda karavan kamp alanının hayata geçirilmesi ilde turizm çeşitliliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Kars ilinde özellikle Sarıkamış Soğuksu Tabiat Parkı, Boğatepe köyü, Susuz Şelalesi ve Çıldır Gölü gibi destinasyonların çevresi, bu kapsamda değerlendirilebilecek alanlar arasında yer almaktadır.
Projenin Tahmini Bütçesi	500.000 USD
Uygulama Yeri (il-ilçe)	Kars – Merkez, Sarıkamış, Susuz, Arpaçay
Uygulayabilecek Kuruluş	Kars İl Özel İdaresi, Özel Sektör Yatırımı
Proje Hakkında Kısa Açıklama	Proje kapsamında, içerisinde en az 5 bungalov ve 1 adet restoran bulunan, altyapı imkânları (elektrik, su, kanalizasyon, internet) kamp ve karavan turizmine uygun olarak dizayn edilmiş kamp ve karavan tesisi kurulması önerilmektedir. Tesis 40 üniteye kadar karavan ve kampçılara hizmet edebilecektir. Bu tesis içerisinde; karavanlar için park alanı, kamp alanı, restoran, bungalovlar, market vb. yapılar bulunacaktır. Proje ile karavanlara yönelik düzenlenmiş, altyapısı olan alanlar oluşturulacak; turizm çeşitliliği sağlanacak, kırsal turizme ve kırsal istihdama katkı sunulacak, gelen turist sayısında ve turizm gelirinde artış sağlanacak, ilde genç istihdam artırılabilecektir.
Projenin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Amaç 1: Yoksulluğa Son • Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
İstihdam Kapasitesi	6
Üretilen Ürün / Hizmet	Park alanı, konaklama ve yeme-içme hizmetleri
İlgili NACE Kodu	55.30 Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler park hizmetleri

KAYNAKÇA

- Ağrı Tarım ve Orman İl Müdürlüğü. (2023). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. Ağrı.
- Borazan, A., & Ayhan, B. (2017). *Karma Yem Sektörü ve Yatırım Fizibilitesi*. Kars: T.C. Serhat Kalkınma Ajansı.
- Burucu, V. (2023). *Arıcılık Ürün Raporu*. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- Çötelli, F. (2024). *Su Ürünleri Ürün Raporu 2024*. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- Durgun, İ., Arslan, M., Kalkışım, Ö., & Sağır, Y. (2021). *Dış Cephe Yalıtımı EPS Üretimi Ön Fizibilite Raporu*. Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası.
- Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası*. (2022). Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası: <https://gepa.enerji.gov.tr/MyCalculator> adresinden alındı
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2024, Aralık 13). *FAOSTAT*. <https://www.fao.org/faostat/en/#home> adresinden alındı
- Hasdemir, M. (2024). *Kayıt Ürün Raporu 2024*. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- International Trade Centre. (2024, Kasım). *Trade Map - Trade Statistics for International Business Development*. Trade Map: <https://www.trademap.org/Index.aspx> adresinden alındı
- İstanbul Demir ve Demir Dışı Metaller İhracatçılar Birliği. (2024, Ekim). *Hırdavat - İDDMİB*. İDDMİB: <https://www.turkishmetals.org/sector/hirdavat-5> adresinden alındı
- İŞKUR. (2023). *İşgücü Piyasası Raporları*. Türkiye İş Kurumu. Tür: <https://www.iskur.gov.tr/> adresinden alındı
- Karton Ambalaj Sanayicileri Derneği. (2020). *Karton Ambalaj Sanayi Sektör Raporu*.
- Özgökçe, F., Altunoğlu, M., Akdoğan, E., Akpınar, S., Kuşman Sayğı, T., Karaca, Ş., . . . Köksoy, A. (2023). *Kars ve Ardahan İlleri Tıbbi Bitkilerinin Araştırılması Çalışması*. T.C. Serhat Kalkınma Ajansı.
- Sanayi Genel Müdürlüğü. (2021). *Kağıt Sektörü Raporu - 2021*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı .
- SERKA. (2023). *TRA2 Bölgesi Sanayi Bölgeleri Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi*. Kars: T.C. Serhat Kalkınma Ajansı.
- SERKA. (2023). *TRA2 Bölgesi Sanayi Bölgeleri Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi*. Kars: Serhat Kalkınma Ajansı.

- Sosyal Güvenlik Kurumu.* (2023, Kasım 28). SGK Web Sitesi: <https://www.sgk.gov.tr/> adresinden alındı
- Sosyal Güvenlik Kurumu.* (2024). *Sosyal Güvenlik Kurumu.* SGK Web Sitesi: <https://www.sgk.gov.tr/> adresinden alındı
- Süs Bitkileri ve Mamulleri İhracatçıları Birliği.* (2023). *Türkiye Süs Bitkileri ve Mamulleri Sektör Raporu.*
- T.C. Ahiler Kalkınma Ajansı. (2020). *Kırşehir İli Et İşleme Entegre Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. (2020). *Zonguldak İli Kültür Mantarı Yetiştiriciliği.*
- T.C. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı. (2021). *Bilecik İli Bungalov Tipi Konaklama Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı. (2021). *Bilecik İli Meyve ve Sebze Kurutma Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı 2024 - 2028.*
- T.C. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı. (2020). *Van İli Yün İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı. (2021). *Artvin İli Apiterapi Ürünleri İşleme ve Paketleme Tesisi.*
- T.C. Fırat Kalkınma Ajansı. (2021). *Elazığ İli Jeotermal Sera Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Fırat Kalkınma Ajansı. (2021). *Malatya İli Ayakkabı İmalatı Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı. (2020). *Muğla İli Tıbbi Aromatik Bitki Yetiştirilmesi, İşleme Tesisi Kurulması ve Kırsal Turizme Entegrasyonu Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (tarih yok). *Çankırı İli Yerel Mimariye Sahip Ekolojik Kamp ve Karavan Alanı Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı. (2021). *Erzurum İli Gıda Ambalaj Malzemesi Üretimi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı. (2021). *Erzurum İli Jelatin Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Mevlana Kalkınma Ajansı. (2020). *Karaman İli Sirke Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı. (2021). *Kayseri İli Kuru Yük Konteyneri Ön Fizibilite Raporu.*
- T.C. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı. (2021). *Yozgat İli Kereste İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu.*

- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2024). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2024 - 2028*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2020). *Ardahan İli Biyogaz Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2020). *Ardahan İli Biyogaz Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2020). *Ardahan İli Peynir Altı Suyu İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2021). *Ağrı İli Emprime Baskı ve Boya-İp Fabrikasının Kurulması Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2021). *Ardahan İli Doğal Taş İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2021). *Ardahan İli İçme Suyu Dolum Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2021). *Ardahan İli Kaz Ürünleri İşleme ve Paketleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2022). *Ağrı İli Deri İşleme ve Deri Ürünlerine Dönüştürme Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2022). *Ağrı İli Küp Şeker Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2022). *Ağrı İli Tarım Makineleri Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2022). *Ardahan İli Organik Gübre Üretimi Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2022). *Iğdır İli Güneş Enerjisi Sistemli Sera Kurulumu Ön Fizibilite Raporu*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2022). *TRA2 Bölgesi Biyokütle Enerjisi Atlası*.
- T.C. Serhat Kalkınma Ajansı. (2024). *TRA2 Bölgesi 2024 - 2028 Bölge Planı*.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Arıcılık Ürün Raporu. (2023). T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Web Sitesi: <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/> adresinden alındı
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2024, Aralık 26). *İstatistiklerle Lisanslı Depoculuk*. T.C. Ticaret Bakanlığı: <https://ticaret.gov.tr/ic-ticaret/lisansli-depoculuk/istatistiklerle-lisansli-depoculuk> adresinden alındı
- Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü. (2021). *Tıbbi Aromatik Bitkiler Sektör Politika Belgesi 2020-2024*. Ankara: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı.

TRA2 Bölgesi OSB Müdürlükleri. (2024).

TÜİK. (2024, Aralık 1). *Bölgesel İstatistikler*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=tr> adresinden alındı

TÜİK. (2024, Aralık 3). *Türkiye İstatistik Kurumu - Merkezi Dağıtım Sistemi*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> adresinden alındı

WYG Türkiye. (2016). *Modüler Mobilya Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu*. T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı.

Ortakapı Mahallesi, Atatürk Caddesi No: 69
Merkez / KARS

Tel : +90 474 212 52 00 - **Faks:** +90 474 212 52 04

E-Posta : info@serka.gov.tr | www.serka.gov.tr

Ağrı Yatırım Destek Ofisi

Fırat Mah. Yaşar Kemal Cad.

Ağrı TSO Binası Kat:3

Merkez/AĞRI

Telefon: +90 472 215 04 24

Ardahan Yatırım Destek Ofisi

Karagöl Mah. Kongre Cad. İskan Sk.

TSO Binası No:41 Kat:2 No:1

Merkez/ARDAHAN

Telefon: +90 478 211 38 33

Iğdır Yatırım Destek Ofisi

Cumhuriyet Mah. 503. Sk.

Ağgöl İş Merkezi No:2 Kat:2/17

Merkez/IĞDIR

Telefon: +90 476 227 70 10

Kars Yatırım Destek Ofisi

Ortakapı Mahallesi

Atatürk Caddesi No: 69

Merkez / KARS

Telefon: +90 474 212 52 00

TRA2 BÖLGESİ KIRSAL EKONOMİNİN VE İMALAT SANAYİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNE YÖNELİK YATIRIM ÖNERİLERİ

Ocak 2025

ISBN: 978-625-97201-1-1

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılmaz